

**SÜNBÜL SİNAN, SİNÂNEDDİN YUSUF B. YA'KÛB
EL-AMÂSÎ EL-HALVETÎ'NİN TASAVVUF RİSÂLESİ**

Adem HAN

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslam Bilimleri

Ana Bilim Dalı

Doç. Dr. Ahmet ÖZKAN

2025

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SÜNBÜL SİNAN, SİNÂNEDDİN YUSUF B. YA'KÛB EL-AMÂSÎ EL-
HALVETÎ'NİN TASAVVUF RİSÂLESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Adem HAN

Danışman: Doç. Dr. Ahmet ÖZKAN

BAYBURT- 2025

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Ahmet ÖZKAN danışmanlığında, Adem HAN tarafından hazırlanan “Sünbül Sinan, Sinâneddin Yusuf b. Ya'kûb el-Amâsî el-Halvetî'nin Tasavvuf Risâlesi” başlıklı bu çalışma, 31.07.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Ahmet ÖZKAN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Resul ERTUĞRUL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fikri GÜNEY

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Bünyamin ALIM
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Ahmet ÖZKAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Sünbül Sinan, Sinâneddin Yusuf b. Ya’kûb el-Amâsî el-Halvetî’nin Tasavvuf Risâlesi” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

31.07.2025

Adem HAN

ÖN SÖZ

Tasavvuf, insanın manevi olarak nefisini eğittiği en eski metotlardan biridir. Bu yolculuğa çıkan dervişe yol gösteren bir mürşit, sadece bir rehber değil; bunun yanında o zamanın halkına hikmet ve hakikat anlatma konusunda da en önemli önderleridir. 16. yy.da Osmanlı imparatorluğunun manevi önderi ve mutasavvıflarından olan Sünbül Sinan Efendi, Kocamustafapaşa külliyesinde Halvetiyye tarikatının Sünbülüyye kolunun kurucusu olarak bu manevi mirası İstanbul’da ve tüm Anadolu’da manevi kişiliği, eserleri ve talebeleri ile gelecek nesillere ulaştırdı.

Bu çalışmada, Sünbül Sinan Efendi’nin ‘‘*Tasavvuf Risalesi*’’ üzerinden onun tasavvuf anlayışını, semâ ve devran uygulamalarına dair olan görüşlerini ele alındı. Sünbül Sinan Efendi’nin, eseri ilmi metin olmasının yanında dönemin sosyal ve dini tartışmalarına cevap niteliğindedir. Metinde devran zikri halkalarının neden dinen meşru olduğunu, Kur’an ve sünnet çerçevesinde ele alarak savunmuştur. Dört mezhepte devran zikrinin caiz olduğunu ortaya koymuştur. Yine devran yapılırken sesli şekilde zikir yapmanın faziletini belirtmiştir.

Bu çalışmamızın temelini devran kavramı oluşturmaktadır. ‘‘*Tasavvuf Risalesi*’’ bağlamında devran zikrini izah edildi. Çalışmamızın birinci bölümünde Sünbül Sinan Efendi’nin hayatını detaylı bir şekilde ele alındı. Doğumu, evlenmesi ve çocukları, eğitim hayatı, tasavvufi hayatı, vefatı, halifeleri ve eserlerini başlıklar halinde izah edildi. İkinci bölümde ise Sünbül Sinan Efendi’nin, ‘‘*Tasavvuf Risalesi*’’ adlı yazma eseri transkripsiyon alfabesi gözetilerek transkribe edildi. Üçüncü bölümde ise transkribe edilen eser üzerinden Sünbül Sinan Efendi’nin eseri bağlamında deveren hakkındaki görüşleri ele alınarak detaylı bir şekilde izah edildi.

Bu eserin ortaya çıkmasında emeği geçen sevgili eşime ve tezin yazılmasında bana rehberlik edip önümü aydınlatan Sayın Doç. Dr. Ahmet ÖZKAN Hoca’ma teşekkürlerimi sunarım.

Adem HAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜNBUİL SİNAN, SİNÂNEDDİN YUSUF B. YA'KÛB EL-AMÂSÎ EL-HALVETÎ'NİN TASAVVUF RİSÂLESİ

Adem HAN

Bayburt Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet ÖZKAN

Bayburt-2025, Sayfa: 85

Sünbül Sinan Efendi, Osmanlı dönemi önemli mutasavvıflarındandır. Halvetiyye tarikatı kollarından olan Sünbülüyye tarikatının kurucusudur. Sünbül Sinan Efendi, dönemin semâ/devran zikrinin dinen meşruiyeti konusunda yapılan tartışmaların odağında olan bir isimdir. Bunun sebebi ise semâ/devran uygulamasının Sünbülüyye tarikatında yaygın olarak icra edilmesidir. “*Tasavvuf Risalesi*” adlı eserinden tasavvufî fikirlerini öğrenmemizin beraber devran zikrinin meşruiyetini savunduğu bir eserdir. Risalede ayakta zikir yapmanın “raks” yani dans olduğu şeklinde bid’at sayanlara karşı devranın ibadet olduğunu Kur’an ve sünnet bağlamında savunmuştur. Bu düşüncesini Zümer süresi yetmiş ikinci ve yetmiş beşinci ayetleri ve muhtelif hadis-i şerifler ile desteklemiştir. Devran zikrinin, meleklerin Allah’ı döne döne zikrettiği gibi yeryüzünde de kulların Allah’ı aynı şekilde zikrettiği şeklinde benzerlik kurarak anlatmıştır. Risalenin sonunda Zenbilli Ali Efendi’nin devran zikrinin meşruiyeti hakkında fetvası ile de desteklemiştir. Bu çalışma 16. yüzyılda devran zikrinin meşruiyeti konusunu anlamak açısından önem arz etmektedir. Çalışmamızda “*Tasavvuf Risalesi*” adlı eser üzerinden Sünbül Sinan Efendi’nin devran hakkındaki fikirleri tespit edilmeye çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Devran, Sünbül Sinan, Tasavvuf Risalesi, Raks.

ABSTRACT

M. SC. THESIS

SÜNBÜL SİNAN, THE SUFISM ESSAY OF SİNÂNEDDİN YUSUF B. YA'KÛB EL-AMÂSÎ EL-HALVETÎ

Adem HAN

Bayburt University

Institute of Graduate Studies

Department of Basic Islamic Sciences

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet ÖZKAN

Bayburt-2025, Pages: 85

Sünbül Sinan Efendi was a prominent Sufi scholar during the Ottoman period. He was the founder of the Sunbuliyya order, a branch of the Halvetiyya order. Sünbül Sinan Efendi was a figure at the center of debates regarding the religious legitimacy of the sema/devran dhikr of the period. This was due to the widespread practice of the sema/devran within the Sunbuliyya order. One of his works, "Tasawwuf Risalesi," not only provides us with insights into his Sufi ideas but also defends the legitimacy of the devran dhikr. In the treatise, he defends the devran as an act of worship, based on the Quran and Sunnah, against those who consider performing dhikr while standing to be a "dance," or innovation. He supports this view with verses 72-75 of Surah Az-Zumar and various hadiths. He explained the dhikr of devran by drawing an analogy with the way angels dhikr God in their rotations, as well as the way servants on earth dhikr God in the same way. At the end of the treatise, he also supported it with a fatwa from Zenbilli Ali Efendi regarding the legitimacy of devran dhikr. This study is important for understanding the legitimacy of devran dhikr in the 16th century. This study attempts to identify Sünbül Sinan Efendi's views on devran through his work "Tasavvuf Risalesi."

Keywords: Sufism, Devran, Sünbül Sinan, Treatise of Sufism, Dance.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	II
BEYANNAME.....	III
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLOLAR.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi	2
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. SİNAN EFENDİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE SÜNBÜLİYYE TARİKATI.....	3
1.1. HAYATI.....	3
1.2. ESERLERİ	9
1.2.1. Tarikatnâme	10
1.2.2. Vasiyyetnâme	10
1.2.3. Risâle fî Hakkı'd-Devran	10
1.2.4. Risâle fî Hakkı't-Tevhîd	10
1.2.5. Atvârü'-Seb'a	10
1.2.6. Risâle-i Tahkîkiyye	11
1.3. HALVETİYYE TARİKATI VE SÜNBÜLİYYE KOLU	11
1.3.1. Halvetiye Tarikatı	11
1.3.2. Sünbüliyye Tarikatının Tarihi Serüveni	13
1.3.3. Sünbüliyye Tarikatının Usul ve Erkânları	16
İKİNCİ BÖLÜM	18
2. TASAVVUF RİSÂLESİ VE TRANSKRİPSİYONU	18
2.1. TASAVVUF RİSÂLESİ'NİN NÜSHALARI	19
2.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	20
2.3. ESERİN MUHTEVASI	21
2.4. TRANSKRİPSİYON METNİNDE UYGULANAN YÖNTEM	22
2.5. TASAVVUF RİSÂLESİ'NİN TRANSKRİPSİYONU	23
2.6. ESERİN ORJİNAL NÜSHASI	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	69
3. TASAVVUF RİSALESİ BAĞLAMINDA DEVERAN KAVRAMI	69
3.1 DEVERAN KAVRAMI VE TARTIŞMALARI	69
3.1.1. Sünbül Sinan Zamanında Deveran Zikri Tartışmaları.....	72
3.2. SÜNBÜL SİNAN'IN DEVERAN HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	75
SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	80
ÖZ GEÇMİŞ	85

TABLÖLAR

Tablo 1: Transkripsiyon Alfabesi	20
---	-----------

KISALTMALAR

B	: İbn. Bin
BKZ	: Bakınız
C	: Cilt
ÇEV	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
HZ	: Hazreti
H	: Hicrî
TER	: Tercüman

GİRİŞ

Tasavvufta, sûfîlerin çokça kullandıkları usuller arasında yer alan devran zikri, her dönemde olumlu veya olumsuz birçok tartışmanın merkezinde yer almıştır. Bu tartışmalar, devran zikrinin hangi sınırlar ve usuller dâhilinde icra edilmesi gerektiği üzerine durulmuştur. Yine bu zikrin Kur'an ve sünnet bağlamında nasıl temellendirildiği gibi pek çok soruya cevap aranmıştır.¹ Özellikle Osmanlı dönemi, sûfîler ve fakihler arasında devran zikri hakkında ayrışmaların belirginleşmiştir. Sünbül Sinan Efendi ise hem yaşadığı dönem itibari ile hem de “*Tasavvuf Risalesi*” adlı eseri ile bu tartışmaların tam ortasında yer almıştır. Bu sebepten o dönemin düşünsel atmosferini yansıtan bir mutasavvıftır. Müellifin, devran zikrinin raks olmadığını vurgulamak için gösterdiği titiz çaba sadece bir uygulamanın meşruiyetini savunmak değil, aynı zamanda tarikatın temel esaslarını ve tasavvufi pratiğin özünü koruma arzusunu da yansıtmaktadır.

Çalışmamız üç ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölümde, Sünbül Sinan Efendi'nin hayatı, Halvetiyye tarikatı ve Sünbüliyye kolu hakkında bilgiler verilerek detaylı bir şekilde izah edildi. Aynı zamanda bu bölümde Sünbül Sinan Efendi'nin şahsiyeti ve tarikat hayatının toplumsal ve kültürel yapısındaki yeri gibi konular ele alınarak daha geniş bir çerçeveyi de içine almaktadır. İkinci bölümde Sünbül Sinan Efendi'nin, *Tasavvuf Risalesi* adlı yazma eserini transkribe edilerek günümüz Türkçesine aktarıldı. Ayrıca, Risale'nin transkripsiyonunun yapılması yoluyla hem eserin özgün dili korunmuş hem de günümüz okuyucusuna anlaşılır bir metin sunuldu. Üçüncü bölümde ise devran zikri etrafında şekillenen fikrî yapıyı ve ilmî tartışmaları analitik bir yaklaşımla incelemeye çalışıldı. Osmanlı ilmî muhitinde zuhur eden görüş ayrılıklarını ve bunların gerek Halvetiyye gerekse Sünbüliyye tarikatındaki yansımalarını ortaya koymak, çalışmanın temel hedefleri arasındadır. Bunun yanında “*Tasavvuf Risalesi*” ekseninde Sünbül Sinan Efendi'nin devran zikri konusunda görüşleri ve devran zikrinin meşruiyeti hangi deliller ile ortaya koyduğunu ele alındı.

¹ Bilal Kemikli, “Türk Tasavvuf Edebiyatında Risâle-i Devran ve Semâ Türü ve Gaybî'nin Konuya İlişkin Görüşleri”, *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXXVII (1997), 445.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Devran kavramı tasavvufta önemli kavramlar arasında yer almaktadır. Araştırmamızın konusu, Tasavvuf, insanın manevi olarak yükselerek kâmil bir mümin haline gelmesinde kullanılan devran zikrine karşı Osmanlı döneminde âlimlerin fikri yapısının nasıl olduğu hem de Tasavvuf Risalesi üzerinden Sünbül Sinan Efendi'nin devran zikrine karşı fikri yapısını ortaya koymaktır.

Araştırmanın Amacı

Bilhassa devran zikri Halvetiyye tarikatının özellikle kullandığı yöntemlerden bir tanesidir. Devran zikrinin tamamen anlamlandırabilmek için temel eser olan Sünbül Sinan Efendi'nin, Tasavvuf Risalesi öne çıkmaktadır. Bu risaleyi devran zikri konusundaki fikri bulanıklığı gidermek için yazdığı bilinmektedir. Bundan dolayı çalışmamızın amacı söz konusu eserleri temele alarak müellifin ve başında bulunduğu Halvetiyye tarikatının devran zikri konusundaki fikrini tespit edildi.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Sünbül Sinan Efendi'nin hayatı hakkında ilk kaynaklara inerek bilgi verildi. Sünbül Sinan'ın eseri olan Tasavvuf Risalesini transkribe ederek okura sunuldu. Bu yazma eser ilk defa günümüz Türkçesine transkribe edildi. Bu eser üzerinden müellifin o dönem devran zikri fikri ortaya konuldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SÜNBÜL SİNAN EFENDİ’NİN HAYATI, ESERLERİ VE SÜNBÜLİYYE TARİKATI

Sünbül Sinan Efendi, Osmanlı döneminde yaşamış bir mutasavvıftır. Bilhassa Halveti tarikatı kollarından biri olan Sünbülüyye kolunu kurmuş ve günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. Âlim, zâhit ve âbit kişiliği yanında çok iyi bir vâiz olması dolayısıyla hem tasavvufta hem de toplum nezdinde kabul görmüştür.²

Çalışmamız onun ‘‘*Tasavvuf Risalesi*’’ isimli eserindeki tasavvufi görüşleri ve ana teması olan devran kavramı hakkında olacaktır. Konumuzun daha iyi anlaşılabilmesi için Sünbül Sinan Efendi’nin hayatı, eserleri ve Sünbülüyye tarikatı hakkında bilgi verilecektir.

1.1. HAYATI

Asıl adı Yusuf Sinan’dır.³ Kendi eseri olan Risâle-i Tahkikiyye’de adını zikrederken Yusuf b. Ali b. Kaya Bey olarak geçmektedir.⁴ Daha sonraları Sünbül lakabını Hocası Cemâl Halvetî kendisine vermiştir. Dedesinin adı Kaya Bey, babasının adı Ali olarak bilinmekle beraber daha ayrıntılı olarak ailesi hakkında bilgi ulaşılmamaktadır.⁵ Farklı rivayetler olsa da büyük ihtimalle Sünbül çiçeğini çok sevdiği için Sünbül Sinan denmiştir.⁶ Sünbül Sinan Efendi’nin hayatını başlıklar halinde ele alacağız.

Sünbül Sinan’ın doğumu ile ilgili farklı rivayetler vardır. Hüseyin Vassâf’a göre kuvvetle ihtimal 869/1464-65 tarihinde Amasya’nın ilçesi Merzifon’da dünyaya geldiğini bildirmiştir.⁷ Çocukluk yıllarını burada geçirmiştir.⁸ Sünbül Sinan Efendi, 896/1490 tarihinde Mısır’da irşat faaliyetlerini icra etmek üzere bulunduğu zamanda Hocası Cemâleddin-i Halvetî, ona bir mektup gönderdi.⁹ Bu mektupta kendisinin hac vazifesi için yola çıktığını onun da Mekke’ye gelmesini istemiştir. Sünbül Sinan Efendi, Mekke’ye ulaştığında hocasının yolda gelirken vefat ettiği haberini kendisine ulaşmıştır. Hocası, Sünbül Sinan Efendi’ye yerine getirmesi için üç tane vasiyette bulunmuştur. Bunlardan bir tanesi de Sünbül Sinan Efendi’nin, kızı Safiye Hatun ile evlenmesini istemesidir.¹⁰ Bunun üzerine kızı Safiye Hatun ile evlenip,

² İbrahim b. Ahmed el-Amâsî, *Tercüme-i Şakâ’ik-i Nu‘mâniyye* (Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021), 387.

³ Burhan Baran, *Yusuf Sünbül Sinan’ın Dinî-Tasavvufî Eseri* (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2019), 6.

⁴ Sünbül Sinan, *Risale-i Tahkikiye* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 634164), 21b-22a.

⁵ Hür Mahmut Yücer, ‘‘Sünbül Sinan’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 30 Nisan 2025).

⁶ Nezihe Araz, *Anadolu Evliyalari* (İstanbul: Atlas Kitapevi, 1984), 274.

⁷ Yunus Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan Efendi’nin Risâle-i Tahkikiyye’si* (Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 10.

⁸ Ali Toker, *Sünbül Efendi Risale-i Tahkikiyye* (İstanbul: Buhara Yayınları, 2011), 13.

⁹ Tahsin Yazıcı, ‘‘Fetih’ten Sonra İstanbul’da İlk Halveti Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemaleddin, Sünbül Sinan ve Merkez Efendi’’, *İstanbul Enstitüsü Dergisi* 2 (1956), 98.

¹⁰ Toker, *Sünbül Efendi Risale-i Tahkikiyye*, 17.

yuva kuran Sünbül Sinan Efendi, on dokuz tane çocuğu olmuştur. Çocuklarının hepsinin Safiye Hatundan olmadığı başka eşlerinin de olması muhtemeldir. Safiye Hatunun ise nerede ve ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir.¹¹

İlk olarak eğitim tahsiline Merzifon'da başlamıştır. Sonrasında Isparta'ya gitmiş. Efdalzâde'den ve dönemin diğer âlimlerinden eğitim görmüştür. Eğitimi hadis ilmi üzerine yoğunlaştırmıştır. Hatta Şerh-i Mevâkıf'ı ezberleyecek kadar zeki ve irfan sahibi biridir.¹² Bu seviyeye kadar ilim tahsil etmesi onun bir muîd olabilecek kadar ilmî kapasiteye sahip olduğunun göstergesidir. İstanbul'a geldikten sonra tahsiline devam etmek istemiştir. Rivayetle Samatya Arap kuyusu mevkiindeki Hacı Hüseyin Ağa Camiinde ikamet ettiği bilinmektedir. Lakin hangi medreseye gittiği konusunda tam bir bilgimiz yoktur.¹³ Daha sonra Cemâl-i Halvetî'ye intisap eden Sünbül Sinan Efendi manevi olarak da eğitim sürecine girmiştir. Şeyhiyle tanışması onun medrese eğitimini de sona erdirmiştir.¹⁴ İlk önceleri tasavvufa karşı olan Sünbül Sinan Efendi, medrese eğitimini bırakmasına sebep olan hadise şu şekildedir.

Cemâl Halvetî'nin müritlerinden bir kişi Sünbül Sinan Efendi ile aynı medrese de beraber bulunmuşlardır. Arkadaşının sürekli bir dergâha gitmesi onun da dikkatini çekmiş ve şu sözleri söylemiştir: “ *Acâib, sen böyle zelle-bend-i sûfîlerden ne ümmîd ediyor da gidiyorsun, biz de bilsek.*” Bir gün Sünbül Sinan Efendi ve arkadaşı yolda giderken tesadüfen Cemâl-i Halvetî hazretlerine tevafuk gelmişler. Şeyh siyah sarık sarar ve siyah cübbe giyermiş. Onun manevi heybeti Sünbül Sinan Efendi'yi meczûb etmiş. Sünbül Sinan Efendi, bu hadiseden sonra medreseyi bırakarak tasavvufa intisap etmiştir.¹⁵ İlmi yönünün ne kadar kuvvetli olduğunu Yavuz Sultan Selim Han'ın kendi adına camii yaptırdıktan sonra ilk vaazını Sünbül Sinan Efendi'ye yaptırması onun ne kadar saygın bir âlim olduğunun göstergesidir.¹⁶

Sünbül Sinan Efendi, muîd olabilecek seviyede ilmi olmasına rağmen şeyhi ile karşılaşması ve ardından şeyhinin kendi eliyle hırkasını giydirmesi sonucunda tasavvufî bir hayat tarzı seçmiştir. Bu konuda farklı rivayetlerde vardır.

İlki gördüğü rüyasını yorumlatmak üzere Cemâl Halvetî'nin yanına gittiği ve ona intisap ettiğidir. Diğeri ise bizzat kendisinin giderek Cemâl Halvetî'ye intisap ettiği şeklindedir.¹⁷ Sünbül Sinan Efendi, şeyhinden hırkasını giydikten sonra bir gece rüya görür. İnsanlar kocaman bir kuyunun başında toplanmış ve o kuyudan su almak istiyorlarmış. Bazılarının elinde büyük

¹¹ Bursalı Memed Tahir, *Osmanlı Müellifleri* (Ankara: Türkiye Bilimsel Akademisi, 2016), 1/179.

¹² Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (İstanbul: Kitabevi, 2006), 3/365.

¹³ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/366.

¹⁴ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 12.

¹⁵ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/364.

¹⁶ Yazıcı, “Fetih'ten Sonra İstanbul'da İlk Halveti Şeyhleri”, 104.

¹⁷ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 23.

kovalar bazılarında ise küçük bardaklarla kuyudan su çıkarmaya çalışıyorlarmış. Sünbül Sinan Efendi, kuyunun başına yaklaştığında su taşarak insanlara ulaşmış. Bunun üzerine şeyhinin yanına gelen Sünbül Sinan Efendi gördüğü rüyayı anlatır.¹⁸

Şeyhi ona şu sözleri söyler: ‘‘ A benim Sünbülüm, kuyu zât-ı ilahîyi, diğerleri ise ıstırap içindeki nefis ehlini ve dünyaya olan meylini gösterir. Size ise ilahî rahmet bizzat gelmiştir. Niçin kuvvetinizde saklı olanı açığa çıkarmıyorsunuz, diye buyurdu.’’¹⁹ Sünbül Sinan Efendi, bunun üzerine riyazet ve mücahede yoluna girmiş olur. Üç yıl riyâzet ve mücâhede ile geçirmiştir. Nefsini terbiye etmek ile meşgul olmuştur. Girdiği bu riyâzet ve halvetin bitmesinden sonra Hz. Şeyhi ‘‘Başkalarının kırk senede elde edeceği kemâli, Sünbül’üm üç senede elde etti’’ diyerek övgülerde bulunmuştur.²⁰ Sünbül Sinan Efendi, nasıl medresede kısa zamanda çok yol aldıysa tasavvufi hayatında da kısa zamanda yüksek makamları elde edip halifelik makamına ulaşmıştır.

Sünbül Sinan Efendi, kısa sürede elde ettiği manevi makamla beraber Cemâl Halvetî’nin isteği üzerine Mısır’a gitmiştir. Mısır’da üç yıl kaldığı süre boyunca yürüttüğü irşatlar ile insanların ve önde gelen âlimlerin kalplerini manevi olarak fethetmiştir.²¹ İstanbul’da olan Cemal Halvetî, Sünbül Sinan Efendi’ye mektup göndermiştir. Kendisinin hac görevi için Hicaz’a gitmekte olduğu onun da Mekke’ye gelmesini istemiştir. Cemâl Halvetî’nin o dönemde hacca gitmesinin sebebi ise İstanbul’da büyük bir şiddete deprem olmasıdır. Depremin etkisi ile insanlar arasında taun hastalığı yayılmaya başlamıştır. Hatta birçok insan bu hastalıktan dolayı vefat etmiştir. II. Beyazıt ise Cemal Halvetî’ye hacca gitmesini ve Kâbe’de hastalık ve musibetlerin kalkması için Allah’a dua etmesini istemiştir. Padişah, Cemal Halvetî’ye bir katır ve yanına aldığı müridleri sayısınca üçer bin akçe vermiştir.²² Cemal Halvetî yola çıktığında hastalık bitmiştir. Bunun üzerine II. Yıldırım Beyazıt, isterse geri dönebileceğini isterse hac vazifesi için çıktığı yolu tamamlayabileceğini söylemiştir.²³

Kaderin taalluku üzerine Şeyhi Cemâl Halvetî, hac yolunda ‘‘Tebük’’ veya ‘‘Tabut Korusu’’ mevkiinde vefat etmiştir (öl. 899/1494).²⁴ Cemâl Halvetî vefat etmeden önce Sünbül Sinan Efendi’ye hem kendisinden sonra dergâhta şeyhlik makamına geçmesini hem de kızı Safiye Hatun ile evlenmesini vasiyet etmiştir. Diğer rivayette ise ilk önce Sünbül Sinan

¹⁸ Mahmud Cemaleddin Hulvi, *Lemezât-ı Hulviyye Ez Lemeât-ı Ulviyye* (İstanbul: Semerkand Basım Yayın Dağıtım, 2013), 427.

¹⁹ Hulvi, *Lemezât-ı Hulviyye*, 427.

²⁰ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/365.

²¹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/367.

²² Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 17.

²³ Toker, *Sünbül Efendi Risale-i Tahkikiyye*, 16.

²⁴ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 19.

Efendi'yi İstanbul'a çağırıp kızıyla evlendirdiği, şeyhlik makamına geçirip daha sonra hacca gitmiştir şeklindedir.²⁵

Böylelikle Sünbül Sinan Efendi'nin tekrardan İstanbul yılları başlamış oldu. Şeyhi'nin vasiyeti üzerine İstanbul'da Kocamustafapaşa külliyesinde şeyhlik makamına geçmiştir. Bu makama gelirken üç yüz derviş, şehir halkı ve İstanbul'un önde gelen şahsiyetleri Sünbül Sinan Efendi'yi tebrik etmişlerdir.²⁶ Sünbül Sinan Efendi, otuz üç sene Kocamustafapaşa külliyesinde şeyhlik makamında bulunarak insanlara irşad faaliyetlerini yürütmüştür. Cuma günlerinde cuma vaazı vermek üzere İstanbul'da büyük öneme sahip olan Ayasofya ve Fâtih Camilerinde vaazlar vermiştir.²⁷ Bunun yanında nice önemli müritler yetiştirmiştir. Hatta müritlerinden rizâyet ve mücâhede yolunda gevşeklik, yorgunluk vb. şeyler hissettiğinde onları şu sözlerle ikaz edermiş. *"Ben on sekiz yıl arkamı yere komadım ve bir şey'e dayanmadım tekkenin ortasında tahiyyata oturur gibi uykumu ol hâl üzere geçirdim."* Sünbül Sinan Efendi, böylelikle hem tarikatının usul ve erkânını oluşturuyor hem de Halvetiye tarikatının "Sünbülüyye" kolunu oluşturmuş olmaktadır.²⁸

Sünbül Sinan Efendi'nin şeyhlik yaptığı dönemlere denk gelen padişahlar ise şu şekildedir. İlk on beş yılı II. Bayezid, sonraki sekiz yılı Yavuz Sultân Selîm, son olarak on senesini Kânunî Sultân Süleymân'ın olduğu yıllara denk gelmektedir.²⁹ Padişahlarla olan ilişkilerine baktığımız zaman ise şunları görmekteyiz. Şeyhlik makamına geldiğinde II. Bayezid padişahlık makamında bulunmaktaydı. Kendisi şeyhi Cemâl Halvetî ile olan iyi muamelesini Sünbül Sinan Efendi'ye de göstermiştir.³⁰ II. Bayezid'tan sonra padişahlık makamına geçen Yavuz Sultân Selîm'le bazı sıkıntılar yaşadığı rivayet olunur. Bununla ilgili iki rivayet bulunmaktadır. Birincisi, Yavuz Sultân Selîm, tahta geçtiğinde vezirlik makamında Kocamustafapaşa külliyesini yaptıran ve oraya ismini veren Hacı Mustafa Paşa bulunmaktaydı.

Cem Sultan, II. Bayezid ile muharebe edip yenilince on bir sene Mısır, Mekke, Medine, Yemen'de kaldıktan sonra İstanbul'a gelmek istedi. Lakin onu İstanbul'a getirmek üzere bindiği gemi Fransa'ya götürdü. Anneanesi Fransa kralının eşi olması dolayısı ile ona saray verip her türlü imkânı sağladılar. Bunu duyan II. Bayezid, Fransa Kralından kardeşini teslim

²⁵ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/365.

²⁶ Emine Karahan, *Yûsuf Bin Yâkub'un Menâkib-ı Şerîf ve Tarîkatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarîkat-ı Aliyye-i Halvetiyye Adli Eserinin İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 104.

²⁷ Yücer, "Sünbül Sinan".

²⁸ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 20.

²⁹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/367.

³⁰ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 20.

etmesini istedi. Fransa Kralı'nı zehirleyerek öldürttü. II. Bayezid'in isteği ile naaşını Bursa'ya getirttirerek türbeye defnettiler.³¹

Yavuz Sultân Selîm, ecdadını ziyaret etmek için yanına Hacı Mustafa Paşa'yı da alarak Bursa'ya gittiler. Bursa da Cem Sultan'ın kabrini ziyaret ederken sinirlenen Yavuz Sultân Selîm amcamın ölmesine/zehirlenmesine sebep oldun gerekçesi ile her ne kadar kaynaklarda Koca Mustafa Paşa'nın bunda bir etkisi olduğu görülmesine de idam cezasına karar verip katline ferman çıkarmıştır. O kadar çok sinirlenen Yavuz Sultân Selîm, kendisini öldürmekle kalmayıp yaptırdığı tüm hayratlarının yıkılmasına da karar vermiştir.³² Adamlarını görevlendirerek Kocamustafapaşa külliyesini yıktırmak istedi. Külliye gelen muhafızların karşısına Sünbül Sinan Efendi çıktı. Muhafızlar ise manevi heybetinden etkilenerek ileri gidemediler. Bu durum Yavuz Sultân Selîm'e arz olununca tekrardan sinirlenen padişah, *"Gidip, kendim göreyim ve kendi elimle orayı başına yıkayım."* diyerek yola çıktı. Sünbül Sinan Efendi ise müritlerini de yanına alarak başına siyah sarık ve siyah asa ile karşısına çıktı. Yavuz Sultân Selîm, şeyhi görünce manevi heybetinde etkilendi sinirin yerini sevgi ve muhabbet aldı. Şeyhin gönlünü almak için arzu ve isteklerini karşılamaya çalıştı. Oturup sohbet etmeye başlamışlar. Yavuz Sultân Selîm *"Sizi ziyaret etmeye geldik."* bunun üzerine Sünbül Sinan Efendi ise şöyle buyurmuşlar, *"Padişahların emirlerinin yerine getirilmesinin gerektiğini ve maksatlarının yerine getirilmesi için de hiç olmazsa medrese odalarındaki ocakların tepeleri yıktırılın"* demiş ve medrese odalarının tepelerindeki bacalarını yıktırmıştır. Bu durum karşısında Sultân bu saygı karşısında çok etkilenmiş bunun içi şeyhe üstündeki değerli kürkünü hediye etmiş. Saraya gelince bu sinirli halin nasıl sevgi ve muhabbete döndüğünü sorunca Sultân *"Şeyhin yanında iki adamın iki kükreyen aslan tuttuğunu görünce korktum, şeyhten hicap ettim."* dediği rivayet olunur.³³

İkinci rivayet ise şu şekildedir. Yavuz Sultân Selîm, Sarayburnu'ndaki köşkü yaptırmak istemiştir. Bu köşkü yaptırırken Kocamustafapaşa Camiindeki direkleri almak için askerler görevlendirmiştir. Sünbül Sinan Efendi, askerlerin karşısına elinde asası ile çıkıp gazapla onlara bu direkleri almamaları konusunda uyarmıştır. Padişah bunun üzerine direkleri almaktan vazgeçip Mîrâhor Camii'nin direklerini yapacağı köşk için alarak kullanmıştır.³⁴

Bu olaya benzer başka bir rivayet ise Yavuz Sultân Selîm, Emevi Camii'nde minberin yanında bir Allah dostu ile görüşürken aralarında şu konuşma geçmiştir. Veli zat, Yavuz Sultân

³¹ Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi* (İskenderiye: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2008), 2/55.

³² Hulvi, *Lemezât-ı Hulviyye*, 428.

³³ Hulvi, *Lemezât-ı Hulviyye*, 429.

³⁴ Karahan, *Yûsuf Bîn Yâkub'un Menâkib-ı Şerif*, 95.

Selîm'e, Mısır'ın fethinin de kendisine nail olacağını haberini verince padişah: *‘‘Acaba bunun yeryüzünde bir benzeri var mıdır?’’* diye içinden geçirince ve veli zat: *‘‘İstanbul’da oturan Sünbül Sinân Efendi’den gafıl olma, onu iyi tanı ve gönlünü hoş tut’’* diye cevap verdi. Yavuz Sultân Selîm bu olaydan sonra Mısır’ı da fethedip geldiğinde onu yanına gelen Sünbül Sinan Efendi padişahın elini tutarak ona şöyle söylemiştir: *‘‘Şeyh’in sipariş verdikleri Sinân duacıları, bu âciz kuldur.’’* buyurarak padişaha karşı bir keramet göstermiştir.³⁵ 1520 yılında Yavuz Sultân Selîm, babası gibi Edirne’ye giderken Çorlu yakınlarında vefat etti.³⁶ Babasının ölümünden sonra tahta Kanunî Sultan Süleyman geçti. O da babası gibi Sünbül Sinan Efendi’ye saygı ve sevgi gösterdi. Bunun en güzel örneği ise Yavuz Sultân Selîm zamanında başlanan camiinin bittikten sonra ilk vaazı Sünbül Sinan Efendi’ye yaptırması onun nezdinde ne kadar alim bir şahsiyet olduğunun göstergesidir.³⁷

Sünbül Sinan Efendi’nin kişiliği ise Hz. Ömer gibi cesaretli ve kimsenin ona karşı gelmeye güç yetiremediği bir insandı. Tasavvuf yolunda marifetullaha ermiş, kerametleri olan, büyük bir velidir. Sürekli talebelerini tasavvufi yolda eğitir kendisi de sürekli nefis terbiyesi için riyâzet ve mücâhede halinden bir an olsun ayrılmazdı.³⁸ Sünbül Sinan Efendi, hücreyi saadetine çekilir, derinin içine girermiş. Bunun sebebinin ne olduğu sorulduğunda *‘‘Peygamber ve evliya ruhları gelip odamın içine doluyorlar. Onların arasında oturmağa hicap ediyorum. Bu sebeple odama perde çekiyorum veya derinin içine giriyorum’’* diye cevap verirmiş. Peygamberimizin sünnet-i seniyyesini hayatının her alanında uygulamaya gayret göstermiştir.³⁹ Ehl-i beyte karşı muhabbeti oldukça fazladır. Aşure günlerinde ise aşure kaynatılarak fakir ve fukaraya dağıtılır, gecesinde ise ibadet ederlerdi. Sabah ise müritleri ile hamama gider yıkanırlandı. Daha sonra müritleri sıra ile önünden geçer başlarından su dökerdi. Kur’an-ı Kerim okunur ve dua edilirdi.

Sünbül Sinan Efendi, yaşadığı süre boyunca şu padişahların dönemine denk gelmiştir. Merzifon’da kaldığı vakitlerde, Fâtih Sultan Mehmet dönemine, İstanbul’a gelip tasavvufla tanıştığı zamanlarda, II. Bayezid dönemine, şeyhlik yaptığında ise Kanunî Sultan Süleyman dönemlerine denk gelmiştir. Sünbül Sinan Efendi, yaşadığı zamanda bu kadar çeşitli padişahlara denk gelmesi haliyle çeşitli alimlerden de dersler almasına vesile olmuştur. Arkasında ise birçok talebe ve eserler bırakan Sünbül Sinan Efendi, Muharrem ayında 936/Eylül 1529’da vefat etmiştir. Vefat ettiğinde 55 veya 65 yaşında olduğu rivayet edilmektedir.⁴⁰

³⁵ Karahan, *Yûsuf Bin Yâkub’un Menâkib-ı Şerîf*, 96.

³⁶ İhsan Süreyya Sırma, *Müslümanların Tarihi* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 5/125.

³⁷ Yücer, “Sünbül Sinan”.

³⁸ Karahan, *Yûsuf Bin Yâkub’un Menâkib-ı Şerîf*, 96.

³⁹ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 24.

⁴⁰ Karahan, *Yûsuf Bin Yâkub’un Menâkib-ı Şerîf*, 96.

Cenazesi Fatih Camiinde o zamanın Şeyhu'l İslam'ı Kemalpaşazâde tarafında kıldırıldı. Ardından da Kocamustafapaşa külliyesinin orta kısmına defnedildi.⁴¹ Mezar taşına da şu tarihi not düşülmüştür: ‘‘Cânına Sünbül Sinan’ın Fâtîha’’(sene:936).⁴²

Sünbül Sinan Efendi, ömrü boyunca irşat faaliyetlerini sürdürmüş ve arkasından nice talebeler ve eseler bırakmıştır.⁴³ Talebeleri başlıca şu şekildedir; Mûsâ Muslihuddîn (öl. 959/1552) künyesi Ebü't-Takî ama Merkez Efendi diye meşhurdur.⁴⁴ Sünbül Sinan Efendi'den sonra şeyhlik makamına da kendisi geçmiş ve Sünbülüyye tarikatının devamını sağlamıştır.⁴⁵ Şeyh Ali Kefevi'de (öl. 970/1562) Sünbül Sinan Efendi'nin arkasında bıraktığı halifelerindendir. Cemşâh Efendi (öl. ?) oda halifelerden biri ve Akşehir'de türbesi bulunmaktadır. Maksûd Dede Efendi, Tokat'ta doğmuş, Sünbül Sinan Efendi'nin tedrisatından geçmiştir. (öl. 970/1563) senesinde vefat etmiştir.⁴⁶ Yine Şeyh Cemâleddin-i Akşehrî (öl. 978/1527) ve Yakup Germiyânî'yi (öl. 970/1572) sayabiliriz.

1.2. ESERLERİ

Sünbül Sinan Efendi, ne kadar talebe yetiştirmişse de aynı zamanda birçok eserler bırakmıştır. Eserlerinde tasavvufî görüşlerini, tarikatın erkânlarını ve bilhassa o dönemde tartışılan devran/sema konusunu içermektedir. Burada eserler hakkında kısa bilgiler verilecektir. Konumuz olan ‘‘Tasavvuf Risalesi’’ eseri hakkında ikinci bölümde detaylı bilgi verilerek ele alınacaktır. Sünbül Sinan Efendi'nin bildiğimiz kadar başlıca eserleri şu şekildedir;

1.2.1. Tarikatnâme

Bu eserde Sünbül Sinan Efendi, tarikatın hangi usullere göre bina edildiğini manzum bir dille anlatmıştır.⁴⁷

Eserini hürde-i tarikatını tanıtmak için yazdığını ve hürde-i tarikatı ise ‘‘Sülukun kapısı onunla açılır.’’ ifadesi ile açıklamaktadır. Bu ifadeyle tarikatın tüm özelliklerinden kısa başlıklar halinde anlattığını anlıyoruz.⁴⁸

⁴¹ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/96.

⁴² Hulvi, *Lemezât-ı Hulviyye*, 434.

⁴³ Yücer, ‘‘Sünbül Sinan’’.

⁴⁴ Reşat Öngören, ‘‘Merkez Efendi’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 05 Haziran 2025).

⁴⁵ Yücer, ‘‘Sünbül Sinan’’.

⁴⁶ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/402.

⁴⁷ Sinâneddin Yusuf b. Ya’kûb el-Amâsî el-Halvetî Sünbül Sinan, *Tarikatnâme* (İstanbul: Türk ve İslam Eserleri Müzesi, TİEM Yazma Eser Koleksiyonu, 04483, 45).

⁴⁸ Burhan Baran, *Kitab-ı Tarikatname Dil İncelemesi-Metin-Aktarma-Bağlam Dizisi* (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2022), 1.

1.2.2. Vasiyyetnâme

Eserin başlıca konusu Sünbül Sinan Efendi'nin müritlerine tavsiye ve öğütlerini içermektedir. Eserin kütüphane kayıtlarında müstensihinin kim olduğu bilinmese de eserin giriş serlevhasında “*Sünbül Sinan Efendi'nin vasiyyetnâmesinden yazılmıştır.*” şeklinde başlamaktadır.⁴⁹

1.2.3. Risâle fî Hakkı'd-Devran

Bu eser ikinci bölümde detaylı şekilde ele alınacağından burada kısa bilgi verilecektir. Bu eserinde ana konusu devran zikrin neden haram değildir. Bunu Kur'an ve sünnet bağlamındaki delillerini ortaya koyduğu bir eserdir.

1.2.4. Risâle fî Hakkı't-Tevhîd

Bu eserin yazılma gayesi, bir mecliste sohbet halindeyken bir kişinin devran zikrinin hükmünü sorması üzerine soru-cevap şeklinde kaleme alınmış bir eserdir. Sünbül Sinan Efendi görüşlerini Kur'an, sünnet ve akli deliller ile sorulara cevap vererek eserini nihayete erdirir.⁵⁰

1.2.5. Atvârü's-Seb'a

Sünbül Sinan Efendi'nin tasavvufta bilinen nefis yedi mertebelerini ele aldığı ve her mertebesini bir peygamber ve feleklerle izah ettiği eserdir. Bu eser insan nefsinin temize çıkarabilmesi için bu aşamaları geçmesi gerektiğini, bunun yanında her bir mertebede hangi zorlukla karşılaşacağını ve bunlardan kurtulmanın yollarını izah etmiştir.⁵¹

1.2.6. Risâle-i Tahkîkiyye

Sünbül Sinan Efendi yine bu eserinde de devran zikrinin meşruiyeti hakkında bilgiler vermektedir. Kitap dokuz bölümden oluşur ve başındaki serlevhada “*Hâzihi'r-Risâle Tahkikatü min telif-i Şeyhi Sinan Sünbül Efendi*” ifadesi yer alır.⁵²

Devran zikrinin haram olduğunu iddia eden kişileri cahil olarak tanımlar ve şu sözleri tanımlar: “*Biz deriz ki şu fetvayı veren müftüler ve alimler fahiş hata ile hata ettiler ve fetvaları müzeyyif ve batıldır.*”

⁴⁹ Sinâneddin Yusuf b. Ya'kûb el-Amâsî el-Halvetî Sünbül Sinan, *Vasiyyetnâme* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, 274899, 449).

⁵⁰ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 27.

⁵¹ Sinâneddin Yusuf b. Ya'kûb el-Amâsî el-Halvetî Sünbül Sinan, *Etvarü's-Seb'a* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 255615, 17).

⁵² Sinâneddin Yusuf b. Ya'kûb el-Amâsî el-Halvetî Sünbül Sinan, *Risâletü't-Tahkîkiyye* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 185740).

1.3. HALVETİYE TARİKATI VE SÜNBÜLİYYE KOLU

Sünbülüyye tarikatı, Halvetilik'ten neşet eden bir tarikattır. Anadolu'da yaygın bir şekilde faaliyet yürüten ve Ömer el-Halvetî tarafından kurulan tarikatın adı Halvetî tarikatıdır.⁵³ İstanbul'da tarikatın başında Cemâl Halvetî bulunmaktadır.⁵⁴ Cemâl Halvetî, hac yolculuğu sırasında vefat ederek müridi Sünbül Sinan Efendi'ye vasiyette bulunması üzerine Mısır'dan, İstanbul'a gelerek hem şeyhinin kızı Safiye Hatun ile evlenip ardından Kocamustafapaşa külliyesinde şeyhlik makamına geçen Sünbül Sinan Efendi, yürüttüğü irşat faaliyeti ve müritlerine uyguladığı tasavvufi terbiyenin ve manevi eğitiminde kullandığı usuller sonucunda ortaya çıkan bu yolun adına da Sünbül Sinan Efendi'ye nispetle "Sünbülüyye" kolu denmiştir.

1.3.1. Halvetiye Tarikatı

Halvetiyye tarikatı 14. yüzyılda Azerbaycan'da neşet etmiştir.⁵⁵ Halvetiyye tarikatının kurucusu ise günümüz İran şehirlerinden olan Lâhicân'da doğmuş ve büyümüş olan Ömer el-Halvetî'ye (öl. 800/1397 [?]) nispet edilmektedir.⁵⁶ Her ne kadar ilk kurucusu Ömer el-Halvetî kabul edilse de bazı araştırmalar ve silsilenamelerin bazıları Ahi Muhammed'in (öl. 780/1378) tarikatın kurucusu olarak görmektedir.⁵⁷ Halvetiyye tarikatı, birçok tarikatında kendi içinden doğmasına vesile olmuştur. Hatta Halvetî tarikatı için "tarikat fabrikası" diye anılmaya başlanmıştır.⁵⁸ Bunlar; Safeviyye, Bayramiyye, Celvetiyye ve bunlardan da neşet edip birçok kollara ayrılan Halvetiyye tarikatı en çok kolu bulunan tarikat haline gelmiştir.⁵⁹ Bu yüzden de İslam dünyasının her bir yanında irşat faaliyetinin bulunmaktadırlar. Halvetiyye diye anılmasının sebebi ise Ömer el-Halvetî'nin halvette kalmayı çok sevmesinden gelmektedir.⁶⁰ O kadar ki çınar ağacının kovuğunda kırk gün halvet yaptığı ve kırk erbainleri kırk kere birbirine bağladığı rivayet olunur.⁶¹ Bu süre ise tam dört buçuk yıl sürmektedir.⁶² Bu halvetin son erbaininde Hz. Peygamber'in kırk dal harfi bulunan bir taç vermesi sonucunda bu tacı giyen ilk kişi olur.⁶³ Halvetiyye isminin manası ise "Halvetiyyenin (H) harfi, Allah'tan gayri kalpten her türlü yok etmeğe, (Lam) harfi, zikrin tadına varabilmeye, (Vav) harfi, sırları korumaya, (Te)

⁵³ Kadir Özköse (ed.), *Tasavvuf* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2020), 282.

⁵⁴ Hür Mahmut Yücer, "Sünbülüyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 11 Haziran 2025).

⁵⁵ Fatih Sarıkaya, "Halvetiyye Tarikatının Kurucusu Meselesine Dair Yeni Bir Değerlendirme ve Revak Sultan", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3 (Eylül 2017), 2079.

⁵⁶ Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 14 Haziran 2025).

⁵⁷ Sarıkaya, "Halvetiyye Tarikatının Kurucusu Meselesine Dair", 2096.

⁵⁸ Rahime Koçsoy, "Menâkib-i Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarîkat-i Aliyye-i Halvetiyye" İsimli Eser Çerçevesinde Bazı Halvetiyye Pîrleri, *Tasavvufî Görüşleri ve Halvetiyye Âdâb ve Erkânî* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 13.

⁵⁹ Uludağ, "Halvetiyye".

⁶⁰ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1922), 70.

⁶¹ Koçsoy, *Menâkib-i Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarîkat-i Aliyye-i Halvetiyye*, 14.

⁶² Rahmi Serin, *İslam Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler* (İstanbul: Petek Yayınları, 1984), 71.

⁶³ Koçsoy, *Menâkib-i Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarîkat-i Aliyye-i Halvetiyye*, 15.

harfî, temkine, (Ya) harfî, basit yolu değil zoru tercih etmeye, (He) harfî, müşahedeye işaret eder. '' şeklinde tanımlamışlardır.⁶⁴

Halvetiyye tarikatı, Ömer el-Halvetî'nin vefat etmesinden sonra şeyhlik makamına sırası ile Ahî Mîrem (öl. 812/ 1409), Sadreddîn-i Hiyâvî (öl. 860/1455), Hacı İzzeddîn (öl. 934/1527) gelmiştir. Sadreddîn-i Hiyâvî'nin de vefat etmesi sonucunda Lâhicân'da doğan ve Bakü'de vefat eden Yâhyâ-yı Şirvanî (öl. 870/1466) geçmiştir. Azerbaycan'da yürüttü önemli irşat faaliyetleri sonucunda Halvetiyye tarikatının ikinci piri olarak kabul görmüştür.⁶⁵ İrşat faaliyetlerini Ehl-i Sünnet merkezli bir yapıda sürdürülmüştür. O zamanki konjonktürde Azerbaycan'da Bâtınlık hâkim bir yapıya sahipti.⁶⁶ Bu konjonktürde Halvetiyye tarikatı, Bâtınlara karşı verilen tepki ile Ehl-i Sünneti merkeze alan bir yapı haline gelmiştir. Yâhyâ-yı Şirvanî (öl. 870/1466) yılında vefat etmesi üzerine kabrini Keykubad Mescidine koydular. Yazdığı on altı tane eser ile Halvetiyye tarikatının usul ve erkânını da sistematik bir hala getirmiştir.⁶⁷ Yâhyâ-yı Şirvanî arkasında üç yüz altmış tane halife ve yaklaşık dört yüz bin mürit bırakarak tarikatının farklı bölgelere yayılmasını ve çoğalmasında büyük bir rol oynamıştır.⁶⁸

Anadolu'da Halvetilik ise Ahi Yusuf Halveti (öl. 708/1308) tarafından Anadolu'da ilk defa Niğde'de açılan tekke olduğu öne sürülse de ilk olarak 15.yy. başlarında Amasya'da, Amasyalı Pîr İlyas (öl. 837/1433), tarafından açılan tekke ile girmiştir. Bu açılan tekke ile Amasya ve Tokat civarında irşat faaliyetleri sürdürmüştür. Halveti tarikatının Anadolu'da geniş bir kitleye ulaşması ise Yâhyâ-yı Şirvanî'nin halifeleri ile olmuştur. 15.yy. ortalarında başlayan bu yayılma süreci padişahlarla da olan iyi ilişkilerle beraber Halvetiyye tarikatının etkisi Osmanlı'nın sonuna kadar devam etmiştir.⁶⁹

Genel olarak Halveti tarikatı Anadolu'da iki koldan yayılmıştır. Birincisi, Amasyalı Pîr İlyas tarafından Amasya ve Tokat çevresinden gelen koldur. İkincisi ise Yâhyâ-yı Şirvanî'nin halifesi Dede Rûşenî (öl. 892/1487), Pîr Muhammed Bahâeddin Erzincânî (öl. 879/1474) ve Habib Karamânî (öl. 902/1496) tarafından devam ettirilen koldur.⁷⁰ Alâeddin Rûmî (öl. ?), Bursa'da irşat faaliyetlerini sürdürmüş ve talebeler yetiştirmiştir. Alâeddin Rûmî'den birçok kişi onun maneviyatından etkilenerek intisap etmiştir. Fâtih Sultan Mehmet bu kadar kalabalık müridinin olması ve şeyhe olan bağlılıkların ötürü bir isyan kalkışmasının önünü alabilmek için

⁶⁴ Serin, *İslam Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler*, 71.

⁶⁵ Uludağ, "Halvetiyye".

⁶⁶ Semih Ceyhan, *Üç Pîrin Mürşidi Halvetiyye, Ramazâniyye Kolu ve Köstendilli Ali Alâeddin Efendi* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015), 36.

⁶⁷ Koçsoy, *Menâkib-i Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarikat-i Aliyye-i Halvetiyye*, 26.

⁶⁸ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/139.

⁶⁹ Özköse, *Tasavvuf*, 282.

⁷⁰ Mahmut Ulu, "IX/XV. Asır Osmanlı Anadolu'sunda Öne Çıkan Tarikatlar ve Temsilcileri", *Araştırma ve İnceleme Dergisi* 3/32 (Eylül 2021), 808.

Alâeddin Rûmî'nin Karaman'a gitmesini istemiştir. Karaman'da bir sürede daha vazifesini sürdürdükten sonra vefat etmiştir. Yerine Abdullah Karamânî şeyh olarak dergâhın başına geçmiştir. Habib Karamânî ise Karaman ve çevresin de Halveti tarikatının manevi iklimi yaymıştır. Yetiştirdiği talebelerini İstanbul başta olmak üzere çeşitli vilayetlere göndererek irşat faaliyetine devam ettirmiştir.⁷¹

Yâhyâ-yı Şirvanî'nin bir diğer halifesi olan Pîr Muhammed Bahâeddin Erzincânî, memleketi Erzincan'da irşat faaliyeti yürütmüştür. Onu yetiştirdiği en önemli talebesi ise Cemal Halvetî olmuştur. Cemal Halvetî ilk olarak Amasya'da irşat faaliyetine başlamıştır. Amasya'da olduğu sırada Şehzade Beyazıt, Cemal Halvetî'ye intisap ederek Halvetiyye tarikatına girmiştir. Hatta oğlu Şehzade Ahmet'i eğitmesi için yanına bırakmıştır. İstanbul'da tahta geçen II. Beyazıt, şeyhi Cemal Halvetî'yi İstanbul'a çağırıştır. İlk başlarda Ayvansaray'da bulunan Gül Camii'nde irşat faaliyetlerini sürdürmüştür.⁷² Ardından II. Beyazıt'ın veziri Koca Mustafa Paşa kendisine intisap etmiştir. Paşa "şenlendirme" politikası çerçevesinde kızlar kilisesini, camii ve tekkeye dönüştürmüştür. Koca Mustafa Paşa tarafından dönüştürüldüğü için o külliye Koca Mustafa camii ve külliyesi denmiştir. Buranın kullanımını da Cemal Halvetî'ye tahsis etmiştir. Cemal Halvetî burada irşat faaliyetlerini sürdürürken İstanbul'da çıkan büyük bir salgın hastalık sonucunda II. Beyazıt kendisinin hacca giderek bu büyük imtihanın kalkması için dua etmesi istemiştir. Padişahın maddi ve manevi desteğiyle birlikte, Cemal Halvetî ve müritleri hacca yoluna çıkmıştır. Yolda hastalanan Cemal Halvetî "Tabut Korusu" mevkinde vefat etmiş ve hac yoluna vasiyeti üzerine kabri konulmuştur. Vefat etmeden önce yazdırdığı vasiyeti üzerine Sümbül Sinan Efendi'nin hem kızı Safiye Hatun ile evlenmesini hem de İstanbul'daki dergâhın şeyhlik makamına geçmesini istemiştir. Bunun üzerine Sümbül Sinan Efendi Halvetiyye tarikatının şeyhlik makamına geçmiştir.⁷³

1.3.2. Sümbüliyye Tarikatının Tarihi Serüveni

Cemal Halvetî'nin vefat etmesinden sonra Halvetilik iki kola ayrılmıştır. Bunlar "Sümbülîlik" diğeri de "Şabânîlik" olarak devam etmiştir. Sümbülîlik alt kollara ayrılmazken Şabanîlik'ten "Nasûhîlik" onlardan "Çerkeşîlik" onlardan "Halilîlik" ve "İbrahimîlik" zuhur etmiştir.⁷⁴ Burada konumuz olan Sümbülîlik kolu üzerinde duracağız.

Sümbülîlik, 15.yy. sonlarına doğru İstanbul'da Sümbül Sinan Efendi tarafından kurulmuştur.⁷⁵ Sümbül Sinan Efendi'nin, Sümbüliyye kolunun irşat faaliyetleri yaptıkları

⁷¹ Özköse, *Tasavvuf*, 283.

⁷² Mehmet Serhan Tayşi, "Cemâl-i Halvetî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 15 Haziran 2025).

⁷³ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sümbül Sinan*, 38.

⁷⁴ Ramazan Muslu, *Anadolu'da Tasavvuf Yolları* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 121.

⁷⁵ Muslu, *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*, 121.

zamanlar, II. Beyazid, Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman dönemlerine denk gelmektedir. Genel olarak padişahlarla iyi ilişkiler içerisinde olunmuştur. Padişahlar dergâha ziyaretlerde bulunurlardı.⁷⁶ Bir ara Yavuz Sultan Selim ile sıkıntılar olsa da tersine daha da ilişkileri iyiye gitmiştir.⁷⁷ Hatta kayıtlarda Yavuz Sultan Selim'in Sübûlîlik tarikatına mensup olduğu görülmektedir.⁷⁸ Sünbül Sinan Efendi, İstanbul'da kendine has tasavvufi terbiye ve yöntemi ile manevi olarak insanların kalplerini eğitmiştir.⁷⁹ İstanbul'da manevi terbiyenin ve ilmi gelişimde büyük bir etkisi olmuştur. Sünbül Sinan Efendi'nin tasavvufî eğitimi ve güzel ahlakı İstanbul'da insanlar tarafından büyük ilgi ile karşılanmıştır. Sünbülîlik İstanbul'da yaygınlaşarak en büyük tarikat haline gelmiştir.⁸⁰ Bunun yanı sıra Osmanlı padişahları ile kurulan iyi ilişkiler sonucunda Sünbülîlik padişahlar tarafında saygınlık kazanır hale gelmiştir. Saray tarafından saygı gören Sünbül Sinan Efendi ve tarikatı halk nezdinde de bu sayede kabul görmeyi başarmıştır. Halvetiye tarikatının merkezi haline geldiğinden dolayı Kocamustafapaşa külliyesi için '‘Âsitâne’’ denmiştir. Âsitâne bir tarikat kolunun merkezi olan yeri için kullanmıştır. Halvetiyye-Sünbülüyye kolunun İstanbul'daki merkezi için bu tabir kullanılmıştır.⁸¹ Sünbül Sinan Efendi'nin (öl. 936/1529-30) senesinde vefat etmesinden sonra arkasında on yedi dergâh, halifeler ve binlerce mürit bırakmıştır.⁸² Yerine geçen halifeleri de Sübülüyye kolunun tasavvufî terbiyesi ve manevi yolcuğunun devamını sağlamışlardır. Halifeleri, Anadolu'da tarikatın öğretileri gelecek nesillere aktarılmasında büyük rol oynamıştır. Sünbül Sinan Efendi, ilmi birikimin fazla olmasından dolayı yetiştirdiği halifeleri hem zahiri hem de batını ilimleri kuvvetli kişilerdir. Bu sebepten yetiştirdiği halifeleri selatin camilerde vaazlar vermişlerdir. Bunlardan öne çıkan Karaman'da faaliyet gösterip halk tarafından saygınlık kazanan Cem Şah Efendi'dir. Cemal Efendi Akşehir'de, Şeyh Maksud Dede, Siroz'da, Kefeli Alâeddin Ali, ilk başta İstanbul'da daha sonra tarikatını yaymak üzere Kırım'a giderek faaliyetlerine devam etmiştir. Şeyh Çavdarlı Ahmet Dede, Kütahya'daki Çavdarlı köyünde irşat faaliyetini yapmıştır.⁸³

Sünbül Sinan Efendi'den sonra gelen halifelerinde öne çıkan ve önemli gelişmeler şunlardır. Sünbül Sinan Efendi'den sonra şeyhlik makamına Merkez Efendi (öl. 959/1552) geçmiştir. O da ilk başlarda devran zikrine karşı olsa da nasıl şeyhi Cemal Halvetî'den etkilendi ise o da Sünbül Sinan Efendi'nin maneviyatından etkilenererek tasavvufi bir hayatı ve devran zikrini tercih etmiştir. Merkez Efendi, Kanûnî Sultan Süleyman'ın kız kardeşi Şah Sultan ile

⁷⁶ Özköse, *Tasavvuf*, 284.

⁷⁷ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 38.

⁷⁸ Koçsoy, *Menâkib-i Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarikat-i Aliyye-i Halvetiyye*, 34.

⁷⁹ Muslu, *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*, 126.

⁸⁰ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 39.

⁸¹ M. Baha Tanman, "Âsitâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 16 Haziran 2025).

⁸² Yücer, "Sünbülüyye".

⁸³ Yücer, "Sünbülüyye".

evlidir.⁸⁴ Sünbül Sinan Efendi, vefat edeceği zaman kimin kendi yerine kimin geçeceği hususunda bir şey söylememiştir. Lakin kim geçerse geçsin ona itaat edilmesini istemiştir. Merkez Efendi de insanlar arasında şeyhlik makamına geçecek en uygun kişi olduğu anlaşıncı herkes ona itaat etmiştir.⁸⁵ Merkez Efendi şeyhliği süresince tarikatını yaymaya ve ilmi faaliyetlerine devam etmiştir. Kendisi de medrese kökenli olmasından dolayı beş yüzün üzerinde halife yetiştirmiştir. Merkez Efendi sayesinde Sünbülüyye kolu Anadolu’da tamamen kabul gören bir tarikat haline gelmiştir. Halifesi Muhyiddin Efendi, İstanbul’daki Odabaşı Camii’nde dersler verip irşat faaliyetini yürütmüştür. Yine halifelerinden Şemseddin Ahmet Efendi Tire’de, Bihiştî Ramazan Efendi Çorlu’da, Şeyh Mustafa Esved, Üsküdar’da irşat faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.⁸⁶

Merkez Efendi, Sünbül Sinan Efendi’den sonra yirmi dört yıl şeyhlik makamında durmuştur. Cuma günü 1552 yılında vefat etmesi üzerine o zamanın Şeyhülislamı Ebusuûd Efendi cenaze namazını kıldırmıştır. Türbesi Kocamustafapaşa külliyesine defnolunmuştur.⁸⁷ Merkez Efendi’den sonra şeyhlik makamını Germiyanlı Yakup Efendi (öl. 979/1571) geçmiştir. O zamanda Lala Paşa da onun tarikatına girmiş ve Eyüp’te ikinci Sünbülüyye tarikatının dergahını açmışlardır. Sünbülüyye tarikatının yayılmasında Germiyanlı Yakup Efendi’nin de büyük bir rolü vardır.⁸⁸ Sünbülüyye tarikatının şeyhlerinde bir önemli ismi de Alacahisarlı Necmettin Hasan Efendi (öl. 1019/1610) halk arasında saygın bir kişi olması yanında savaş meydanında önemli bir mücahit olan Necmettin Hasan Efendi Yemen’de vefat etmiştir. Vefatı üzerine yerine oğlu Hasan Adlî Efendi (öl. 1026/1617) geçmiştir.⁸⁹

Tarikatın sekizinci şeyhi ise Seyyid Mehmet Eyyübî (öl. 1038/1628-29) on iki yıl bu makamda kalan şeyh 1038’de Medine’de vefat etmiştir. Seyyid Mehmet Eyyübî’den sonra Mehmet Alâeddin Efendi (öl. 1091/1680) şeyhlik makamına gelmiştir. Kırk yıla yakın şeyhlik makamında kalan Alâeddin Efendi, Hafız Osman, Sezai-yi Güşen gibi talebeler yetiştirmiş. Cenaze namazını o devrin Şeyhülislamı Çatalcalı Ali Efendi tarafından kıldırılmıştır. Sünbülüyye tarikatının şeyhlerinin çoğunda ilmi müktesebatının oldukça kuvvetlidir. Bunlardan bir tanesi de Mehmet Vahyî Efendi’dir (öl. 1030/1718), Eyüp Sultan camii ve Yavuz Sultan Selim camilerinde mutat bir şekilde vaaz ve irşatta bulunmuştur. Vaazlarından oluşturduğu ‘‘Sohbetname’’ eseri ise günümüz Topkapı Sarayında bulunmaktadır. Sünbülüyye tarikatının başında altmış dokuz yıl kalarak en uzun süre şeyhlik makamında kalan ise Mehmet Nurettin Efendi (öl. 1160/1747) olmuştur. Önemli bir dönem noktası olarak ise Hasan Adlî’nin soyundan

⁸⁴ Öngören, “Merkez Efendi”.

⁸⁵ Öngören, “Merkez Efendi”.

⁸⁶ Yücer, “Sünbülüyye”.

⁸⁷ Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, 3/398.

⁸⁸ Muslu, *Anadolu’da Tasavvuf Yolları*, 126.

⁸⁹ Yücer, “Sünbülüyye”.

gelen Alâeddin Efendi'nin erkek çocuğu olmamasından dolayı şeyhlik makamına Mehmet Haşim Efendi'ye (öl. 1199/1785) geçmesi üzerine 19. yy. başlarına kadar bu ailenin soyundan devam etmiştir. Bir diğer önemli husus ise Ferruh Kethûdâ Tekkesi şeyhi olan Mehmet Râzî Efendi'nin (öl. 1297/1851) şeyhlik makamına geçmesiyle beraber tekke kapatılana kadar onun soyundan devam etmiştir. Mehmet Râzî Efendi'nin oğlu Seyyid Mehmet Rızâeddin Efendi'nin (öl. 1309/1891) zikir meclisine II. Abdulhamid'in de bulunduğu rivayet edilmektedir. Sübûliyye tarikatının son şeyhi de Mehmet Râzî Efendi (öl. 1398/1978) ise Yücesünbül ismi ile de tanınmaktadır.⁹⁰

1.3.3. Sübûliyye Tarikatının Usul ve Erkanları

Sübûliyye tarikatının Anadolu'da bu kadar çok sevenin ve müntesibinin olmasının bir sebebi hiç kuşkusuz izlenen usul ve yöntemden kaynaklıdır. Sübûliyye tarikatının usul ve erkânının oluşmasında Sünbül Sinan Efendi'nin ilmi birikimi ve tasavvuf anlayışı etkili olmuştur. Sünbül Sinan Efendi, tarikatının usulünü *‘‘hürde-i tarikat’’* başlığı altında *‘‘Tarikatname’’* eserinde Kuran ve Sünnet ışığında anlatmıştır.⁹¹ Tarikatta usul ve erkanın ne kadar önemli olduğu vurgulamak için eserine şu sözle başlar: *‘‘Kim halıda (evde) edebini bozarsa kapıya kovulur, kim de kapıda edebi bozarsa hayvan ahırına kovulur.’’* Ardından usul ve erkanlarını sıralar. Abdestiz asla yere basılmamalı, zikre devam edilmeli, gece namazı kaçırılmamalı, tarikatın uyguladığı dua ve zikre uyulmalıdır. Bunları yaparken de en çok dikkat edilmesi gereken husus hepsinin Allah'ın rızasına ulaşmak için yapılmalıdır. Aksine hiçbir dünyalık menfaat beklenmemelidir.⁹² Şeyhe karşı da tam bir bağlılık ile bağlanmalıdır. Ona karşı hiçbir saygısız yapılmamalı, onunla konuşurken gülünmemeli, gözünü ayırmaksızın bakılmamalıdır. Bunun yanında birçok hususu da anlatmaktadır.⁹³ Tarikatta eski müritlere karşıda saygılı olunmalı, onların önlerinden yürümemelidir. Dışarıda satılan yiyeceklerden yenmemeli, izinsiz bir başka yere gidilmemeli, sesli gülünmemeli, önüne bakarak yürümeli, kollarını ve göğsünü kabartarak insanlara kibir yapılmamalıdır.⁹⁴

Sübûliyye tarikatının hayatın her alanını kuşatacak bir usul ve erkânı vardır. Tuvalette mahrem yerlerine bakılmamalı, kimseyle konuşulmamalıdır. Sünbül Sinan Efendi, dervişler arasında muhabbet ve sevgi tesisi oluşması için birbirlerine *‘‘kardeş’’* diye hitap edilmesini tavsiye etmiştir. Sabah namazından sonra işrak vaktine kadar yatılmamalıdır. Yatsı namazını kıldıktan sonra dünya kelamı konuşulmamalı, pazartesi ve perşembe günlerini oruçlu geçirilmeli, cuma günü gusül abdesti alınmalı, sarıksız gezilmemelidir. Zikir yapılırken önce

⁹⁰ Yücer, ‘‘Sübûliyye’’.

⁹¹ Baran, *Kitab-ı Tarikatname*, 1.

⁹² Baran, *Kitab-ı Tarikatname*, 53.

⁹³ Bkz. Baran, *Kitab-ı Tarikatname*, 54.

⁹⁴ Baran, *Kitab-ı Tarikatname*, 54.

yavaş sonrasında hızlanarak vect içinde olmaya gayret gösterilmelidir.⁹⁵ Sünbül Sinan Efendi bu usul ve erkânları Kur'an ve sünnet bağlamında bizlere aktarmıştır. Mutezile vb. gruplarından beri olup Ehlisünnet çerçevesinde bir tasavvuf anlayışına sahiptir.⁹⁶

Sünbülüyye tarikatında nefis terbiyesinde halvet kavramı önemli bir yer tutmaktadır. Halveti tarikatının kurucusu Ömer Halvetî dört buçuk yıl, Sünbül Sinan Efendi ise üç yıl boyunca riyazet ve mücahede ile halvette geçirmişlerdir.⁹⁷ Bu sebepten Sünbülüyye tarikatının nefis terbiyesinde kullandığı usullerin başında halvet gelmesini sağlamıştır. Sünbülüyye tarikatı Halvetilerin usulüne göre devran zikrini esasa almıştır. Sünbülüyye tarikatı ise kendine has bir özelliği olarak ‘‘Sünbülî Salât’’ kavramıdır. Halvetî tarikatında zikir ayinine başlarken normalde usulen Mülk süresi okunarak başlardı. Sünbül Sinan Efendi, Şeyhi Cemal Halvetî tarafında şeyhlik makamını kendisine verilmesi üzerine ürkerek bostan dolabına girmiştir. Burada Peygamberimizin ruhaniyetini görerek, ayağa kalkıp ona salat ve selam getirerek devran zikrine başlayarak üzerindeki kazb halini kaldırmıştır. O günden itibaren bir adet haline gelip her ayine başlarken ‘‘Sünbülî Salât’’ okunmuştur. Hatta Sünbül Sinan Efendinin dolaptan çıkmasına yardım eden melekler tacı çektikleri için Sünbülüyye tarikatının başlarını kapatmakta kullandıkları taçlarının tepesi sivri olan ‘‘Sünbülî tacı’’ kullanmışlardır.⁹⁸ Takılan tacın rengi ise Kâbe örtüsüne nispeten siyah renktedir.⁹⁹ Onların Sünbülüyye tarikatına mensup olduklarını gösterende bir alameti farikalıları olmuştur.

Yine Sünbülüyye tarikatını ayıran bir özellik, devran zikrine başlamadan ‘‘Safha-i sadrında dâim âşıkın efkârı hû’’ ilahisi 1495 yılından 1925 yılına kadar okumaları onların usullerindendir.¹⁰⁰ Aşûre günü uyguladıkları usul de yine Sünbül Sinan Efendi zamanında uygulana gelen bir erkandır. Muharrem ayının onuncu gününde aşûre yemeği yapılır ve ihtiyaç sahiplerinde dağıtılır, o gece nafile ibadetlerle geçirilir. Ertesi gün sabah namazında Şeyh ve müritleri hamama giderek maddi ve manevi olarak temizlenirler, sonunda Şeyh Efendi sırayla müritlerin başlarına bir kap su dökerek sona erer. O günün öğle namazından sonra nafile olarak ‘‘husamâ namazı’’ adlandırılan cemaatle birlikte dört rekât namaz kılıp ardına devran zikri yapılır. Ardından Hasan ve Hüseyin namına su dağıtılır, herkes şişelerine su doldurur. Bu sudan hastalar şifa niyetine içerler.¹⁰¹ Yatsı namazından sonra da bin adet kelime-i tevhit çekilir. Bu uygulama adet üzerine günümüze kadar devam etmiştir.¹⁰²

⁹⁵ Yücer, ‘‘Sünbülüyye’’.

⁹⁶ Baran, *Kitab-ı Tarikatname*, 56.

⁹⁷ Hulvi, *Lemezât-ı Hulviyye*, 447.

⁹⁸ Dilek Arıcıoğlu, *Tasavvuf-Mûsikî Münasebeti* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 103.

⁹⁹ Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 41.

¹⁰⁰ Yücer, ‘‘Sünbülüyye’’.

¹⁰¹ Muslu, *Anadolu’da Tasavvuf Yolları*, 127.

¹⁰² Bozbuğa, *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan*, 40.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TASAVVUF RİSÂLESİ VE TRANSKRİPSİYONU

Sünbül Sinan Efendi, Osmanlı döneminde yaşayan önemli şahsiyetlerdendir. Eserleri arasında en çok bilenen ve tartışılan konulardan bir tanesi de Halvetî tarikatlarında zikrederken uyguladıkları devran zikri olmuştur. Devran zikri konusunda Sünbül Sinan Efendi kaleme aldığı ‘‘*Tasavvuf Risâlesi*’’ dönemin tartışılan konusuna cevap niteliğinde olmasıyla birlikte devran zikrinin hak olduğunu Kur’an ve sünnet ışığında izah eden bu eser daha sonraları tasavvuf ilminde de önemli bir referans kaynağı haline gelmiştir. Eserde Zümer süresi 73-75 ayetleri ve hadisleri ise Misbâhu’s Sünen eserinden naklederek şerhlerde bulunarak izah etmiştir. Eserin nüshaları ise şu şekildedir.¹⁰³

2.1. TASAVVUF RİSÂLESİ’NİN NÜSHALARI

Eserin nüshalarını araştırırken nüshaların başlıca Süleymaniye Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi, İBB Atatürk Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi kayıtlarına ulaştık. Risâle-i Sünbül Efendi, Risâle fi’l-Ezkar ve’d-Deveran, Risâle fi Hakkı’d-Devran ve Risâle-i Sünbül Der Hakk-ı Zikir ve Devran isimlerinde muhtelif kütüphaneler nüshaları bulunmaktadır. Tezimize konu olan nüsha ise Süleymaniye kütüphanesinde Tasavvuf Risalesi adıyla H HAYRÎ-ABD EF kitaplığı, db: 00167-001’de kayıtlı eserdir.¹⁰⁴ Eserin önemli nüshaları ise şu şekildedir;

Risâle-i Sünbül Efendi: Süleymaniye Kütüphanesinde, Âtîf Efendi Kitaplığı, db.:01398-001’e kayıtlı eser el yazısı ile Türkçe yazılmıştır. Eser de Âtîf Efendinin mührü de bulunmaktadır. Giriş sayfasındaki serlevhasında ‘‘*Hâza risâle-i Hazret Şeyh Sünbül Efendi*’’ yazmaktadır.

Risâle fi’l-Ezkar ve’d-Deveran: Millet Kütüphanesinde AE SRY Kitaplığı, DB.: 813/1’e kayıtlı eser Zümer süresi 73-75 ayetlerin tefsirini yapar. Eser bazı hadisleri de şerh eder. Eserin giriş serlevhasında ‘‘*Risâle-i Şeyh Pîr Sünbül Sinan Efendi Kaddesallahu sirrehû*’’ yazar. Türkçe el yazısı ile yazılan eser ciltle kaplıdır.

Risâle fi Hakkı’d-Devran: İBB Atatürk Kütüphanesinde Osman Ergin Yazmaları, db.: 0116/02’de kayıtlı olan eser Türkçe ve rika el yazısı ile yazılmıştır. Eserin giriş serlevhasında ‘‘*Hâza Risâle-i Tevhid min te’lî’s-Sultan li-Hazret Pîr Yusuf Sünbül Sinan Kaddesallahu sirrehu’l-Azîzü’l-Mennân*’’ yazmaktadır.

¹⁰³ Sinâneddin Yusuf b. Ya’kûb el-Amâsî el-Halvetî Sünbül Sinan, *Tasavvuf Risâlesi* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hayri-Abdullah Efendi, 268873, 29).

¹⁰⁴ Sünbül Sinan, *Tasavvuf Risâlesi* (İstanbul, 268873).

Risâle-i Sünbül Der Hakk-ı Zikir ve Devran: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde Yazma/Nadir Eserler Kataloğunda, 03868/ 55a-57a’da kayıtlı olan eserin giriş serlevhasında ‘*Risâle fî Hakk-ı Devranı ’s-Sûfiyye*’ yazmaktadır.

2.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Tablo 1: Transkripsiyon Alfabeti

ا	Āā , Aa	ظ	Ẓẓ
إ	Aa, Ee, Iı, İi, Uu, Üü	ع	‘
ب	Bb, p	غ	Ġġ
پ	Pp	ف	Ff
ت	Tt	ق	Ḳḳ
ث	Ṣṣ	ك	Kk, Gg, (Ññ)
ج	Cc	ك	Ññ
چ	Çç	ل	Ll
ح	Hḥ	م	Mm
خ	Ḥḥ	ن	Nn
د	Dd	و	Vv, Uu, Ūū, Üü, Oo, Öö
ذ	ẒẒ	ه	Hh, Aa, Ee
ر	Rr	لا	la, lā
ز	Zz	ي	Yy, Iı, İi, Īī
ژ	Jj	ء	’
س	Ṣṣ	ط	Tṭ
ش	Şş	ض	ẒẒ, Ḍḍ
ص	Şş		

2.3. ESERİN MUHTEVASI

Sünbül Sinan Efendi, risâlesinde bilhassa devran zikri hakkında yapılan eleştirilere cevap vermek üzere kaleme aldığı önemli bir eserdir. Bu eser hem o dönemki hem de kendinden sonraki dönemlerde yaşayan kişilerin zihinlerinde devran zikrini Kur'an ve sünnet bağlamında meşru bir zemine getirmiştir. Bu sebepten tasavvuf ilminde de kaynak eserlerden biri olmuştur. Eserin ilk amacı devran zikrinin haram olmadığını meşru bir hale getirmektir. Eserin ilk sayfalarında Zümer Süresi 73-75. ayetlerini ve muhtelif hadisler üzerinden devranın bir oyun ve dans olmadığını, tıpkı nasıl meleklerin arşın çevresinde dönerek Allah'ı zikretmesi gibi sûfîlerde Allah'ı tazim ve ibadet için zikrettiği ifade eder. Karşı görüşü eleştirirken aldığı en önemli kaynaklar Kur'an ve sünnet olmuştur. Zümer Süresi 73-75. Ayetlerinin tefsirini detaylı bir şekilde izah eder. Bu ayetlerde cennetliklerin cennete girişlerini ve meleklerin arşın etrafında dönerek zikretmelerini ifade etmesi, devran zikrinin de Allah'ın izni çerçevesinde olduğunu göstermektedir. Bunun yanında hadis-i şeriflerle de devran zikrinin ne kadar da faziletli olduğunu ve meleklerle benzer şekilde insanların toplu halde Allah'ı zikretmesi onların üstünlüğüne işaret edilir. Sünbül Sinan Efendi, zikretmek için bir araya gelen kişilerinde faziletlerini ifade eder. Zikir için bir araya gelen insanların üzerine Allah'ın rahmet ve merhametinin indiğine, bunun yanında meleklerinde o meclise iştirak ederek onlar ile zikre katıldıklarına dair hadisler zikreder. Halvetî tarikatında toplu zikir çekmenin maneviyatı arttırdığını, kalpleri kötü hasletlerden arındırdığının üzerinde durur. Risâle, devran zikri için "oyun" veya "raks" diyen kişileri cahil olduklarını bu karşı da detaylı cevaplar vermektedir. Devran zikrinin şeriatla oyun, eğlence veya dans olmadığını bilakis melekler gibi Allah'a ibadet maksadı için yapıldığını ifade eder. Risâlenin devamında nefsi nasıl terbiye edilmesi gerektiğini, nefis mertebeleri ifade eder. Hatta yapılan devran zikri ile nefsi terbiye ederek ulaşılabilecek manevi makamlardan bahseder. Bunların yanında sadece imanın geçerli olmadığı ek olarak öğrenilen ilimlerin amele geçirilmesinin gerekliliğinden bahseder. Yapılan ibadet ve zikirlerin ise sadece Allah'ın rızası gözetilmesinin önemini vurgulanır. Tasavvuf Risâlesi, devran zikrinin İslam şeriatına ve tasavvufun özüne aykırı olmadığını; aksine Kur'an ve sünnetle desteklendiğini, asıl olanın niyet ve Allah'a hakkıyla ibadet olduğunu öne çıkaran bir eserdir. Bu eser, Halvetî tarikatı geleneğinde süre gelen devran zikrinin haram olduğu meselesine açıklık getirmiştir.

2.4. TRANSKRİPSİYON METNİNDE UYGULANAN YÖNTEM

1. “-dır” olarak yazılan bildirme ekini metinde yuvarlak ünlü şeklinde “-dur, -dür” şeklinde yazılmıştır.
2. Eserin transkripsiyonu yapılırken metinde geçen Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında “Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü” esas alınmıştır.¹⁰⁵
3. Eserde, Arapça ve Farsça da geçen tamamlamaları kendi dillerindeki esaslara göre aktarılmıştır: ehl-i lügat, ferh-u hayır ehl-i cennet
4. Allah lafzının yazımında kısa çizgi yerine kesme işareti ile ayrılarak yazılmıştır. Mesela: Sübhāna’llāh
5. Metinde geçen uzun ünlüleri üzerlerine uzun çizgi koyarak şu şekilde, “ā”, “ī”, “ū” gösterildi.
6. Metindeki Arapça kelimelerdeki “el-” takısı kendinde önceki kelimeye bitişik olmazsa, kamerî harfler için “el-” şeklinde, şemsi harfler ile başlayanlar içinde “es-” şeklinde gösterilmiştir. Mesela: en-nūr.
7. “El-” takılı kelime kendinden sonraki kelime birleşmişse “el-” takısının “e” si düşer. Onun yerine “ ’ ’ ” kesme işareti alır. Mesela: Sūretü’z-zümer.
8. Eserde geçen “oldī”, “çevirmîyer”, “gireler” gibi bazı kelimeler aslında olduğu transkribe edilmiştir.
9. Metin transkribi yapılırken “İsnad Fondu” esas alınarak yapılmıştır.
10. Metinde, Eski Anadolu Türkçesi’nden günümüz Türkçesine geçişin belirgin izlerini taşıdığından transkripsiyon yapılırken ilk başta yazarın kullandığı hareke ve asli yazısına bağlı kalınmıştır. Lakin, metinde harekelerin olmadığı yerlerde veya açıkça belirgin olmayan yerlerde Eski Anadolu Türkçesi esas alınarak transkribe edilmiştir. Böylelikle hem metnin özgün yazı dili korunmuş hem de dilsel süreklilik kazandırılmıştır.

¹⁰⁵ Yaşar Çağbayır, *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017).

2.5. TASAVVUF RİSÂLESİ'NİN TRANSKRİPSİYONU

Hâza risâle-i Şeyh Sinan Sünbül Efendî

اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

El-ḥamdü veliyyihi ve eş-şalâtü 'alâ nebiyyihi ve 'alâ âlihi ve şaḥbihi. Emmā b'ad ḳāla'llāhu tebāreke ve te'ālā fī sūreti'z-zümer وَسَبِّحْ y'anī sūriler y'anī melekler sūreler dinlerler y'anī ehl-i cennetī hūriler ve ḡilmānlar sözlere müştāk deyū الذِّبْنَ şol 'azizler kim اَتَّقُوا ḡāyet şākındılar imānla ve 'amel-i şaliḥle ve yaramaz işleri ve yaramaz ḥulḳları terk etmekle رَبُّهُم Allāh'u teālānın 'azāblarından اِلَى الْجَنَّةِ bağçeler ve bostānlar ve köşkler ve sarāylardan yaña bölük bölük nebiler bölüğü ki ḥakdan yüz çevirmiyler ne deñlū münkerler ve cāhiller t'an itseler ve şehidler ve 'ilmīyle 'āmil olanlar ve 'ābidler ve zāhidler bölükleri cinsī cinsīyle اِذَا حَتَّى şol vaḳte dek kim جَاؤَهَا Allāhdan ḳorḳanlar cennete gelirler ve فَتُحْتِ ḥalbuki açılmış ol اَبْوَابُهَا ol cennetiñ ḳāpuları ve وَقَالَ لَهُمْ Allāh'ıñ 'azābından korkub günahlarını terk edenlere خَرَّتْهَا ol cennetin ḥizmetkārları سَلَامَ cemī'i āfetlerden ve ḳaygulardan ḳurtulmaḳ عَلَيْكُمْ sizleriñ üzerine olsun şimdīden sonra hiç ḡuşşa görmeyesiz طِبْتُمْ pāk oldınız günahlarda فَادْخُلُوهَا imdī giriniz yā Allāh'ıñ 'azābından ḳorḳanlar cennetlere خَالِدِينَ hiç ol cennetlerden çıḳmayāsız pes¹⁰⁶ ol Allāh'dan ḳorḳub nefsi-hevāsını terk idenler t'azimle ve tekrimle cennete gireler وَقَالُوا ehl-i cennet cennete girduḡi vaḳit deyeler اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dillere okumak Allah içundur الَّذِي öyle Allāh'dur ki صَدَقْنَا gerçek eyledī bize وَعْدُهُ v'ad ettükī kitāblar ile ve peḡamberler ile her kīm ki imān getüre ve 'amel-i şaliḥ işleye ve yaramaz işleri terk ide onlara cennetler ve köşkler ve hūriler ve sarāylar veririn didi idi ve وَأَوْرَثْنَا daḡi bize virdi اَلْاَرْضَ yerini نَتَبَّرًا ineriz ve ḳonarız مِنَ الْجَنَّةِ bostānlardan ve köşklerden ve sarāylardan حَيْثُ her ne yerde kim نَشَاءُ dileyüz kimse men'i olmaz فَنِعْمَ Allāh-ü teālā dīr kim ne (?) اَجْرُ الْعَامِلِينَ tāt idenleruñ şevābı kī cennetin¹⁰⁷ dīr وَتَوَّى sen görürsün yā Muḥammed 'aleyhi's-selām veyā müminler her birinüz cennete الْمَلَائِكَةُ melekler حَاقِينَ cemī'i ehl-i lügat ve ehl-i tefsir ve ehl-i ḥadiş didiler kim m'anāsı ol melekler oldukları ḥalde مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ y'anī 'arşin

¹⁰⁶ Halil Altuntaş, *Kur'an-ı Kerim Meali*, çev. Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), ez-Zümer 39/73.

¹⁰⁷ Altuntaş, *Kur'an-ı Kerim Meali*, ez-Zümer 39/74.

çevresinde يُسَبِّحُونَ sübhāna'llāh ve subbuḥun ve ḫuddusun deyu tesbîḥ ve taḫdīs idīcī oldukları hâlde بِحَمْدِ رَبِّهِمْ Āllāh-ü teālā ḥaḍretine ḥamd idub el-ḥamdü l'illāhi dīmekle وَفَضْلِي daḥi hüküm oluna بِحَمْدِ رَبِّهِمْ melekler ortasında بِالْحَقِّ 'adi'llāh y'anī herbiriniñ dünyāda ṭā'atī ve 'ibādetī ve tehlīlī ve m'arīfetī dürlü dürlü vārīse şevāblarında ol vechile 'izān ve ikrām oluna وَقِيلَ daḥi dīnle y'anī melekler ideler nitekim m'üminler cennette dīdiler idī الْحَمْدُ لِلَّهِ temām de Allāh'ı okumaklañ lillahi hemāna'llāhu te'āla içundur رَبِّ الْعَالَمِينَ öyle Allāh ki cemī'i 'ālemiñ her birine yaratıcısıdır āmennā ve şaddaḫnā¹⁰⁸ İmām Faḥrī Rāzī tefsir-i kebirin de idur kim vaḫte kim Allāh-ü teālā m'üminleriñ vār şevābı cennette idī ve yine bildirub inceleyen melā'ik'i müḫarrabiniñ daḥi vār şevābını bildirdi dīdukī 'arşıñ çevresinde döne döne zikir ve tesbîḥ etmektir ve daḥi bu āyet-i kerīme bununla dīr kim melā'ikenin şevābı hemān zikir ve tesbîḥ ve taḥmīddir dünyada zikir idenler 'ibādet için āhirette telezzüz ve zevḫ ve şafā için ve Ḳaḍı Beyḍāvī bu maḫāmda idur kim bu āyet-i kerīmeden biliniki melā'ikenin nihāyet deracātı ve 'alā-zātī_Ḥaḫ Te'ālānıñ şıfāt-ı cemālī ve celālī nurunda müsteḡraḫlardır ve bi'llāhi't-tevfīḫ ḳal'llāhi te'āla fī sureti'l-m'ümin الذِّينَ şol ulu meleklerki cemī'i melā'ike onlara t'azīm iderler يَخْلُقُونَ الْعَرْشَ Allāhü teālā hāzretiniñ 'arşını götürler ve وَمَنْ حَوْلَهُ daḥi ol melekler 'arşıñ çevresinde olurlar يُسَبِّحُونَ tesbîḥ iderler subḥāne zī'l-ḡurreti ve ve'l-ceberrut- sübhāne zī'l-melikü'l-meleku بِحَمْدِ رَبِّهِمْ kendulerini terbiyyet idub ḥaḍretine müḫarrab iden mevlālarına ḥamd şükür etmeleriyle ve وَيُؤْمِنُونَ بِهِ daḥi ol melekler Allāh'ın vārlığını ve birliğini ve cemī'i 'ayıblardan pāk olub ve cemī'i_kemālāta lā'ik-ı ile mevşuf iduki gerçekleri ḳabul iderler şübhesiz وَيَسْتَغْفِرُونَ daḥi Allāhü teālā hāzretinden yarlıḡanmaḫ isterler لِلَّذِينَ آمَنُوا şol şūnlarıñ için kim¹⁰⁹ Allāhü teālā hāzretini birlediler ve cemī'i kitāblara ve peygamberlere ve meleklerle ve ḳıyāmet gününe ve cennete ve ṭāmüye inandılar ve ḳabūl ettiler Allahhümme sebbit gulubana alal iman. Me'ālim-i tenzīl şāḥibī tefsirinde naḳl ider ve Vehb ibn Ümeyye y'anī Vehb ibn Münebbi dīdī حَوْلَ الْعَرْشِ تَحْقِيقُ 'arşıñ çevresinde سَبْعُونَ أَلْفَ يَطُوفُونَ بِالْعَرْشِ 'arşı

¹⁰⁸ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerīm Meāli*, ez-Zümer 39/75.

¹⁰⁹ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerīm Meāli*, el-Mü'min 40/7.

iderler إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ ehl-i lügat ve Zeyne'l-'Arab ve Vechu'd-dîn ve cemî'i hadîsi olanlar ittiller illâ ol cem'i olan cemâ'atî melekler tavaf idub çevresinde teberrüken ve teyemmümen ve rağbet ve dağî didîler hadîş delalet ider halka-i zikriñ fazîletine ve وَغَشَّيَتْهُمُ الرَّحْمَةُ dağî ol zikri iden cemâ'atî Allâh'ıñ rahmeti bulur ve وَتَوَكَّلْ dağî iner عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ ol¹¹³ zikri iden kavmiñ üzerine okunur ki ol cemâ'atîñ göñlî hâk tarafına qarâr ider nefsi ârzularını terk iderler mademki hâk subhâne ve te'alâyı zikir iderler âmmâ münâfıklar y'anî şürette namâz kılarlar ve oruç tutarlar ammâ gönlünde şek ve şübhesi var geçen kim işitse gönlü qarârır nitekim hâk celle ve 'alâ Qur'an-ı Kerîm'de اللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مَنْ ذَكَرَ اللَّهَ buyurur¹¹⁴ y'anî helâklık şol göñüllerî Allâh-ü teâlâ zikirinden qarârub kıtılanub bihezur olub incilenler içundur Beyhâkî İbn 'Abbâs naql ider 'an'an ile rivayet iderler Rasûllu'llâhî şala'llahu 'aleyhi ve sellem اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا حَتَّى يَقُولَ الْمُنْفِقِينَ اَنْتُمْ مُرَاۤوُونَ y'anî fağri 'âlem buyurdiler yâ benim gerçek ümmetim olanlar Allâh-ü teâlâ'yı şol kadar zikir idiniz ki münâfıklar deyeler mürailerdir.¹¹⁵ Dağî Ahmed b. Hanbel¹¹⁶ ve Ebu y'âlâ¹¹⁷ rivâyet iderler Rasûllu'llâhî şala'llahu 'aleyhi ve sellem اَكْثَرُوا ذِكْرَ اللَّهِ حَتَّى يَقُولُوا مَجْنُونُونَ y'anî yâ benim gerçek ümmetim rabbiñu çok zikir idiniz tâ şol kadar kim münâfıklar deyeler ol kişi deludur ve zikir hemana'llâh ve dağî hâk tebâreke ve te'âlâ 'âzametile ol cem'i olub halka-i zikirde zikir idenleri fağr idub oña hazretinde mükarreb olan melekler pes bu iki hadîş birîsî meclis-i 'ilimdir tefsir-i şerîf faziletini beyân ider ve birisi halka-i zikir der zikir faziletini beyân ider imdi tamam bildirdi ki bu iki meclisi ehli hâk te'âlâ'nın t'âzim ve tekrîmde beraber olalar dört fazilette biri budur ki melekler bu iki meclis ehlini t'âzimen ve tekrîmen tavâf idub çevrelerinde tolanırlar nitekim 'arşî melekler tolandığı gibi ve hacılar beytu'llâh'ı ziyâret ettikleri gibi hikmet dağî budur ki 'arş ve Mekke t'âzim ve teşrif olunduğuna vechi 'arşu'llâh'a ve beytu'llâh'a dînelub hâk te'âlâ'nın deye izâfet ve nisbet ettuki cihetten olacak pes bu iki meclis ehli dağî zikru'llâh'a mağalli olduğu cihetten t'âzime lâyık oldiler mâdem ki zikirde

¹¹³ Müslim, *el-Câmi 'u's-şâhîh*, "Zikir", 2700.

¹¹⁴ Altuntaş, *Kur'an-ı Kerîm Meâlî*, ez-Zümer 39/22.

¹¹⁵ Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Âlî. Şuabu'l-İman Beyhakî, *Şuabu'l-İman* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1421), 1/397.

¹¹⁶ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned* (Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.), 3/11671.

¹¹⁷ Ahmed b. Âlî El-Müsannâ et-Temîmî, *Müsned-i Ebî Ya'lâ el-Mevsîlî* (Dimeşk: Dâru'l-Me'mûn li't-turâs, 1410), 2/1376.

olalar huşuşan haq te'ālā buyurur kim beni zikir idenden ol kulüm ile bileyum her geçen beni zikir eyleye ve daḥī bu mezkurāttan zāhir olur kim şofileru onlara tāb'ī olanlar olub döne döne ve çevrile çevrile zikir ettikleri ḥalka-i zikiñ çevresinde döne döne zikir iden meleklerle tāb'ī olub zikir iderler oymuş bu vecihle zikir etmek mürātib zikriñ efzālī ve ḥaseni ve 'alāsıdır. Su'āl olunsa bu vechile zikir etmek melā'ikenin zikridir dersin Kur'an'la ve ḥadīs-i kutside ve eḥādīs-i nübüvveye ile işbāt ettiğin hiçbir vechile şübhemüz kalmadı lakin b'azıları bu vechile zikir ḥaramdır zira ki l'aib ve rakşdır ve rakşın ḥud-u mustaḥilli küfürdür dirler cevāb budur kim āyetten ve ḥadīs-i kutsiden ve ḥadīs-i nübüvviyeden bu vechile zikir şuret-i tavāf ve ziyarettir ve sohbet-i t'azimdir ve rakş değildir ve lügatte ve ne şeri'atte ve ne 'örfde zira müceme'l-llügatte idür e'r-rakşü m'arufun ve m'alumun ve meşhurun ḥud-u hareket-i maḥşuşdur mevzune-i avāzaneyey-i t'alimiyye muhtaçtır. Kāmusuñ idür e'r-rakşü rakşün zā la'ib m'alum oldı kim rakş oyuna dırlar hiçbir kimseden işittiñuz mī ki melekler ve ḥaciler rakş ider ve şofiler döne döne zikir iderleñ şofiler oynār ve rakş ider diye küçüğünden ve büyüğünden kāfirden ve Müslümān'nından hiçbir kişiden işitilmiş değildir illā cūhhāl zaman tā ta'aşşub ve ḥased idüp dünyālarını ve āḥiretlerini ḥarāb idüp Türkī ve 'Arabī risale te'lif ettiler bu vechile zikir etmek rakşdır ve rakş dört mezhebde muṭlaq ḥarāmdır dıdiler cümlesinden birisi anṭakıllı cāhil arısız cūhhāl hattā b'azı cūhhāl-i zamān şol vechile taqlid etmişlerdir kim baḳıyyetü'l-müştehidin deyu añārlar ḥazelehumu'llāhu fi'd-dünyā ve'l-āḥira onun rucū' etmezlerse bu bāṭıl 'itiḳāddan Yā Rabbe'l-ālemīn haq budur bu vechile zikir etmek ne bir rakşdır ve ne rakş muṭlaq dört mezhebe ḥarāmdır ve Kütb-ü Şāf'iyye'niñ nühibbesinde bulduk كَيْسَ بَجْرَامٍ deyu müşarraḥdır İmām Ġazālī rahmetü'llāh İhyā'i-'Ulumiddin'de 'ulumunda idir rakşın ḥukmī sebebine göredir onun sebebi ibadet ise rakş daḥi ibadet oña mübāḥ ise rakş daḥi mübāḥdır oña yaramaz ise rakş daḥi yaramazdır ve şāḥib-i 'avārif ve İmām Ġazālī kitāblarında getürmüşlerdir.¹¹⁸ Ḥazret-i faḥr-i 'ālem buyurdu yā 'Ālī اَنَا مِنْكَ hāzreti 'Ālī rakş etti ferḥinden C'afer-i Tayyār'a itti eşbehtü ḥulḳ-i ḥulkinden C'afer-i Tayyār daḥi rakş iyledi

¹¹⁸ Hüccetü'l-İslām Ebû Hāmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed Gazzālī, *İhyā* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022), 2/438.

vardır nitekim kâfırda nefis var illa maqbul değildir zirâ fuzulidir haqqı imân geturmez haqqı imân geturmek hemân Allâh birliğine imân geturse ammâ hazreti risâletiñ nübüvvetine inanmasa yine kâfirdir. Müslümân olamaz her kim haq te‘alanıñ vaḥdâniyyetine ve hazreti Muḥammet’iñ risâletine imân geturmese ammâ emri m‘aruf ve nehyi münkere inanmasa yine kâfirdir zira Qur’an-ı Kerimle şabittir bir kimse Qur’an-ı ‘Azime inanmasa yine kâfirdir ammâ emri m‘arufa ve nehyi münkere daḥi imân geturse b‘ad ‘ameline şur‘u idub ‘özürsüz olduḡu zamanda mudâvemet etmese ol kişi münâfıktır zira şıfat-ı nifâk olsa onuñ İslâmı şaḥiḥ olmâz nitekim hazreti risâlet ḥadis-i şerifde buyurdu مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ الْخَمْسَ لَا يَصُحُّ دُخُولُ إِسْلَامٍ imdi¹²⁰ mücerred anınmaqla olmaz imân geturmek nice farz oldiyse ‘amel etmek daḥi farz olmuştur ihmâl idub edâ etmese münâfıktır selb itse ḥūd kâfir olur bir kimse ne emri haqqı imân getirdikten sonra ‘amel daḥi etse ammâ ḥuzur-u ḳalble ve şafiyy ḥatırla olmasa onda daḥi şıfat-ı nifak bulunur nitekim haq cella ve ‘alâ kelam-ı ḳadimde buyurdu إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ imdi¹²¹ münâfıqlar namâz daḥi kılsalar yine münâfıklıktan ḥalâş olmazlar zira kâhinlikle edâ ider muḥabbetle edâ etmez ve hem gönülleri muḥabbet-i dünyâya mübtelâ olmuştur şüretleri namâzda gönülleri hevâdadır ve daḥi ḥalk bizim namâz kıldığımızı görsün namâz kılmaz ve mescide gelmez dimesunler deyü kılar ve daḥi zikir eylese azıcık eyler belki ağzını âcub âvâzı işidilmez kendunden su‘âl eyleseñ idurki ben gönülden iderîn dir ammâ haberi yokdur ki oñun gönölünde muḥabbettu’llâh vülidî muḥabbet zuhûr iderdi zira bir yerde şem‘i ola elbette onuñ şevķi etrâfa tığılıb ş‘ule verir şem‘i olub ḥalka ‘iyân etmemek ehlü’llâh ḥâlidir nitekim Hazreti Muḥammed ‘aleyhi’s-selâm buyurdu وَبِهِ افْتَحِرُ الْفَقْرُ فَخْرِي، zira hazreti risâlet fakri ihtiyâr eylemiştir.¹²² Münâfıķıñ bir şıfatı daḥi budurki fakri ḳabul eylemez maḥalli düşürse fakirlikden şikayet ider haq cella ve ‘alâ virduguna ḳanâ‘at eylemez belki münâşşab vecihte âztırub kârkesb idub cem‘i māl etmek sevdâsına düşer onuñ namâzı oşân ve soḡuk tuttuḡu iştiḡâl dünyâ ve efkâr-ı hevâdandır ve zikru’llâhı daḥi cân ve dilden etmeyub teşevvuḳa

¹²⁰ Ebu Abdullah Muhammed b. Nasr b. Yahya el-Mervezi, *Kitabu Tazimu Kadris-Salat* (Mansure: Darül-Hedyin-Nebevi, 2011), 936-937.

¹²¹ Altuntaş, *Kur’ân-ı Kerim Meâli*, en-Nisa 4/142.

¹²² İbn Hacer, bu hadisin mevzu olduğunu bildirmiştir. Bkz. Ebü’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *et-Telḥisu’l-habîr* (Mısır: Muesesetu Kurtuba, 1996), 3/234-235.

gelmeduki alбиниn şu mlgandandır zira bir yaş acı ocaa uslar bir nice zaman ayırdayub ve patırtayub řadā eylese gerekdr ondan gese bir nice ttn daı ıkar b'ade ateş lāhikā olub yālin pīdā olub şev hāřıl olsa gerekdr ondan şonra āteř kllī iħrā idub sākīn oldudan şonra kl atsa gerekdr kimse onun ateş verduunu bilmez mekr kim ol yanan yeri arışdıra ol vaıt ziyāy ateş m'alum olur. İmdi meşela insān zayıf daı nefis-i řāunuın iinde hdāy bitb ve hevāyla dnyaya ř'beler şalmıştır evvelā ekābir balalı aa kesici bir ādam gerekdrki envā' trl zametle kesb varlıından ayıra ki kkidir ol himmet olayadur evvelā 'ināyet hādur kim ol 'azizin nazarı kauş oldu ondan daı budalarını ayırub gidermege māsivādır ocāa girdiinde y'ani hidayet hā olub 'aş- ilāhi şulu' ettikde onun vcudu aācn ızdırub bir nice trl řadā peydā olsa gerekdur zira zāhiren řadā idub āıran ādamdır ammā ma'anide bir āırıcı vardır zira bir kimseye 'āřık olmasa āhv afgān idemez ammā 'āřık olsa elbette m'āřuun 'aş oa t'eyşir idub 'ārvnā Musa terk idub nice kere m'āřuu 'aşına ol cānn řolānān şolandıran m'āřu 'aşıdır kendi hāli deildir imdi şurette āoran ve feryad eden ādemdur ammā m'anide muħabbetu'llāh'tır kim vcud-u insan mcellā olur يُحِبُّهُمْ وَيُحْيِيهِمْ m'anas zuhur ider imdī bu hāalde vlecek insān her ne şarile hāreket etse 'inde'llāhi mabul 'āřıın 'aş m'āřua tecellisi ola oa ne am ne uşşa belki oa inkār iden onun hālini bilmeyub anlamadıındandır zira her bir kimse ne ehl-i hāl olsa onun daı hālini aıladı ammā bu maamları bu hālleri bilmekli ki ehl-i suluk ve ehl-i hāl gerekdur yosa bir kimse bir yol varmasa ol yolun hālini inişini ve yokuşunu ve dzn ne bilur ve bir kimse kim bir şehre girmese ol şehrin iindekini bilmez bilurse daı zān eyledur kendusi girub mřāhede ettuki gibi olmaz işitmekle inanmann fark odur bir kimse bir yeri aşlı ile grb anlādıdan şonra dnyā hāı bir yaa olsa dnmez zira ol maalli grb kamāliyle aılamışdır inacun dnmez ammā işidub inanmala aılayann ol mertebe-i uvvet-i albi yoktur nitekim hāzreti İbrāhīm 'aleyhis-selām tā grmeyince alb-i mumainne olmad kitāb adimde gelur قَالَ لَكُمْ تَوَمِّنْ Hāzreti İbrāhīm 'aleyhis-selām Hālılu'llāh ike mcerred istema' ile inanub alb-i mumainne olmad¹²³ 'alā huşuş vahyi rabbānī idi ya şimdiki zamanda mı mcerred bin kitāb da byle

¹²³ Altuntaş, *Kur'ān-ı Kerīm Meāli*, el-Bakara 2/260.

ki bu şıfatlar zikir olundı nefs-i emmāre maḳāmından nerfs-i merziyye maḳāmına varıncaya degin ol nice zā'ile olur zira insān ol şıfatlar üzere ḥulḳ olunmuştur terbiyyetle bu maḳāmda ḳalursa Allāh'u te'ālā şaḳlasın dünyadan aḳirete temiz olmayub sıfat-ı şeyṭān ile gitmiş olub bir kişiniñ 'ameli şeyṭān 'ameline muvāfıḳ ola ol kişi ne miḳdar ehl-i s'āadet olur pes imdi ceht idub bu maraḳ-ı ma'uniden ḳurtulmaḳ gerekdir ammā bu maraḳ her şaḳışla bile ḥalḳ olunmuştur şöyle ki bir kimse mürebbi olmaya ol kenduni bu şıfatlardan temiz etmeyub ḡāfil olur 'āḳibeti ḡaflet içinde ḳālub kenduye ḡadri olur nitekim ḥazreti sultān kevneyn لَوْلَا مُرَبِّي مَا بُوَيُرْمُشْتُ¹²⁵ buyurmuştur. Ḥazret risālet ḥaḳḳında خَلَقْتُ الْإِنْسَانَ لَمَّا بُوَيُرْمُشْتُ¹²⁶ iken ve maḥbub-u ḥaḳ iken yine Rasulü's-şāḳaleyn böyle cevāb verecek sen Ḥazreti Muḥāmmet'ten mükерrem ve mu'azzez mi olduñ ki mürşide varmadın terbiyye almadın bu 'alem esrar-ı fehm idemişan sen muḥāldur göze yüzden yakını yok göz yüzini göremez ayna olmayınca imdi sen daḡi kendi 'aybın ve kusuruñ bileyim dersin var bir insan kāmīl bul elini tūt ḡizmetin eyle varıñı ver ḡöñlüne gir ol kim onuñ vāsıtasıyla sañā daḡi faẓl-ı rabbani müyesser olub kendu 'aybıñ görmek ḥāşıl ola yoḡsa dediḡimiz nefs-i emmāre şıfatı insānıñ ḡālidur sende daḡi vardır ḡaflet etme yoḡsa yev-i āḡirette şeyṭān-i şıfatıyla ḥaşr olanlardan olursun zira kişinuñ dünyada 'ameli ne ise onuñla ḥaşr olur nitekim ḥadiş-i şerifte gelur كَمَا تَعِيشُونَ تَمُوتُونَ وَكَمَا تَمُوتُونَ تُحْشَرُونَ imdi.¹²⁷ Bu aḡlāḳ-ı zemime ki şıfat-ı iblisdur bir kimse bu şıfatlardan ḡalāş dilese dürlü dürlü ḡileler ider böyleki bu nefs-i zālīmden ḳurtulum deyü her ne dürlü ḡareket etse ikradur ve ikra semā'i makbuldür meşelen bir kimse kāfir vilayetinde esir olub tutsaḳ olsa ondan ḡalāş olmaḳ için ikra mekr ve ikra ḡiyle ve ikra mücādele ve müḡārebe ve şüretā dinlerin daḡi ḳabul idub kiniseye girub zünnār ḳuşansa 'inde'llāhu ve 'inde'l-m'üminü makbuldür ammā kāfirler ḳatındañ maḳbul deḡildur ikra onuñ ḡöñlündekini bilseler helāk iderlerdi imdi bir kimse bu aḡvāli kendu vucūdunda müşāhede idub bu şıfatları zāil etmek için niyet idub tevḡide meşḡul olsa ol ḡāilde onuñ ḡāreketine naẓar olmaz belki naẓar ḳāline ve ḡāline olmak gerekdir zira kişi ḳāliyle

¹²⁵ Süleymān b. el-Eş'as b. İshāk es-Sicistānī el-Ezdī Ebū Dāvūd, *es-Sünen* (Beyrut: Daru İbn Kesir, 2017), "Edep", 76.

¹²⁶ Aclūnī, bu hadisın sahih olmadığını ancak mana olarak muteber olduğunu belirtmiştir. Bkz. İsmāil b. Muhammed Aclūnī, *Keşfü'l-Hafā ve Müzīlū'l-İlbās* (Beyrut: Dāru'l-Kütübī'l-İlmiyye, 1988), 2/164.

¹²⁷ Zeynuddīn Muḥammed 'Abdirraūf b. Tācu'l-'Ārifin el-Ḥaddādī el-Munāwī, *Feyḍu'l-Ḳadīr fī Şerḡi'l-Cāmi'i's-Şaḡīr* (Mısır: el-Mektebetu't-Ticāriyyetu'l-Kubrā, 1937), 5/663.

Müslümân olur ve hâliyle hâkka yakın olur ve tâ'atiyle cennete dahil olur nitekim hadîs -i kudside *إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ* gelmiştir.¹²⁸ Bu hâlleri niye ehl-i hâl bulur yohsa bir kimse hâkka teveccüh olmayub riyâen ve şöhreten ve takliden ve istihzâen nâ meşr'u hareket eylese haramdır zira bilen ile bilmeyen bir değildir nitekim hâk te'âlâ hazreti *قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ* buyurdu.¹²⁹ İmdi bilen ile bilmeyen arası fark olundu bir kimse bilub işlese helâldur ammâ bilmeyub işlese haramdur imdi sözü bulub söyleye helâl bilmeye haramdur beyt her birinin m'anisi var örtülü anı görüb anlayandır cennetlü pes oluruñ cân gözi açılmadı añlamadı m'aniyeyni kâldı ölü bu niyyete göredir şurete göre değil bu m'aniyi fehmi etmek müşkildir âsân değil zira bir kişi bir şan'ata varmasa ol ehl-i şan'atın hâlini bilmez imdi derviş gerek dervişin hâlini bilmeğe bu hâl-i nazarı pāk olanlarıñ hâlidir eğri nazar ile bu esrar-ı ilâhi olmaz zira imânla kemân bir yerde cem'i olmaz beyt yâ sevgili dünya tutgâl yâ sevgili yol ilet kıl imdi mü'min olanlara lâyıf olan budur ki birbiriyle 'adâvet ve gârazi mâbeyden getirub rıza Allâh muhabbet ideler tâ ki onlar dañi merhamet nazarı olub zizârı hâkki müşâhede etmek müyesser ola zira muhabbet rahmânîdur 'adâvet şeytânîdur mümin 'adâvetden halâş olmayınca imân kâmil-i tahşil itmez zira 'adâvet getirmek dañi emirdir nitekim hâk te'âlâ buyurur *قُلْ إِنَّمَا* *الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ* buyurur.¹³⁰ 'Adâvet iden rahmet bulun dimedi 'adâveti getirub muhabbet idub Allâh'dan korkuñ rahmet bulaşız didi imdi görece el-buğzu'llâh dañi ca'izdir ammâ 'adâvet ve gâraz ve kin tutmak değildir belki bu senin ettuguñ hâkka muvâfık değildir deyub tenbiye ve t'ekittur ancak b'âzi insân vardır ki şurette 'amelinde hâta göster ma'inde şevâbdır nitekim hâk te'âlâ hazır 'aleyhi's-selâmıñ menâkıbını sürey-i kehfde buyurur hazreti Musâ Hızır'ın 'ameli hâta añladı teba'iyet etmedi ammâ Hızır'ın 'ameli şevâb idi bundan m'alum olur kim Musâ kelimu'llâh iken Hızır'ın sırrına vâkıf olamadı yakında kâldıki bizim gibi ednâ kul ki gönlümüz gözi kin ve kibir ve buhl ve buğz ve hased ve inkâr nice bunun gibi nefsi emmâre şifatlarıyla tolub b'alanmış iken 'azizleriñ ahvâlini ve esrârını

¹²⁸ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *Sahîh-i Müslim*, çev. Abdullah Feyzi Kocaer (Konya: Hüner Yayınları, 2019), 2/"Kitabu'l Birr ve's Sıla", 2564.

¹²⁹ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, ez-Zümer 39/9.

¹³⁰ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, el-Hucurât, 49/10.

müşâhede idub muṭṭal'î olmak müyesser olmi bu ṭarikle mümkün değildir belki inanmağla ve ikrâr ile muḥabbetle ve hizmetle tab'iyyetle ol sırra vâkıf olsa kabuldur zira yiğidiñ pirler'in hâlinde haberi yokdur pirlik niydu kin bilmez ammâ pirler yiğitlerin hâlini bilir ânuñcün kim pirleri yiğitlik 'âlemini görub añlâmışdur imdi bir kimse daḥi 'alemin zâhir m'anâsını bilmekle bâṭın m'anâsını bilmez ammâ 'ilm-i esrar ki 'ilm-i ilâhidir anâ vâkıf olan ve ol hâle müşâhid olan 'ilm-i zâhiri okuyub ve bilub ondan 'ilm-i m'anaya duḥul etmiştir onun 'ilminde ḥaṭâ yoktur ḥaṭâ onuñdur ki terbiye olub nef-i emmâre-i işlâḥ idub merziyye maḳâmına suluk etmeden ve 'ilm-i zâhir âlet-i ruhanidir onuñla 'ilim etmeden 'indiyyât kullanub 'ilmiyle 'ucb idub enâniyyetle şâhib-i tasarruf d'avâsın etmek şıfat-ı şeyṭânidur nitekim ḥaḳ celle ve 'alâ ۞

بُيُورْدُ. ¹³¹ Okur bu maḳamdan ileri dâ'ire ḥazreti sulṭāna ol derece teklif olur di zira ḳalb-i selim dâ'ire-i ıtlâḳdır cem'i kıddan müberra olub her hâlde muhabettu'llâh ile mesrurdur. Geldik imdi bir kimse şıfat-ı ḥayvâniyle mevşuf iken iştiğâl-i dünya ile mağlul iken ve muḥabbet-i dünyâyâ mübtelâ iken ve efkâr-ı fâside ile ṭarîḳ-i meb'ud iken bir mübarek sâ'ate râst gelib tecelli ilâhiden bir şemmi ṭulu' idub kâh za'il olsa öyle ölecek ol kişi cenabı ḥâḳdan lezzet almış olur ammâ ḳanâ'at idemeyub ol cenaba yine arzu ve heves idub namâza şur'u ide ki yine ol lezzet ruḥâ meyesser olub işğâl-i dünya ve efkâr-ı ḥayâlât zâ'il olâ deyu ve daḥi en'âm ve iḥsân idub zühd ve taḳvâ ve ver'a ve tesbiḥ ve tehlil ve evrâd ve ezkâra meşğul olur imdi bu ṭâ'atlerin her birinde bir şevâb bir fâzilet olmâğlâ gönül yine varlığından ḳayub dünya muḥabbetin birağmaz pes ṭalib kendu vücuduna nazar eyledi gördiki muḥabbet-i dünya iḥâṭa eylemiş zira her 'amel ki işler efkâr-ı dünya ondan ḥâli olmaz ve her bir kimse nedeñli iḥfâ ile ṭâ'at ve ezkâr iderse yine işğâl-i dünya elbette zuhur ider ammâ cehriyle ḳırâ'at-ı Ḳur'an ve zikru'llâh eylese bir miḳdar tenezzül ider ol mertebe efkâr ve işğâl gelub zuhur eylemez öyle olsa iḥfâyka izhârda tefâvüt oldu anañcün ṭalib daḥi cehriyle zikru'llâha başladı ۞ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ deyu buyurmuştur. ¹³² Ḥazreti sulṭân kevninden inañcun cem'i meşâyih ve ehl-i suluk daḥi ṭalebi ۞ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelimesiyle irşâd iderler zira sef-i ḥaḳdur nefis-

¹³¹ Altuntaş, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, el-A'râf 7/188.

¹³² Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, "De'avât", 9.

i emmāre zebun ve helak iden لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelimesidir her nedeñlu izdırabla ve qahırla tevḥid olunsa bir mertebe şol ilahi zühur iderki küllıyen hevāyı nefsanı ve ‘arāz-ı şehvātı ve māsivāyı selb olur ol hālde derviş sem‘a etmek değıl belki kenduni ateşe atmağı cā‘iz göreki ol lezzetle ruḥunu teslim ide ammā rızāy-ı ḥaqqā muvāfiq olmasa teslim olunmaz yaşı cem‘i zamanda teşavvuk-u ilāhiyye yetişub anla karar tutsaydı cem‘i teklifāttan beri olub meczub qalāydı nitekim ḥakāyetle gelur meşāyih-ı kibardan biri deñizde yürüyüb şuya batmazdı nākāh bir gün ab-ı zamanda abdest alurken kuyuya düşüb boğulayazdı güçle çıkardılar ehıbbā bir gün dediler ki yā şeyḥ siz deryada gezerdiñuz herkez der yaya batmaz degin şimdi ḥikmetdur ki bu deñlu şuda helāk olayazdıñuz cevāb virub dediki Ḥazreti Rasulu’s-şakāleyn لِي مَعَ اللَّهِ وَفْتُ لَا يَنْسُغُ buyurmuştur.¹³³ İmdi ḥazreti imāmu’l-ḳableteyn daḥi kāh aşḥābla şöḥbette kāh Fātıma ile ‘izzette kāh ḥātunları ile muḥabbette idi onlar ne hālde olsalar tā‘at idi zira cem‘i ḥālleri rızāy-ı ḥaqqā muvāfiq idi imdi ḥaḳiḳātte derviş oldurki tevḥidi şafāy-ı ḳalble idub zulumāt-ı nefsanıyye zā‘ile olub muḥabbet-i ilāhi ṭulu‘ idub ol zamanda ne hālde ise sükūnet zamanında daḥi ol hālde karar eylemeğe sa‘a ide her sözün söyler müşāḥıbet-i ilāhi ver her ‘ameli ki işler ‘amel-i şālīḥ ve her nazar ki ider ḥaqqā anı ola ve keñdu ‘ayıbına naza idub āyırux kimse noḳsānını gözetmeye ve ḥak te‘ālā’nıñ maḥlūḳunu ḥor ḥakir tıtmaya kendu nefsin ayublayub şālusluk şātmaya ceddü ve cehdi idub bir maḥlūḳun göñlün ağırtmaya ve ‘aklı ārmadu kirde ehlu’llāh hālını inkār etmeye ḳamu ḥaḳıñ zahmetin çeke kendu yokun kimseye yoklatmaya bu fānı dünya içün kimse ile cenk ve cedel etmeye ve rızay-ı ḥaqqı gözedub kendu ve hevāsına tebi‘ıyyet etmeye ve her neki gelse ḥaḳdan bile maḥlūḳdan bilmeye ve her tā‘atin ider ihlāşla ide riyā ḳātmaya selb-i māsivāya idub ḥaḳdan ḡayrıya muḥabbet etmeye ve ḥaḳ yol koyub eğri yola gitmeye kendu nefsi içün kimseye ḥātırın yıḳmaya ḥaḳ yoluna malın ḥarac ide ḡayrıya tāğıtmaya her hālde ḳālbin pāk ide şek ve kemān etmeye ve nefs-i diyuni zabt ve zebun ide ki her herkez zühur etmeye pes imdi dervişlikten murād maḳāmātı tedriçle cehd idub tekmiil

¹³³ Metinde geçen hadisın Türkçesi şu şekildedir; “Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki ne mukarreb bir melek ne de Mürsel bir nebi benimle o vaktin içine sığmaz.” Sahih kaynaklarda bu hadis geçmemekle birlikte çoğı muhaddis mevzu olduğunu belirtmişlerdir. Bu söz daha çok mutasavvıflar tarafından kullanılmıştır. Örneğın İmam-ı Rabbānı’nın Mektûbat’nın 175. Mektubunda geçmektedir. Bkz. Ahmed-i Fârûkî Serhendî İmam-ı Rabbānî, *Mektûbât Tercemesi*, çev. Hüseyin Hilmi Işık (İstanbul: Hakikat Kitapevi, 2008), 217.

zira dil maḳām-ı cem'î nesne şeri'atiyle temiz olur ḥazreti ḥaḳ celle ve 'alā buyurmuşdur ¹³⁷ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ buyurmuşdur.¹³⁷ İmdi ḥaḳ zuhur etmeyince bâṭıl zā'il olmaz nitekim gün doğmasa nice zulmi zā'il olmaz imdi den daḥi ḳasāvet ve ḡuşṣa ve ḡam ve efkār ve uşḡāl ve arzu ve heves ve mā eşbe zālîk zulumāt-ı nefṣāniyyedur tamām mertebe ḳarār bağlamışdur geñezlinle sen bu heva ve zulümātı ref'i idemezsin imdi leylen ve nehāran tāt'ate ve 'ibādet ve evrada ve ezkāra döne döne tekrar bitekrār meşḡul olub müdāvem etmek gerekdur ol kim mübārek sāt'ate rāst gelub feyz-i Rabbāniyye ve cismaniyyi ref'i olub maşr-ı vucūduñ münevver ola yoḡsa bu mezḡum şıfatlar sende mevcud iken sen nice m'ümin muvaḥḥid olsan zira ḳābıñ içi ṭulu ḥamr iken taşırasin yuvmaḡla içinde ki murdār pak olmaz neyete bayāḡı ḥamrdur imdi onuñ içindekini taşıra döküb döne döne şöyle yuyāsan ki aşla onda murdār eşeri kalmaya pes senin vücudun daḥi murdār ile ṭolmuş ḳaba beñzer tā içindeki şıfat-ı şeytāniyyeyi taşıra atub gödurmeyince muḥabbet-i ilāhi ṭul'u etmez her kim bu m'anāyı añlayub nefṣ-i emmāre-i tebdil ve ıṣlah etmek için dönse ve ḳālkısa cā'izdir nitekim bir kimse ḥaşmı ile şavāşır iken ḳah ḳovār ḳah ḳaçār ḳah döner ḳah sinerdir ḳah ṭurur her kişinin bir muradı bir niyyeti vārdır ammā niyyeti la'ib ve lehv ve musaḥḥarlık ve hevā övilcek ol cahille ḥareket ḥarāmdır ammā onuñ daḥi dilinde zikru'llāh olsa ümiddur ki Allāh'u te'ālā esmā-i ḥüsnā bereketinde tebdil idub kendi rızāsına muvāfıḳ ide zira bir kişi meyḥānede ve buzḥānede çağırub fuḥşıyyāt söylemekten zikru'llāh meclisindedur semā' etmek öyledur nitekim ḥāḳ sübhāne te'ālā kelam-ı ḳadimde وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ buyurur.¹³⁸ Pes çünkim dünyādur likin oyun ölicik dünyā için uyanmaḡdan āḥiret için uyanmak evliyādur zira cem'î maḥlūḳatıñ ḥareketi dünyā içundur öyle öliceḳ hiç uyamayan kimse yoḡtur imdi bir kişiniñ niyyeti oyun olsa her ne vecihle ḥareket etse oyun olur oyundur namāzı daḥi ḳılārsa ammā bir kimseniñ niyyeti 'ibādet ve nefsiyle mücāhede etmek murād eylese her ne ṭarikle ḥareket etse cā'izdur ve cem'î eşyā ki ḥaḳ te'ālā ḥaḳ eylemişdur külliyyen ḥarekededur zira evvelinde ḥaḳ celle ve 'alā kün deyu emir edinceḳ ol şadādan cemi'asi cunbüşe gelub eylemişdur ki onuñ

¹³⁷ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, el-İsrâ 17/81.

¹³⁸ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, el-En'âm 6/32.

şevkünden bir lahza hâli değillerdur lâkin insân za‘îf gaflet uykusundan gözin açmazki bu sırra vâkıf ola göre ki kendu daği hareketten hâli değil imiş nitekim Kur‘an-ı ‘azimde تُسَبِّحُ لَهُ ¹³⁹ gelur. İmdi cenk ve cidāl dili bilimediğindur okur bu mağlûk birbiriniñ hâlin bilseydi aşlā cenk ve muhālefet olmayub huzur-u kalble surelerdi nitekim āhir zamānda deccāl hıruc idicek hazreti ‘İsā emr-i haḳla gūkyüzünden nüzul edub deccālî ḳatl ettikten soñra oğlān ve yalān ile oynaya ve deve arslān ile ve ḳoyun ḳurt ile yürüyub birbirine zarar irişturmeye imdi seniñ vucūduñda daği nefsiñ deccālî hıruc eylemişdur muttaşıl heva ve hevesde olub vucud ki fesāda virub helāk ideyor imdi. ‘İsā nefslu bir kişi bulmaḳ gerekdur ki ‘ināyet haḳla ol nefs-i deccāl himmet kılıcıyla başını kesub onuñ şerrin ve fesādın ol vucūdundan ḳāldıra ondan soñra ol vucūd daği fışḳdan ve fesāddan bilkülliyye mübarrā olub ‘ālem-i nefsaniyyeden ‘ālem-i ruḳaniyye ‘uruc ider her ‘ameli ‘ibādet ve her sözi zıḳru’llāh ve her nazarı haḳḳāni olur ve cem‘i eşyāniñ esrārına muṭṭal‘i olub ‘arif-i bi’llāh olur ve kendu vucūdunda ki tecellih-i ilāhiyyi müşāhede idub onuñla mesrur olub cemi‘ nuṭḳi tevḥid şarf olur vucūd ḳuṭresin haḳīḳatdur yā sana ittışāl idub maḳvā ider ol hālde cemi‘ taşşāruf fī ḥūḳmu’llāh olur ol hālde وَيُطِشُّ وَيُيَصِّرُ وَيُيَنْطِقُ وَيُيَمِشِّي وَيَسْمَعُ ¹⁴⁰ buyurmuştur. Daği kelām-ı ḳadimde اللَّهُمَّ ارْجُلُ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَنْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُنْصَرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَادَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ¹⁴¹ gelur. Bu m‘anāları fehmi idub kendune gelub sākin olur ol vaḳit hareketten daği dönmeḳten murād ide zirā demişlerdur evveluhā cünun ve evṭuhā funūnun ve āḳiruhe sūkūnun yoḳsa devr-i semā‘ ve ḳareket tekmiḳ değildur belki mübtediye t‘alimdur meşrebine göre şerbettur nice ādem vardur ki semā‘ ve devr ihtiyācı yoḳdur ve nicesi ‘ilimle terbiye olur ve nicesi muşāhabetle ve nicesi evrād ve ezḳār ile ve nicesi ḳayr ve ḳaenātla ve nicesi şamt ve c‘ule ve nicesi tecerrud ve tezellul ve nicesi oluñmakla görmez misin şeri‘atte bir ara dört ‘avrat almaḳ cā‘iz oldu teskin-i nefsi bunuñ gibi esrār bilmek ve söylemek bizim gibi ednā hâli değildur belki ehlu’llāh ḳālidur zira ḳazret-i peygamber ‘aleyhi’s-selām الشريعة أقوال والطريقة أفعالي الحقيقة أحوالي والمعرفة رأس مالي

¹³⁹ Altuntaş, *Kur‘ân-ı Kerîm Meâli*, el-İsrâ 17/44.

¹⁴⁰ Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, 1/“Rikâk”, 81 (No.2114).

¹⁴¹ Altuntaş, *Kur‘ân-ı Kerîm Meâli*, el-A‘râf 7/195.

buyurdu¹⁴² çünkü hâkikat hâli hâzreti sulţāna mahşuş olıcak gayrı müyesser değildir her kim kendü hâline mağrur olub kerātim ve velāyetim ve taḳarrubum vār dise ol daḫi ḫaṭādur zira ilk kişiniñ kendü hâli deḡidur faḫlı rabbani ve hidāyeti sübhāniyye *ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ* der ki¹⁴³ ancak ḳavle lazım olān emre imtişāl ve menhiden ictināb idub beynel ḫavf ve recā şābitu'l-ḳadem olub m'üminiñ ḫātırın yıḳmaḳdan *مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ*¹⁴⁴ zira Muḫammedini'l-Muştafa 'aleyhi's-selām *اللَّهُ وَعرشُ اللَّهِ وخزائنُ اللَّهِ وهم* buyurmuştur.¹⁴⁵ Ḥāzret-i 'aleyh's-selām'ıñ daḫi aḫsen-i ḫulḳ idi imdi ümmetine daḫi lâzımdurki m'üminiñ yüzüne ruşen yaḳub güveñecek söz söyleye zira Ḥāzreti Muḫammedini'l-Muştafa şalla'llāhu 'aleyhi's-selām buyurmuştur *مَنْ* *أَذَى ذِمِّيَ أَذَانِي* buyurmuştur.¹⁴⁶ Nemruta bile merḫamet etmişlerdur kāfire daḫi bilā sebep ezā ve cefa itmeḡi cā'iz görmeyecek yā sen bir m'ümine ḫuşuş-u dünyā içün ezā idub ne mertebe taḳārrub bulasın zira *مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ*

¹⁴² Bu hadis sahih kaynaklarda geçmemektedir. Detaylı bilgi için bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*.

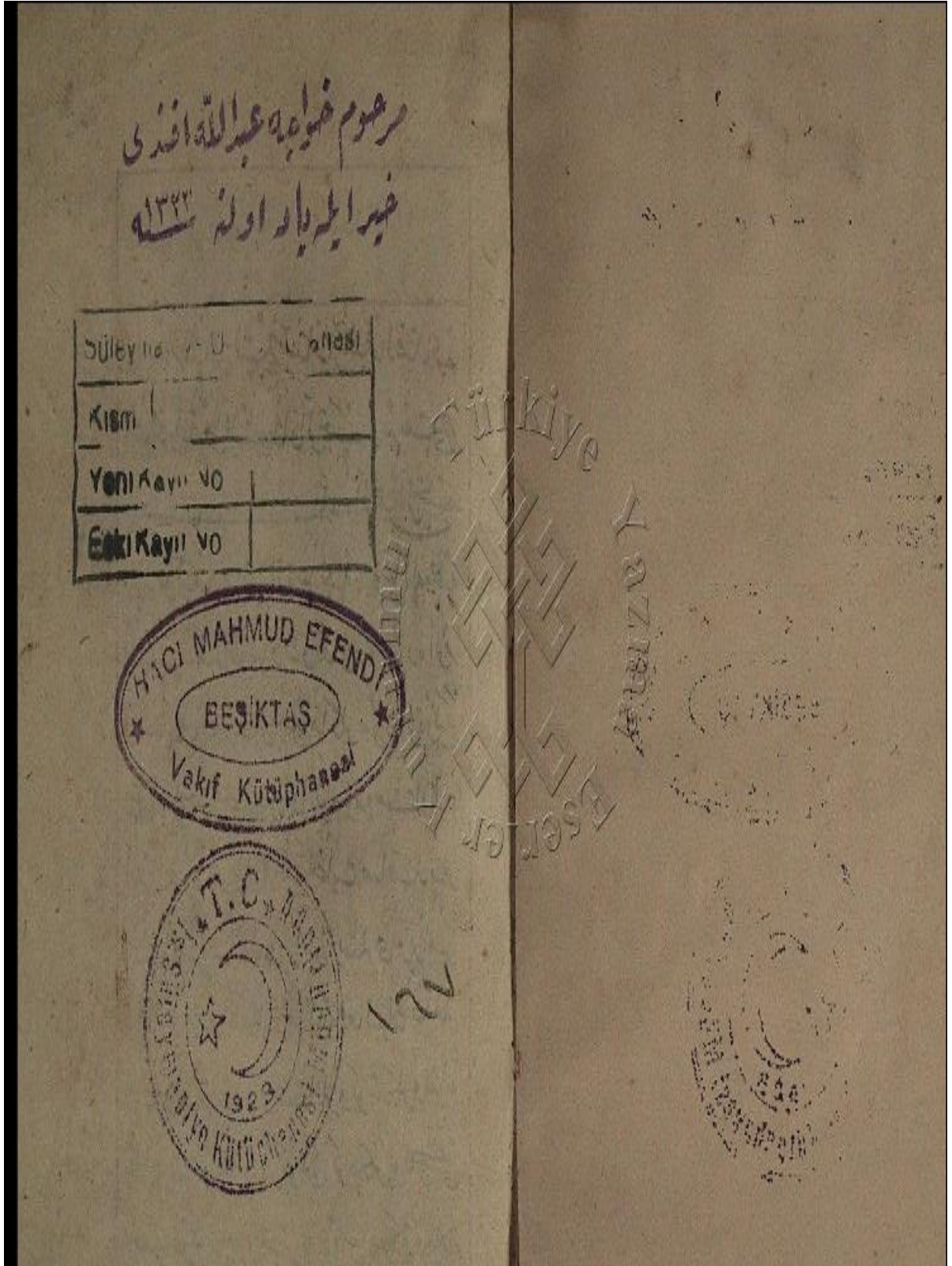
¹⁴³ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, el-Cuma 62/4.

¹⁴⁴ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, en-Nisâ 4/80.

¹⁴⁵ Sahih hadis kaynaklarında bu rivayet geçmemektedir. Bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*.

¹⁴⁶ Alauddin Ali el-Muttaki el-Hindî, *Kenzu'l-Ummal fî Suneni'l-Ekvâli ve'l-Ef'âl* (Halep: Dâru'l-Fikr, 2002), 4/618.

2.6. ESERİN ORJİNAL METNİ

منه التالة لشيخ من سنك افندي

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم وبفتي

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلوة على نبيه وعلى اله وصحبه

أما بعد قال الله تبارك وتعالى في سورة الزمر

وسيق يعنى سور يلى يعنى ملك سور الزمر لى

يعنى اهل جنى حور يلى عا نلى سر لى مشتاق ديوا

الذين شول عزيز لى كم تقوا غايت صاقت يلى

ايمانله وعمل صالحله ويرامز ايشلرى ويرامز

خلفلى ترك اتمكله ريم الله تعالىنك عذابلر

ندين الى الجنة باعجه لى وبستانلر وكوشكلر وسرلى

يكابولك بولك بيلر بولكى كچكلر بولكى

يحدن يوز چوير ميلر نه دكلوا منك لى واهمالر

زمر

طعن

طعن ايتسار وشهيد لى وعيله عامل اولنلر

وعابد لى روز اهد لى لى جنسى جنسى

حتى اذا شول وقته دى كم جاوه اول اللهدن

قورقلر جنته كلا لى وفتح حال بولكه اجلش اوله

بوايه اول جنك قابولرى وقال دى له لهم

اللهك عذابدن قورقوب كاهلر نى كاهلر نى

خريشها اول جنك خذ متكار لى سلام

جميع افلردن وقىقولردن قور تلقى عليكم

سر لى كاهلر نى اولسون شمد يدن صكر

هم غصه كورميه سر طشت ياك اولد بكون

كاهلر مردار لى نى فادخلوها مدي كى بكون

يا اللهك عذابدن قورقلر جنته خالدين

هم اول جنلردن چقميا سر نى اول اللهك

قورقوب نفس هوا سن ترك ايدنلر يعظيما

وتكريله جنته كره لى وقالوا اهل جن جنته

کز دوی وقت دیه لو الحمد لله او کمک الله
 همان الله ایچوند زالدی اویله الهه ذکره صدقنا
 کجک ایلدی بزه وعد و عدا دوی و مشورتی
 تکابرا یله و پیغمبر لایله هر کیم که ایمان کتوره
 و عمل صالح ایشلیه ویرا منسنلری ترک اید
 انله جنلر و کوشکلر و حوریلر و سیرایلو و مریرین
 دیدی ایدی و اورتنا دخی بزه ویردی **الذین**
تنبوا اینه ریز و قونه بریز **من الجنة** و نسا لردن
 و کوشکلردن و سیرایلدن **حیت** هر نه یزده کم
نشاء دلیوز کسته منع ایلز **فعمم الله** تعالی
 دیریم نه کوجک **بر العالین** طاعت ایدنلرک توایی
 که جنلر دیر **و ترسن** کور سن یا محمد علیه السلام
 و یا مؤمنلر هر یچوز جنلر **للملکة** ملکه کجک **حافین**
 جمعی اهل لغت و اهل تفسیر و اهل حدیث
 دیدیلرکم معناسی اول ملکه دوی و کجی و چکرچی

اولد قلی

اولد قلی حالده **من حول العرش** یعنی عرش
 چوره سندده **سبحون** سبحان الله و سبح
 و قدوس دیلوا تسبیح و تقدیس ایدیچی اولد قلی
 حالده **بحمد ربهم** الله تعالی حضرتنه حمدا ید
 الحمد لله دیمکه **وقضی** دخی حکم اولنه **ببینهم**
 ملکه اور تاسنده **بالحق** عدلله یعنی هر بریک
 دنیا ده طاعتی و عبادتی و تسبیحی و تهلیل
 و معرفی دورلو دورلو و اریسه توایلرینه
 اول و جمله اعزاز و اکرام اولنه **وقیل** دخی
 دیمکه یعنی ملکه ایده لرنه که مؤمنلر جنلر
 دیدیلر ایدی **الحمد** تمام دله او کمک الله
 همان الله تعالی ایچوند زالدی **العالین** اویله الله که
 جمعی عالمک هر یبه کور کورد و ویرا دچکید
 امنا و صدقنا **امام** **فی رازی** تفسیر کیرند
 ایدر کور و قنا که الله تعالی مؤمنلرک وار تو اچنده

اید و کین بلدیرو با بخلاص ملائکه مقربینک
 دخی وار تو ای بلدیروی دیند و کی عرشک
 چوره سند دونه دونه ذکر و تسبیح امتکد مر
 ودخی بویست کیمه بونی کلا دیر کم ملائکه نک تو
 همان ذکر و تسبیح و تحمید در دنیا ده ذکر اید ر لیر
 عبادت ایچون آخرتده تلذذ و ذوق و صفایچون
 وقاضی میضای تو مقامده اید ز کم بویست کیمه دن
 بلندیکه ملائکه نک نهایت درجائی و اعلى الدائی
 حق تعالی نک صفات جمائی و جلای نورته مستغرق
 لرد و با الله التوفیق قال الله تعالی سورة المومنین
 الذین یشعرون اولو ملک که جمیع ملائکه اتله عظیم
 اید ر لیر **یحملون العرش** الله تعالی حضرت نک عرش
 کو تو مر لرو من حوله دخی اول ملک عرشک چوره سند
 اولور لیر **یسبحون** تسبیح اید ر لیر سبحان ذی العزة
 والجهروت سبحان ذی الملک الملکوت محمد ریم

کند و

کند و لیرنه تربیت اید و ب حضرت نه مقربا پدن
 مونی لیرنه حمد و شکر اتمه لیرنه **و یؤمنون** دخی اول
 ملک الملک و اولغنی و بر لکین و جمیع عیبلردن
 پاک اولوب و جمیع کالاته لاف لایله موصوف
 اید و کی کز چکلر و قبول اید ر لیر شبهه سز
و یشعرون دخی الله تعالی حضرت ندن ر لغمنون
 استر لیر **الذین آمنوا** استونلر ایچونکم الله تعالی
 حضرتی ر لیر و جمیع کابره و بیغیر ره و ملک ره
 و قیامت کونه و جنته و طامونه انا نیدر و قبول
 اند لیر **الله** ثبت قلوبنا علی ایمان معالیم نیریل
 صاحبی تفسیر نه نقل اید ر **وقال وهب ابن منبه**
 یعنی وهب ابن منبه دیندی ان حول العرش تحقیق
 عرشک چوره سند سبعون الف صف من الملک
 یتش بیک صف وار دیر ملک ر د نصف خلف صف
 بر صف بر صف لار دنده بطوفون بالعرش

عرش طولا زلزل و جگړل و يقبل هو لا برصف صافه
 دوزل وريد بر هو لا برصف صولنه دوزل فاذا
 بعضهم بعضا و قناكه بعضيني بعضينه قارمشوا
 كسه لر هلال هو لا بر طائفه لا اله الا الله دوزل و كبر
 هو لا بر طائفه الله اكبر دوزل و من وراهم اول تيمش
 بيك صفك رنده سبعون الف صف تيمش بيك صف
 دخی و از د ر قهار يا غل طور زلزل انهم ايد يهم انلرك
 اللري اعنا قبه يونلر ينة فالدير و ب قد وضعوا
 قومشار د ر علي عوا استهم چك ينة نكم مؤمنار غارده
 اللري فالدير د قري كي فاذا سمعوا و قناكه استسبه
 تكبير اولئك انلرك الله اكبر ديد كلرين و تهليلهم
 دخی لا اله الا الله ديد كلرين ر هوا اصواتهم فالدير و
 اواز لري هوالو ايد رلر سبحانك و مجدك ما اعظمك
 واجلك انت الله لا اله غيرك انت الاكبر الخلق كلهم لك
 راجعون و من ورا هو لا دخی بو تيمش بيك صفك

لورند

كرو لورند ن مائة الف صف من الملكة توريك صفه
 و از د ر ملكلر د ن قد وضع اليمنى اول ملكلر دخی
 صانع اللرين قومشار د ر علي اليسرى صول اللري
 اوزرينه ليس احد يو قدر تركمسه الا هو الا اولملك
 يسبح تسبيح ايد ر بحمد ر حمد له ك لا يسبحه
 الاخر غير ملك اول وجهه تسبيح ايمر صاحب كس
 و امام خرازي دخی تفسير لورنده لور مقامه و وجهه
 ذكر تدنر والله اعلم بالصواب واليه المرجع و الحساب
 كتاب مصابيح علم باينده اولي حديد شدن
 ما اجتمع قوم هيج بر قوم جمع اوليلر في مسجد بر مسجد
 من مساجد الله الله تعالى لك مسجد لورند ن سبحك
 ايد لور مسجد لورند ن يتلون كتاب الله او قوالو اللهم
 كتابلري و يتدارسون دخی اول كتابك معناسي
 سويليه لورينهم بيدلورده الا نزلت لا اير عليهم
 انلرك اوزرينه السكينة اق نور سبيله جماعتك

کوکلی حق طرفه دولتر نفس از ولین ترکاید
 وغشیتهم الرحمة دخی بود اول جماعتی رحمت
 نوری وحفت بهم الملائكة زين العرب مصابح شرحه
 وجه الدين مشارق شرحه ذکراید لرعی
 ملائكة مقربین اول مجلسك چوره سنده دوزلر
 وچکز لوزو کوریش لوز یارتاید لوزو ذکره
 الله تعا دخی الله تعالی عظمیله اول جماعتی مجلس
 عله اولو ستر دیر اکا فخر ایدوب رحمت اید
 فخر عده انك حضرتده مقرب اول ملک و من بقاء
 علمه هر کسه که علی کویه لم یسرع یتشدیر من
 اللهم رحمته به اول کشتی نسبه اول کشیک
 نسبی یعنی فلا ناو علی فلا ناو دما سی صدق رسول الله
 ودخی کتاب مصابحه ذکر باینک ولنده کور
 قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا یقعد قوم
 هیچ قوم جمع اولوب اولو رمیا لری ذکر و الله تعا

الله

الله تعا ذکراید لر الا خفتهم الملائكة اهل لغت
 وزین العرب ووجه الدين وجميع شراح حدیث
 اولنرا ایدیلر الا اول جمع اول جماعتی ملک و طوف
 ایدوب چوره سنده چکز لوز لوز کا و تمنا و رغبه
 ودخی دیدیلر حدیث دلالت اید رخلقه ذکرک
 فضیلتهم وغشیتهم الرحمة دخی اول ذکر ایدن
 جماعتی الله رحمتی بومرد و نزلت دخی پیر علم
 استیکینه اول ذکر ایدن قومک و زینه ان نورک
 اول جماعتک کوکلی حق طرفه قرار اید و نفس
 از ولین ترک اید و ما دام که حق سبحانه و تعالی
 ذکر اید لر اما **فلا** یعنی صورته مؤمن غار قلا
 و اوج صورت لر اما کوکلند شک و شبهه سی واد
 یچنم انشسته کوکلی قرار یزنتم حق جل و علی قران
 و نمیده بیور زهیل القاسیه قلوبهم من ذکر الله
 یعنی هلاک شول کوکلی الله تعا ذکر نند

قرار و ب قاتلین و ب حضور اولوب انجمن را بچند
 طبرانی و سیفی ابن عباس رضی الله تعالی عنهما
 روایت پذیر قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 اذكروا الله ذكرا كثيرا حتى يقول المنافقون انكم مراءون
 یعنی خیر عالم بودید یا بنم که چنانچه اوستم اولئکه الله تعالی
 شمول قدر ذکر اید بکوز که منافقو دیه لو کم سرور میاید
 و دخی احمد و ابو یعلی و ابن حبان و ابی حاتم روایت پذیر
 قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذکروا الله حتى
 يقولوا الله لجنونا یعنی یا بنم که چنانچه اوستم ربکم ربی خیر
 ذکر اید بکوز تا شمول قدر که منافقو دیه لو اول کسبی
 دلود روز ذکر هم الله و دخی حق تبارک و تعالی عظمیة
 اول جمع اولوب خلقه ذکرده ذکر اید ناری خیر ایدوب
 اگر ایمن عنده حضرت تندر مقرب اول ملکوره پس
 بو ایکی حدیث کم برین مجلس علم در تفسیر شریف
 فضیلتی بیان پذیر و برینسی خلفه ذکرده ذکر فضیلتی

بیان

بیان پذیر آمدی تمام بلیدر دیکه بو ایکی مجلس اهل حق
 تک تعظیم و تکریمده بار اوله ردورت فضیلتده بری
 بود که ملکر بو ایکی مجلس اهل حق تعظیم و تکریم طواف
 ایدوب چو نه لوند طوافونتم غرضی ملکر طواف
 کنی و حاجیای بیت الله زیارت اندکری کنی حکمت دخی
 بود که غرض و مکه تعظیم و تشریف اولند و عنه وجه
 غرض الله و بیت الله پس بگوید حق تعالی ویه اضافت
 و نسبت ندر کی چند نالو ایکی پس بو ایکی مجلس اهل حق
 ذکر الله محلی اولدنی جهنم تعظیمه لایق اولد یا مادام
 ذکرده اوله لخصوصا حق تعالی و حدیث قدسیده
 انا جلیس من ذکرنی و انا مع عبدی اذا ذکرنی
 یعنی حق تعالی و ربکم بر اواد کلم بی ذکر اید نالو اول
 قولم ایله بهیم هر چی بی ذکر ایله و دخی بود که اولاد
 ظاهر اولور کم صوفیرو اولده تابع اولنل جمع اولوب
 دونه دونه و چو رپله چو رپله ذکر اندکری خلفه ذکر

چو سه سند دونه دونه ذكر ايدن ملكه تابع اولوب ذكر
 ايدن ايمش بوجهه ذكر اتمك مراتب ذكره افضل و حسن
 و اعلى سيدر اگر سوال اولور سه بوجهه ذكر اتمك
 ملائكه نك ذكر ايدن در سرقرانله واحديث قدسيه
 واحديث نبويه ايله اسباب اتيكوز هج بوجهه سه هج
 قالمدي لكن بعضيلر بوجهه ذكر اتمد زيرا كه لعب
 ورقص در رقص خود مستحق كفر در دير جواب
 بود كم ايندن وحديت قدسيه وحديت نبويه
 بوجهه ذكر صورت طواف و زيارت و وصوت
 تعظيم در رقص دكلر نه لغنه مونه شرعنه مونه عرفانه
 زير اجماع لغنه ايدن الرقص معروف و معلوم و مشهور
 خود حرمت مخصوصه رموز و نه اواز به تعليمه محتاج
 فاموسه ايدن الرقص رقص اذ لعب معلوم اولديكم
 رقص اولونه دير لهج بكسند ناستند پوزمي ملكه
 و حاجيلر رقص ايدن و صوفيلر دونه دونه ذكر ايدن كن

صوفيلر

صوفيلر اوينار ورقص ايدن ديه كوچكدن و بويكدن
 كاودن و مسلماندن هج بكسند ناستند مش دكلر نال
 جمال زمان تا تعصب و حسد ايدوب ديارين و اخيرين
 خراب ايدوب ريكي و عربي رساله تاليف ايدن بوجهه
 ذكر اتمك رقص در ورقص دورت مذهب مطلق حرامد
 ديدن بوجهه سند نرسي نطائقي جاهل اير پسر
 جهال حتى بعض جهال زمان شول وجهيه
 تفكيك اتمش در رقص بقيه المشتهرين
 ديه اكار لر خزلهد الله في الدنيا
 و الاخرة اكر رجوع اتملر سه بواطل
 اعتقاد دن اللهم اجعلنا من التوابين
 امين يا رب العالمين حر بود و سر
 بوجهيه ذكر اتمك نه رقص در
 و نه رقص مطلق دورت مذهب حرامد
 و كتب شافعيه لوك نيج سه سند بولد و

ليس بحرام ديو امصر خد و ز و امام غزالي
 رحمه الله احياء علومه احياء علومه
 ايند رقص حكى سببه كوره دير اكر
 سببي كو كچك ايسه رقص دخي كو كچك
 دخي كو كچك اكر مباح ايسه رقص دخي مباح
 اكر اكر ايسه رقص دخي اكر ايسه رقص
 عوارف و امام غزالي كذا بلنده كور مشهور
 حضرت فخر عالم سوري يا علي انما منك
 حضرت علي رض رقص ايدي فرجند و جعفر طينا
 ايدي مشبه خلق خلق ايدي جعفر طينا
 رقص ايدي فرجند و زيد حضرت ايدي
 اشخوان و مولانا اند زيد حضرت ايدي
 زياره رقص ايدي پس بونقلد معلوم اولد
 رقص فرج زياره سندن اولور بمش امدي
 شول رقص ك فرج خيزدن اوله اول رقص

كوكچي

كوكچي رخصه صافح بالله اوله ذكر دن و تسبيح
 حاصل اوله عبادت اولور صاحب عوارف اوله
 بومر زياره تفصيل استين تحقيق كابلر
 مطالعه فلسون اكر ادي ظاهر حق ايسه ارا
 جهال دور مسين ترك ايلسون التهدن نور قسون
 اوله حكيم كسون صلحا ارا سنده فتنه ايتسون
 قال الله تعالى والفتنة اشد من القتل وقال الله
 ان الذين فتنوا المؤمنين والمؤمنات ثم لم يتوبوا فلهم
 عذاب جهنم ولهم عذاب اجر بق اعوذ بالله
 من شرور انفسنا ومن سيئات اعمالنا من يهتد
 الله فهو المهتد ومن يضلل فلن تجد له وليا مرشدا
 عصمنا الله واياكم امين بحرمه محمد و اله اجمعين
 الجواب امدي نور سالد ذكر اولنا جمله سي
 صحيحه ركب مغبره دن و علماء اعلام دن منقول
 نور ساليه انكار ايدوب خلافة اعتقاد

اصرا را ایدن کفره مرتکب اولور کفره عاقبت
 صانورسه بحدید ایمان و تجدید نکاح ایده ذاکر
 اولور مؤمنلری کفره نسبت ایدوب کند و دینلری
 بوزن تقصیرله هم و حیلله جازد کدر ازمنه
 سالقدن مشایخ کبار ایده کلمتلرد و اعیان
 علما تعرض ایتدیلر بلکه تضرع ورجا ایدوب
 دعا لری المغه رغبلر اتمتلرد و شمدیکه حاله
 مبتدع کسنه لوظهور بولوب کند و کسینه
 شروع ایدوب عوام ناسی صلا الله و سوز
 مکدن غیره کور و غمز و به التوفیق

تمت الرسالة الشریفة مولانا

مفتی علی حلی لکالی

هذه الرسالة لمولانا مفتی علی حلی لکالی رحمه الله علیه

بسم الله الرحمن الرحيم

شکرو سپاس اول باری تعالی حضرتنه که فامور

موجوداتی قدرتیله وجوده کتوب کمال قدرتی
 اظهار فایدیکه اهل بصیرت و نلر کمال عظمت
 مشاهده ایدوب جمعی عمری حمده و ذکره صرف ایدوب
 و بعد صلوة و سلام حضرت محمد المصطفی علیه
 السلام اوز زینه اولسونکه جمعی مضوعا
 انک یوزی صوبینه خلق ایلشد و دخی ال
 و اصحابی اوز زینه اولسونکه طریق حقه اسلام
 غیرت حکوب معا و شاتمتلرد و رضوان الله تعالی
 علیهم جمعین و نولردن صکره اما منلر
 و بجه مجتهدین کلوب اواج دلائل بیه طریق شرعی
 اثبات ایدوب منهیات نفی بولوب جهک
 ظلمده فلا نلر و علیله عل امتیون نفس اماره
 مقامده اول کسنه لری طریق حقه سلوک
 و شروع ایلدر میگون بجه دورلور اوز اوزدکا
 تلقین ایدوب نفس اماره نفس مطمئنه مقامه

کتوب و اصل حق اولیاسنه سعی و همت ایدوب
 لیل و نهار اصلاح نفسه مشغول اولسور درجه
 الله علیهم اجمعین **اما بعد** کلدک امدی کچه
 انسانده نفس بر در و الاصفیلر نده فرقی وارد
 نتم کافورده نفس و از الامقبول دکلر زیر
 فضولیه رحه ایمان کور فرحقه ایمان کورمه
 هان الله بر لکنه ایانق دکلر زیر ابر کتی حق
 تعالینک بر لکنه ایمان کورسه اما حضرت
 رسالتک نبوته اینانسه ینه کافورده مسلمان
 اولما زهر حق تعالینک و حدایتنه و حضرت حق
 رسالتنه ایمان کورسه اما امر معروف و نهی
 منکره انانسه ینه کفردر زیر اقران کرمکه ثابت
 برکسه قرآن عظیمه انانسه ینه کافورده اما امر
 معروفه و نهی منکره دخی ایمان کورسه بعده
 علمنه شروع ایدوب عذر سر اولدنی زمانده ملدو

اعتراف

ایتسه اول کتی منافق در زیر اصفت نفاق دین
 اسلامده بر مرض مغنوبد زهر کیمده صفت نفاق
 اولسه انک اسلامی صحیح اولما ز نتم حضرت رسالت
 حدیث شریفنده یوردی **من ترک الصلوة الخمس**
لا یصح دخول اسلامه امدی مجرد انانمله اولما ایمان
 کورمک بجه فرض اولدیه عمل اتمک دخی فرض
 اولسور ز اهل ایدوب دایتمسه منافق در لیب
 انسه خود کافر اولور برکسنده امرحقه ایمان
 کور دکلر نضکره عمل دخی انسه اما حضرت قبله
 وصفای جاطرله اولماسه انده دخی صفت نفاق
 بولور نتم حق جل و علا کلام قدیمده یوردی
ان المنافقین یجادعون الله وهو خادعهم
 و اذا قاموا الى الصلوة قاموا کسالی یراؤن الناس
 ولا یذکرون الله الا قلیلا امدی منافق نماز
 دخی فلسارینه منافقانه خلاص اولما ز لور

زبانا کمل لکله ادا اید رَحْمَتِه ادا ایتروم کوکله
 بِحُبِّ دُنْیایه مُبْتَلَا اولمشد رُصُور تَلَمَّه نازده
 کوکله هواده درودخی خلق بزم نماز قلایغیو
 کورسون نماز قلماز و مسجد کلمه دیمسونلر دیوا
 فلان و دخی ذکر ایلسه از اجیلر بلکه اغری
 اچوب او از ایشدلمز کندودن سؤال
 ایلسک ایدر که بن کوکلن ایدر پین دیر اما خبری
 یوقدور که اگر کوکلده بِحُبِّ الله اولیدنی بِحُبِّ
 ظهور ایدردی زبیرا برده که شمع اوله لبت
 انک شوق اطرافه طالعوب شعله و برز اینجورده
 شمع اولوب خلقه عیان ایتیمک اهل الله حالید
 شمع حضرت محمد علیه السلام بیوردی **الفقر**
فخریوبه افتخار زبیرا حضرت رسالت
 فقری اختیار ایلشردر منافق بر صفتی دخی
 بودر که فقری قبول ایلر محلی دوشر لسه فقیر لشد

نور

شکایت ایدر حق جل و علا و یوردو کنه قناعت ایلر
 بلکه منصب و جهت ایتروم کار کسب ایدوب
 جمع مال اتمک سودا سینه دوشر انک نمازی
 اوصاک و صوغ طوندوغی اشتغال دنیا
 و افکار هوا دندرد و ذکر الهی دخی جان و دل
 ایتیموب تشوقه کلد و کی قلبک شوملغند بود
 زبیرا بویاش غاجی و جاعه قوسلر برجه زمان
 چایرد ایوب و یار دایوب صد ایلسه کرکدر
 اندن کجسه برجه تو توئی دخی چقار بعد اشر
 لاجی اولوب یالک پیدا اولوب شوق حاصل
 اولسه کرکدر اندن صکره اشر کلی احراق
 ایدوبانی غصفتندن چقاروب محض اشر
 اولوب ساکر اولدقد نصکره کلاسه کرکدر
 کسه انده اشر واردوغنی بلز مکر اولینان
 ری قارشدیره اول وقت ضیائی اشر معلولور

آمد مثل انسان ضعیف دخی نفس طاعت
 ایچده خدای بتوب و هوايله دنیا به شعلبر
 صالمشدر اولاکا بوالطه لی انج کسپی برادم
 کوکدر که انواع دورلوز حمله کسوب وارفتند
 ایزاکه کوکیدر اول همت اولیادر اول عتبات
 حقدرم اول غریزک نظری کا طوش اولدی
 اندن دخی بدافترین یروب کیدر مکه کسلب
 ماسوادر اوچالنه کردده یعنی هدایت خا اولوب
 عشق الهی طلوع اتد کده اندک وجودی عاجنی
 قوزیروب برجه دورلوا صدایید اولسه کردر
 زیراکچه ظاهر ایدوب چاغرا ندمدر اما
 معینده برچالردی واردر زیر برکسته
 عاشق اولسه اهو افغان ایده من اما عاشق
 اولسه البتده معشوقک عشقی اکا تاثر ایدوب
 عار و ناموسی ترک ایدوب برجه کره معشوقه

عشقنه اول جاننی طولانی طولانی نذرین
 معشوق عشقیدر کندی حالی دکدر آمد
 صورتا چاغرا ندمدر ایدن ایدن ایدن اما
 معینده محبت اللهدرم وجود انسان محکم
 اولور **محبوب و محبوبه** معنای ظهور ایدر
 آمدی بو حالده اولجی انسان هر نه طریقته
 حرکت ایشه عند الله مقبول عاشق
 عشقی معشوق تجلی سی اوله اکانه غم و نه غصه
 بلکه اکا انکار ایدن انک حالی بلور
 اکا ایدر یغندر زیر **الماء عدو الماهل** کبرکسته
 اهل حال اولسه اندک دخی حالی کلاردی
 اما بو مقامی و بو حالری بلکه اهل
 سلوک و اهل حال کوکدر یوخسه برکسته بریوب
 وارمسه اول یولک حالی انشی و یوقشی
 و دورنی نه بلور و برکسته کبر و شهره کومسه

اول شهره ایچنده کنی بلز بلورسه دخی ضن
 ایلدر کندوسی کوروب مشاهده اندوکی کنی
 اولمازا ایشتمکه انا غانک فوقی چوقدور
 برکسه بریری اصل ایله کوروب کلا دقد نضو
 دنیا خلقی بریکا اولسه دوغماز بر اول محلی
 کوروب کالیه اکلماشد ر انکون دوغماز
 اما ایشدوب نامغله اکلماک اول مرتبه
 فوت فلی بوقدور سنم حضرت ابرهیم علیه
 السلام تا کور میخه مطمئن قلب اولدی کلام
 قدیمده کور قال اولم تو من قال بلی ولکن
 لیطمئن قلبی الایه حضرت ابرهیم علیه
 السلام خلیل الله ایکن مجر استماع ایله اناوب
 مطمئن قلب اولدی علی الخصوص وخی ربانی
 ایدی یاشمدیکه زمانا دی مجر بن کابده بویه
 کوردم و بویه ایشتمده دیمکه مطمئن قلب

اولامی بزد آره که خلیل الله ایمانه مطمئن
 قلب میسر اولما دی مشاهده مقامه وار میخه
 یاسنک کوکاک ابرهیم علیه السلام کوککدن
 الیقینی اولدیکه کندوک کنی برادمدن ایشتمکه
 تمکیل نفس ایدوب تقریب بویه سین بلکه انسانک
 بواکلا سی خطا در وجودک **دنب لایقاس له دنب**
 زبرا بواکام مقام عجب و کبر دیلوز بر حالن واعمالین
 خالص و مقبول بلوب آخره طعن ایدوب دم ایله
 شول کسنه کحقه تقریبی وله اول حقدن غیر
 نسنه مشاهده ایده مز بر عاشق ایکی محبوب
 سوسه کندو اختیار ایدر اما محبوب بر اولسه
 اول محبت محبوب حالیدر زبرا دیشلور دیر
بیت بر کوکاده ایکی سو کو اصفایه ایکی دلیله
 صفا لوصو غایه **پس** انسان دخی تش عشفه
 صو تشوب نمی وصو یی کیدبخه قیر میه کاشک

وكان توتوني جفان چم صفت نفسايت طرح
 اوله اندن صفت روحايت خروج ايدوب
 اول واربعي كندويه جذبايد راند اول كسه
 عالم نفسايت دن عالم روحايتيه عروج ايد ر
 كين و كبر و عجب و نفاق و حرص و عداوت
 و حسد و بخل و طمع و حب دنيا و حب اولاد
 و سوء ظن و تفكر فاني و جنك و جدال و بحث
 و معارضة و دخل و ما اسبه ذلك يو صفتلر
 طرح اولوب صفت روحايت طلوع ايد ر
 اندن اول كشينك هر صفتي قبول اولوب
 هر حركتي اذن حقه درنكم بيورلوشدور
 قلب المؤمن بين اصبعين من اصابع الرحمن يقبلها
كيف يستاء اما بومقاما حال كدر
 يو خسته قالا مقبول دكدرنكم دينلشد ريت
 بوجايله اولور قاييله اولماز بحر حرقه و شاليه

اولماز اكر تول واريدى تاجله حرقه الايدم
 بناني اولورزه قرحه كلك امدى كشي عالم
 نفسايت دن عالم روحايتيه بجه قدم بصر مشر
پس عزيزلر و اهل سلوكلر نفسك مقاملر
 و صفبارين تقسيم امتلر زير اهر نسنه ظها
 علامتند ر معلوم اولورنكم دينلشد ر
النفس على ستة انواع احدها نفس اماره و علاقتها
 خمسة بخل و حرص و جهل و حسد
 و غصب و ثانياها نفس نوامة و علاقتها
 شتر و مكر و عجب و عشرة و ثمنى
 و غم و ثالثها نفس ملهمة و علاقتها
 سخاوة و قتالة و علم و تواضع و صبر و محامد
 و رابعها مطمئنة و علاقتها سبعة جود
 و توكل و عمل و تذلل و عبادة و شكر
 و رضاء و خامسها نفس راضية و علاقتها اربعة

کرامه و زهد و اخلاص و ورع
 و سادس امرضیه و علامتها خمسة خلق
 و لطف و تقرب و صفا و محمد المصطفی
 صلی الله تعالی علیه و سلم **امدی** نفس حاله که
 بو صفی ذکر اولندی نفس اماره مقامند
 نفس مرضیه مقامه و ارجیه دین اول نجاه
 زائله اولور زیرا انسان اول صفی او زره
 خلق اولمشد ر تربیته تمیز اولور سوبیه
 نفسیه تربیه ایتمیوب بو مقامه قالور سیه الله
 تعالی صلا سیر دنیا دن اخرته تمیز اولیوب
 صفت شیطان یله کیش اولوب برکشینک
 علی شیطان عملنه موافق اوله اول کیشی عقیدان
 اهل سعادت اولور **پس** امدی جهل ایدوب
 بو مرض معنوی دن نور تلقی کو کدنا ما بو مرض هر
 شخصه بله خلق اولمشد ر شونیکه برکشیه مرتبه

اولیه اول کدوب بو صفی دن تمیز ایتمیوب
 غافل اولور عاقبت غفلت انجده قلوب کدوبیه
 غدری اولور زنتکم حضرت سلطان کونیر
 یوزمشد **اولی** **الهی** **ما عرف** حضرت رسالت
 حقنده لولا ک لولا ک لما خلقت الافلاك
 یوزمش ایکن و محبوب حق ایکن زینه رسول
 انقلین بویه جواب و مرجح حضرت محمد دن
 سن فکر و معنی اولدو که مرشد و ارمادین
 و تربیه المادین بو علم اسرار ی فهم ایدمی
 صار سن بو حالدر کوره یوزدن یقینی یوق
 کوز یوزینی کوره مزاینه اولما **انجده** **مک** سن دخی
 کندی عیبک و قصورک بله نیم در سک و ارب
 انسان کامل بول الی طوت خدمت ایله و اریکی
 ویر کوکله کیر اولکم انک واسطه سینه سکا
 دخی فضل ربانی میسر اولوب کدو عیبک

کورمک حاصل اوله یوخسه دیکور نفس قمار
 صفی انسانک حالید رسنده دخی وار دیر
 غفلت اتمه کند و کدن کیده ری کور یوخسه
 یوم آخرته شیطان صفیه حشر اولنلردن
 اولور سین زیر کشتینک دنیا ده عملی ایلسه
 انکله حشر اولور ننگم حدیث شریفه کور
موتون کاتعیشتون و بقیشتون کاتعیشتون
 امدی بو اخلاق ذمیه که صفت بلبلد زبر
 کسه بوصفیلردن خلاص اولوق دلسه دورلور
 دور لوچیلر ایدر بولیکه بو نفس ظالم دن قورتم
 دیوهرنه دور لوحر کتاشسه اگر دور و اگر سیم
 مقبولد **مثلا** برکسه کافر و لایتمده اسیر اولوب
 طوتسق اولسه اندر خلاص اولوق ایچون کورمک
 و اگر حبه و اگر جاده و محاربه و صور تا دینلر دخی
 قبول ایدوب کیسیه کروب زنا رفوشا نسه

عند الله

عند الله وعند المؤمن مقبولد زاما کافر قستند
 مقبول دکلد زاکر انک کوکلمده کین بلسر هلاک
 ایدر لودی **مدک** برکسه بو احوالی کند و وجود
 مشاهده ایدوب بوصفیلر زائل ایمچون
 نیت ایدوب توحیده مشغول اولسه اول حالده
 انک حرکتته نظر اولماز بلکه نظر قالنه و حالنه
 اولوق کور زبر اکتی قالیه مسلمان اولور
 و حالیه حقه یقین اولور و طاعتیه جتنه داخل
 اولور ننگم حدیث قدسیده کلمشد **ان الله**
لا یبصر الی صورکم و اعمالکم و لکن ینظر
 الی قلوبکم و نیاتکم الحدیث بو حاللریینه اهل
 حال بلور یوخسه برکسنده حقه توجه اولوب
 ریاء و شهره و تقلید و استغناء نامشروع
 حرکت ایلسه حرامد زبر ایلر ایلر ایلر ایلر
 دکلد رننگم حق تعالی حضرت عیسی بیوردی

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
 اَمْدِي بِلَيْلِ يَلَهْ بِلْيَانِ رَابِعِي فَوْقَ اَوَّلِنْدِي
 بِرُكْسَهْ بِلُوبْ اَشْلِسَهْ حَلَالْدَرِ اَمَّا بِلُوبْ
 اَشْلِسَهْ حَرَامْدَرِ سُوْرِي بِلُوبْ سُوْلِيَهْ حَلَالْدَرِ
 بِلْيَهْ حَرَامْدَرِ **بَيْت** هَرِ بِيْنَكْ مَعْنِي وَاوَرْتَلُو
 اِنِي كُوْرُبْ اَكْلِيَانْدَرِ جَنَلُو **بَيْت** اَوْرَكْ جَانْ كُوْرِي
 اَجْمَادِي اَكْلَادِي مَعْنِي قَالْدِي اَوَلُو
 بُوْنِيَهْ كُوْرَهْ دِرْ صُوْرَتَهْ كُوْرَهْ دِكَلْ بُوْمَعْنِي
 هَمْمَكْ مُشْكَلْدَرِ اَسَانْ دِكَلْ زِيْرْ اَوَكْسِي
 بَرُصْنَهْ وَاَرْمَاسَهْ اَوَلْ اَهْلْ صُنْعَكْ حَالِي بِلِي
 اَمْدِي دَرُوْشْ كُوْرَكْ دَرُوْشْ حَالِي بِلَكَهْ بُو
 حَالْ تَقْرِي يَاكْ اَوَلِيْزْ حَالِيْدَرِ اَكُوْ
 نَظْرِيَهْ بُوْ اَسْرَارْ اَلْهِي اَوَلْمَانْ زِيْرْ اِيْمَانَهْ
 كَانْ بَرُوْرَهْ جَمْعْ اَوَلْمَانْ **بَيْت** يَاسُوْكَلْ دُنْيَا
 طُوْتَعَلْ يَاسُوْكَلْ يُوْلْ اِيْلَتْ كَلْ

اَمْدِي مَوْضُوْلُوْرَهْ لَا يُوْلُوْ بُوْدَرَكَهْ بَرِيْ
 عِدَاوَتْ وُغَرْضِي مَا بِيْنْدَرِ كُوْرُبْ رَضَاءُ لَلَّهْ
 مَحَبَّتْ اِيْدَهْ لَرْتَاكَهْ اَنْدَهْ دُخِي مَرْحَمَتْ نَظْرِي اَوَلُوْبْ
 دِيْرَارِي حَقِي مَشَاهِدَهْ اَتَمَكْ مَيْسَرْ اَوَلَهْ زِيْرْ اَحْبَدْ
 رَحْمَتِي دَرِ عِدَاوَتْ شَيْطَانِيْدَرِ مَوْضُوْلُوْرَهْ عِدَاوَتْدَرِ
 خَلَاَصْ اَوَلْمَايَجَهْ اِيْمَانْ كَامِلْ تَحْصِيْلْ اِيْمَانْ زِيْرْ
 عِدَاوَتْ كَدَرْمَكْ دُخِي اَمْرُ دَرِ نِيْمَكْ حَقْ بَاسُوْرِي
قَالَ اللهُ تَعَالَى اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اَخْوَةٌ فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمْ
 اَخْوِيْكُمْ وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ عِدَاوَتِيْدَكْ
 رَحْمَتِي بُولَكْ دِيْمَادِي عِدَاوَتِي تَكِيْدَرُوْبْ مَحَبَّتْ
 اِيْدَرُوْبْ اَللّهُ دَرِ نُوْرَقْ رَحْمَتِي بُوْلُسَرِ دِيْدِي
 اَمْدِي كِرْجَهْ الْبَغْضُ لَلَّهْ دُخِي جَانْدَرِ دَرِ اَمَّا اَعْلَاوْ
 وُغَرْضْ وِكِيْنْ طُوْتَعَلْ دَكَلْدَرِ بِلَكَهْ بُوْسَنَكْ اَوَلُوْ
 حَقَهْ مُوَافَقْ دَكَلْدَرِ دِيُوْبْ بَنِيَهْ وَاَكِيْدَرِ اِنْحِي
 بَعْضْ اَشْنَانْ وَاَرْدَرَكَهْ صُوْرَتَا اَعْلَمَدَهْ خَطَا كُوْسَرِ

معینده نوبد ز نیکو حق تعالی حاضر علیه السلام
 مناقبی شوره کهنه یور حضرت موسی ام حضرت
 علم خطا کلا دی بقیت امدی اما حضرت علم
 نوابیدی بوندن معلوم اولور کم موسی ام کلام
 ایکن حضرت سر نه واقف اولما دی یاقینه قالدیکه
 بزم کبی دنی تو لکه کو کلور کوزی کین و کین و نخل
 و بغض و حسد و انکار بجه بونک کبی نفس اماره
 صفات پله طوبی بکشمش ایکن عزیز لک احوال
 و اسرارین مشاهده ایدوب مطلع اولم قیسر
 اولی بوطریقه ممکن دکلر بلکه انا غله و اقرانه
 و محبتله و خذ متله و بقیتله اول سر نه واقف اولسه
 قابلد زیز ایکیدک پیر لک حالندن خبری یوقدر
 پیر لک سید کین بلر اما پیر لک یکید لک حالن بیلور
 انکونیم پیر لک یکلک عالمن کوربا کلامشدر **امام**
 بزمسه دخی علمک ظاهر معنا سین بلکه باطن معنای

اما علم اسرارده که علم الهیدر اکا واقف اولن
 و اول حاله مشاهده اولن علم ظاهری و قیوب
 و بلوباندن علم معنی دخول اتمشدر انک علمده
 خطایوقدر خطا انکدر که تربیه اولوب نفس
 اماره اصلاح ایدوب مرضیه مقامنه سلوک
 اتمدن و علم ظاهر الات روحانیدر انکله علم
 اتمدن عندیات قوللوب علیه عجب ایدوب
 انانیته صاحب تصرف دعواسین اتمک صفت
 شیطانیدر بلکه کمال تصرف تسلیم ایدوب
 قلب سلیمدر نیکو حق جل و علا یورب در کم
 حبیبیه قل لا املک لنفسی نفعاً ولا ضرراً **امام**
 اکر بومقامدن پیر و آثره اولیدی حضرت
 سلطان اول درجه تکلیف اولور دی زینرا
 قلب سلیم دائره اطلاعدر جمع قیددن مبرا
 اولوب هر حالده محبت الله ایله مسترورد

اللَّهُمَّ رزقنا بحرمه جديك يا معين كلك امه
 بركنه صفت جواينيله موصوف يكن و شغلا
 دنيا ايله مغلول يكن و محبت دنيايه مبتلا يكن
 و افكاره فاسده ايله طريق مبعود يكن و مبارك
 ساعته راست كلوب تحي الهيدن برشته طوك
 ايدوب كاه زائل اولسه اوليله اوليحي **اوليحي**
 جانب حق دن لذت المشر اولور فاقفافت
 ايده ميوب اول جانبينه ارزو و هووس ايدوب
 نمازه شروع ايده كه ينه اول لذت روحا ميسر
 اولوب اشغال دنيا و افكار خيالات زائل اوله
 ديور **دخي** انعام و احسان ايدوب زهد و تقوى
 و ورع و تسبيح و تهليل و اوراد و اذكار مشغول
 اولور **امد** بو طاعتلر كه هر ينده برتواب بر فضيلت
 اولمالغه كوكلينه وارنقن الدن قيوب دنيا محبت
 الدن برايمان كنم خزانة بيوردى **حب الدنيا**

دانه

رأس كل خطيئة ترك الدنيا رأس كل حسنة
 پس طالب كند و وجود نه نظر ايلدي كورد كي
 محبت دنيا احاطه ايلش زيرا هر عمل كه اشرف كا
 دنيا اندن خالي اولماز و هم بركنه ندكلوا
 اخفا ايله طاعت و اذكار ايدرسه ينه اشفا
 دنيا البنده ظهور ايدز اما جهريله قرابت
 قرآن و ذكر الله ايلسه بر مقدار نزل ايدز
 اول مرتبه افكار و اشغال كلوب ظهور ايلز
 اوليله اولسه اخفايله اظهار ده تفاوت
 اولدي يكنون طالب دخي جهريله ذكر الله
 باشلدي زيرا **افضل الذكر لا اله الا الله** ديور
 بيورلشد ر حضرت سلطان كونيدن
 يكنون جميع مشايخ و اهل سلوك دخي طالبى
 لا اله الا الله كله سيله ارشاد ايدز زيرا
 سيف حقد ر نفس مارة زبون و هلاك ايدن

لا اله الا الله کلمه سید زهرند کلو اضر به و قهر
 توحید اولسه بمرتبه شوق الهی ظهور اید زکة
 کلی هوای نفسانی و اعراض شهوانی و ماسوی
 سلب اولور اول حالده درویش سماع اتمک دکل
 بلکه کدونی آتسه اتمغه جان کوز زکة اول لذتله
 روح تسلیم اید اما رضای حقّه مؤلفی اولسه
 تسلیم اولماز نیکم بیور و مستدر **جذبه**
من جذبات حق کرد درویش جمیع زمانده شوق الهیه
 بتشرب ناکه قراض تسلیمی جمیع تکلیفاند
 بری اولوب مجذوب قلایدی نیک حکایتله کلور
 مستایح بکاردن بری دکرده یور یوب صوبه
 با تمریدی ناکه بر کوناب دمر مده ابدست اولور
 قیویه دوشوب بو غوله رذی کوجه حقار دپلر احبا
 بریکوب دپلر که یا شیخ سر دیاده کزهر کزد ربابیه
 با تمریدی کور شمع حکمت زکة بود کلو صوده هلا

اوله یاز دیکو زجواب ویزوب ددیکه حضرت
 رسول الثقلین بیور مستدر زکة **مع الله وقت**
لا یسعی ملک مقرب ولا بنی مرسل
 اهدی حضرت امام القبلین دخی کاه اصحابله
 صحبتده کاه فاطمه ایله عزتده کاه خاتون کور
 ایله محبتده ایدی ندر هرنه حالده اولسلر
 طاعت ایدی زیر اجمیع حالدری رضا حقّه
 مؤلفی ایدی امدی حقیقتده درویش اولور
 توحیدی صفای قلبله ایدوب ظلمات
 نفسانیه زائله اولوب محبت الهی طلوع ایدور
 اول زمانده نه حالده اینه سکونت زمانده
 دخی اول حالده قرار ایلمکه سعی ایده هر سوز
 سویلر مصاحبت الهی و هر عمل که ایشلر عمل
 صالح و هر نظر که ایدر حقانی اوله و کند و
 عیبیه نظر ایدوب یروق کسه نقصانی

کوزتمیه وحق تعالیٰ خلق خور حقیر صومیه
 کند و نفس او بلوب صالو ساق صامیه جد
 و جهد ایدوب برخلق کوکلن اغرمیه و عقیق
 ارمذ و کیزده اهل الله حالنه انکار اتمیه قور
 خلق زحمت چکه کند و یون کسمیه یو کلمیه
 یوفانی دنیا ایچون کسمه ابله جنک وجدال اتمیه
 و رضای حق کوزه دوب کند و هو اسنه تبعیت
 اتمیه و هر که کسمه حقدن بله مخلوقدن
 بلمیه و هر طاعتکه ایدر اخلاصه ایدر ریا
 قائمیه و سلب ماسوی ایدوب حقدن غیرییه
 محبت اتمیه و حق یوب قیوب اکر ییوله کسمیه
 کند و نفسی ایچون کسمک خاصرین یقیمیه حق
 یولنه مالن خرج ایدر غیرییه طاغتمیه هر حالده
 قلب پاک ایدر شک و کمان اتمیه و نفس دیوب
 ضبط و زبون ایدر که هر کز ظهور اتمیه

پس امدنی درویشکدن مراد نوم مقاماتی
 ندیجمله جهد ایدوب تکمیل ایلکد ریوخسه
 مجرد درویش اولوب معینده دل ریش اولون
 بو حاللردن غافلردن انکون دیمشکدر
 بیت اریز پاک اول بویولده پاک اولانک
 کوزه سورمه چکر لرخاک پاین شکم حضرت
 حق جل جلاله یوزدی **اِنَّ اَوْلِیَاءَ اللّٰهِ**
لَا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَلَا هُمْ یَحْزَنُونَ الایه
 بو حاللر اولیا حالیدر کشتی بود در جاتی
 تخصیل اتمیه و اصل حق اولوق قیستر
 ولما زاکر دنیا ده طاعت و عبادت ایدوب
 رضای حق بولوب اهل کرامت و اهل ولایت
 اولاین درسک اهل الله اتکل صوتوب
 و هر حالنه مطیع اولوب ایشکده نفسکی
 طرح ایدوب قربان ایله اولکم سن دخی

کوزتمیه وحق تعالیٰ ک خلق خور حقیر ضوئیه
 کند و نفس یو بلوب صالو ساق صائمیه جد
 وجهد ایدوب برخلق کو کلن اغرمیه و عقیقه
 ارمد و کیزده اهل الله حالنه انکار اتمیه قو
 خلق زخم چکه کند و یو کن کسمیه بو کلمتیه
 بوفانی دنیا ایچون کسمه ایله جنک وجدال اتمیه
 و رضای حق کوزه دوب کند و هو اسنه بقیت
 اتمیه و هر که کسمه حقدن بله فخر قد ن
 بسمیه و هر طاعتکه ایدر اخلاصه ایدر ریا
 قائمیه و سلب ماسوی ایدوب حقدن غیری
 محبت اتمیه و حق یوبی قیوب کری یوله کسمیه
 کند و نفسی ایچون کسنگ خاطرین یقیمیه حق
 یولنه مال خرج ایدر غیری طاعتیه هر حاله
 قلب پاک ایدر شک و کمان اتمیه و نفس دیوب
 ضبط و زبون ایدر که هر کز ظهور اتمیه

پس آمدنی درویشکدن مراد بومقاماتی
 ندیجمله جهد ایدوب تکمیل ایلکد ریوضه
 مجرد درویش اولوب معنیده دل ریش اوین
 بو حاللردن غافلردن انچون دیمشکدر
 بیت ارین پاک اول بویولده پاک اولانک
 کوزه سورمه چکر لور خاک پان سنم حضرت
 حق جل جلاله یوز دی الان اولیاء الله
 لا خوف علیهم ولا هم یخزون الایه
 بو حاللر اولیا حالیدر کشتی بود در جاتی
 محضیل اتمیه و اصل حق اولوق میسر
 اولماز اگر دنیا ده طاعت و عبادت ایدوب
 رضای حق بولوب اهل کرامت و اهل ولایت
 اولاین درسک اهل الله اتکن صلو توب
 و هر حالنه مطیع اولوب ایشکده نفسکی
 طرح ایدوب قربان یله اولکم سن دخی

مقبول حق ولوب واصل اولاسن شونيكه
 بوفاني دنيا دن حجتك تفریق تیموب اخلاقه
 عمل اتمیه سن بونفس اماره کی صلاح ایدوب
 نفس مرضیه مقامنه ایلیمیه سن یوم قیامت
 میز انده طارتلوب خیر و شر سوال اولوب
 فریق فی الجنة و فریق فی السعیر اولدیغی
 زمانده حالک نه اوله امدی جهد ایلله
 غفلت پرده سی برت **مولو اقبل ان توتوا حدیث**
 شریفیله عامل ولوب شمدیدن نفسکله
 حسابلاشی کورکه بوگون خیر کی چوق یوخسه
 شرکی شونیکه دار دنیا ده حضرت حق جل
 و علا نك عنایتی و حضرت مصطفی علیه
 السلامک شفاعتی ولوب همتی ولیایه
 طوش اولسن انک ربیه سیله نفس اماره
 حقه لایق ایدوب اخلاق ذمیمه بی اخلاق

سمه

حمیده یه تبدیل ایدوب واصل حق اولاسن
 هر کشتی سوال جواب و یرمکه نه بیک یل
 عذاب و محنت کوره لر سن بلا حساب
 ولا عذاب جنته کیر نلردن جنته کیر نلردن
 اولاسن کل امدی حالکی ولیا حالنه بگردوب
 لیل و نهار عبادته مجب اول نلکم حضرت
 بیغیر علیه السلام یوردی **الدنيا ساعه**
فجعلها طلق چونکه ادیک مؤمنند ز جمیع
 یرادش سنک شرکدن و کید کدن
 امین اولسون منافق صفیلرین ترک ایدوب
 مؤمن صفیلر یله متصف اول نلکم حضرت
 سلطان یوردی **لسان المؤمن كالعسل**
 ولسان المنافق كالجرسندخی دلکی پاک ایلله
 یلان دن و عیندن و بهتان دن و مساوید
 و ما لایعیندن نلکه برکسنیه جنابت واقع

اُولسَه جَمِيع اَعْصَا سَن يُولُوب يَا كَايَلَاك
 صَوَايَلَه لَا زَمْدَرَا كَر بَر مَقْدَار يَرْيَنَه صُو
 دَكْيُوب قُورُوفَا لَسَه يَا كَاوَلْمَا زَا اَمْدِي
 سَن دَخِي سَا زَا اَعْصَا كِي اَمْسَا كَا اَنْدُوكَا
 فَا نَدَه نَه اُولْدِي كَه دَلِك حَرَام وَفَحْش سَوِيكَا
 مَعْنَا دَاوُلُوب لَذَن اَلْمَشْدُر عَلَي اَلْخَضُوض
 مَوْضِع اِيْمَانْدُر اَكْر اِيْمَان وَاكْر كَقْر دَلَه
 مَعْلُوم اُولُور خَيْر وَشَر وَحَق وَبَاطِل
 وَحَلَال وَحَرَام بُولُورِي دَخِي يَان اَلْدَر زِيْرَا
 دَل مَقَام شَرِيعَت دُجَمِيع نَسَنَه شَرِيعَتَه
 تَمَيَز اُولُور حَضْرَت حُجَل وَعَلَا يُولُور مَشْدُر
 وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِل اَمْدِي حَر
 ظُهُورَا تَمَيِيزَه بَاطِل زَا اَلْاَوَلْمَا زَا نَنَكَم كُون
 طَوْنَمَسَه كِيچَه ظَلَمِي زَا اَلْاَوَلْمَا زَا اَمْدِي
 سَن دَخِي قِسَاوَت وَغَضَه وَغَم وَافْكَار

وَاشْغَال وَا زَوَاوَهُوش وَمَا شَبَه ذَلِكَ
 ظُلُمَاتِ نَفْسَانِيَه دُرْتَمَام مَرْيَنَه قَرَار بِلَاغَتَدُر
 لَكْر لَكَا سَن يُولُوب اَوْ ظَلَمَانِي رَفْع اَيْدَه مَرْسُر
 اَمْدِي لِيْلَاوَنَهَار اَطْلَعْنَه وَعِبَادَنَه وَلُورَا
 وَا ذَكَارَه دُونَه دُونَه نَكْرَار بِنَكْرَار مَشْغُول
 اُولُوب مَدَاوَمَتَا تَمَك كَر كَدَرَاوَلَكَم بَر مَبَارَك
 سَالَمَتَه رَاسْت كَلُوب فَيَضَر بَانِي ظَهْرُور
 اَيْدُوب بُوْجَاه كَدُورَاتِ نَفْسَانِيَه وَجَسْتَه
 رَفْع اُولُوب مَضْرُوعُودَك مَنُورَاوَلَه جُسْتَه
 بُولْمَه مَوْم صَفْتَلَر سَنَدَه مَوْجُودَا يَكْن سَنَجَه
 مَوْم مَن مَوْخَدَاوَلَسَن زِيْرَا بَر قَابَلَك اِيچِي طَالُورَا
 خَمْر اِيكْن طَشْتَرَه سَن يُولُوب مَعْلَه اِيچِنْدَه كِي مَرْدَار
 يَا كَا اَوَلْمَا زَيْنَه بِيَاغِي خَمْر دُر اَمْدِي نَك
 اِيچِنْدَه كِي طَشْتَرَه دُوكُوب دُونَه دُونَه شَوِيْلَه
 يُولُوب سَنَكَه اَصْلَا اَنْدَه مَرْدَار اَرْتِي قَالَمِيَه

پس سنک وجودک دخی مرزا ربه طولستفایه
 بکورتا ایچنده کی صفت شیطانیه طسره اوتوب
 کدر میجه محبت الهی طلوع اتمز هر که بو معنائی
 اکتوب نفس ماده بندیل و اصلاح اتمکین
 دوشنه و قالقسه جائد زرتکم برکسته خنی
 ایله صواشر ایکن کاه قوار کاه قار کاه دور
 کاه سکر دیر کاه طور زهر کشینک بر مراد بی
 برینتی وارد زرتما نیتی لغب و لهو و منحر الق
 وهوا اولیج اول وجهله حرکت حرکت حرکت اما
 انک دخی دلنده ذکر الله اولسه امیدد که الله
 تقا اول اسماء حسنی بر کاند بندیل بدوب
 کند و رضاسنه موافق ایده زرتبر کشتی میخانه
 و بوزخانه چاغروب فحشیات سویلکدن ذکر
 الله مجلسنده دور سماع اتمک اولید زرتکم حق
 سبحانه و تقا کلام قدیمده بیور زوما الحیو الدینا

الا لغب و لهو پس چونک دنیا در لکی او بون
 اولیج دنیا ایچونا و نیمقدن حرکت ایچون
 او یمنق اولید زرتبر اجمیع مخلوقانک حرکتی دنیا
 ایچوند زرتبر اولیه اولیجی اجمیع او نماز کسسه یوقد
 امدی برکشتینک نیتی ویونا اولسه هر نه وجهله
 حرکت اشه او بون اولوز او بوند زرتما دخی
 قلا رسته اما برکستینک نیتی عبادت و نفسیه
 مجاهده اتمک مراد ایلسه هر نه طریقله حرکت
 اشه جائد زرتبر اجمیع اشیا که حق تعالی خلق
 ایلسد زرتکلیا حرکتده دیر زرتبر اولنده حق
 جل و علا کن دیو امرایدیجک اول صداد
 جمیعسی جنبسته کلوب ایلسد زرتکه اولک شوقدن
 بر خطه خالی دکالرد زرتکین انسان ضعیف
 غفلت و یقوشندن کوزین اچار که بو سوره واقف
 اوله کوره که کند و دخی حرکتدن خالی دکالیش

ننگه قرآن عظیمده کلور **و این شی** **لا یسبح**
 بجلده و لکن لا یفقهون تسبیحهم الایه امدی
 جنک و جدال دل بلمد نکند نذر اگر بو مخلوق
 بزینک حالن بلسیدی صلاح جنک و مخالفت
 اولیوب حضور قلبه در لک سوره نودی
 نتم آخر زمانده دجال خروج اید چک حضرت
 عیسی م امر حقه کون یوزندن نزول اید ب
 دجالی قتل اندک نضکره اوغلان یلان یله
 وینایه و دوه ارسلان یله و یون نورد اینه
 یورویوب بزینیه ضرر ایشد رمیه امک سنک
 وجود کده دخی نفسک دجالی خروج ایشد
 متصل هوا و هوسده اولوب وجود کی فساد
 و یروب هلاک ایده نورد **امم** عیسی نفسلو
 برکشی بولم کر کدر که عنایت حقه اول نفس دجالک
 همت فلجیده باشین کسوبانک شرر و فسادن

اول وجودن فالذیره اند نضکره اول وجود
 دخی فسقندن و فسادن بالکلیه مبرا اولوب
 عالم نفسانیدن عالم روحانیه عروج اید
 هر علی عبادت و هر سوزی ذکر الله و هر نظری
 حقانی اولور و جمیع اشیا نکه اسرار نه مطلع
 اولوب عارف الله اولور و کند و وجود نذکی
 بحکمی الهی مشاهده اید و بانکه
 مسرور اولوب جمعی نطقی توحید صرف
 اولور و وجود قطره سر حقیقت دریا سینه
 اتصال اید و ب مجرای اول حالده جمیع تصرف
 حکم الله اولور اول حالده یورشد **و نه**
ینطق و بی یبصر و بی ینطق و بی ینبش
و نه یسمع و دخی کلام قدیمده کلور **الهم**
 ارجل یمشون بها اهلهم اید یمشون بها اهلهم
 اذان یسمعون بها بو معنا لری فهمیدوب کندوا

کلوب ساکن اولور اول وقت حرکت
 دخی دوشمکدن مراد بوایدی زیر
 دوشمکدن اولها جون **واو** افقون
واو اسكون يوخسه دور سماع و حرکت
 تکمیل دکلر بلکه مبتدیه تعلیم در مشربیه
 کوره شربت در بجه آدم وارد در که سماع
 و دوره احتیاجی یوقدر بجه سنی علمه تربیه
 اولور بجه سنی مصاحبه بجه سنی وارد
 وادکار ایله بجه سنی خیر و حسن الله و بجه سنی
 صمت و جوعله و بجه سنی تجرد و نذله و بجه سنی
 اولمکله کورمز مین شریعتده براره دور
 عورت المتجارت اولدی تشکین نفس ایچون
امدی الصرقة الى الله بعد انفاست الخلاق
 دیو یورمشدر بونک کبی سراز بیک و سوز بیک
 بونکی اذی حالی دکلر بلکه اهل الله حالیدر زیر

حضرت پیغمبر علیه السلام یوریدی
الشریعة اقولی والطریقه اقولی والمعرفة
 رأس مالی والحقیقة حالی چونکه حقیقه
 حالی حضرت سلطانة مخصوص اولیجات
 غیره میسر دکلر فرکر کند و حاله مغرور
 اولوب کرامتم و ولایتم و تقرب وار دپسه
 اولدی خطا در زیر ایلک کشیک کندوا
 حالی دکلر فضل ربانی و هدایت سبحانی در
ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء فافهم الحق قوله
 لازم اولان مره امثال و منهید اجتناب
 ایدوب بین خوف و الرجاء تب القدم اولوب
 مؤمنك خاضع يقصقن صاقه زیر محمد
المصطفى عليه السلام یورمشدر **قلوب المؤمن**
 بیت الله عز وجل خیر من الله وهم حضرت علیه
 اسلامك دخی حسن خلق ایدی امدی امینه

دخی لازمدر کوه مؤمنان یوزنه روشن
 بقوب کوچک سوز سويليه زير **اعراض المؤمن**
کدمه بيورمشد دخی بزيرده دخی حضرت
 محمد المصطفى صلى الله تعالى عليه وسلم
 بيورمشد **دمن دمنيا فقدا** **ذاني** نه مرتبه
 فرجت ايشلور در کافره دخی بلا سبب دخی
 وحفا ايتکی جائز کورمیک ياسين مؤمنه

خصوص دنيا پچون

اذا ايدوب نه

مرتبه تقرب

بولسين زير

من يطع الرسول

ن ۱۹

م

فقدا طاع

الله

ن ۲۰

م

جزء الفقير ليدفن الفناء المعروف بالبحر فيروز راعا

در طو جائه امرو

Süleymaniye - U. Kütüphanesi

۴۱۸۱

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TASAVVUF RİSALESİ BAĞLAMINDA DEVERAN KAVRAMI

3.1. DEVERAN KAVRAMI VE TARTIŞMALARI

Sözlükte devran (deveran), Arapça ‘‘d-v-r’’ kökünden gelen kelime ‘‘dönme, dolanma, dolaşım, belirli bir yörüngede sürekli olarak dolaşmak’’ anlamlarına gelmektedir.¹⁴⁷ Devran, edilen bir sohbetin, okunan Kur’an-ı Kerim’in veya ilahinin etkisi ile kendi iradesi dışında içinden gelen cezbe hali ile dönmeye başlamasına denir.¹⁴⁸ Sâlik bu cezbe halini belli etmemesi tasavvufun adabındandır. Lakin yoğun vâridat halinde bedenine hâkim olamadığından sallanmaya, titremeye veyahut dönmeye başlar. Bazen de baygınlık geçirerek yıkılır. Bundan dolayı sâlik zikir ortamında değil o anda duyduğu hissiyat ile dönmeye başlayabilir.¹⁴⁹ Örnek olarak, sûfîlerden Cehm Dukkî, (öl. 350/961) sema halindeyken kendinden geçip ağacı eliyle söktüğü rivayet edilir.¹⁵⁰ Yine Cüneyd-i Bağdâdî, (öl. 297/909) ‘‘*Semada ruhunu teslim eden bir derviş görmüştüm*’’ sözü rivayet edilir.¹⁵¹ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, (öl. 672/1273) ise çarşıda yürürken bir kuyumcunun çekicinden çıkan sestten etkilenerек dönmeye başladığı bilinmektedir.¹⁵² Tasavvufta daha münasip görünen ise sükûn üzere olmaktır. Hareket etmek, dönmek vb. uygulamalardan daha güzeli kendi iradesine sahip olup sükûnet halini muhafaza etmektir.¹⁵³ Devran zikrinin ehli tarafından icra edilmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Çünkü peygamberin yasakladığı telli çalgı vb. şeyler kullanarak zikretmek batıl görülmüştür. Bu sebepten ilk dönem sûfîler bu uygulamaya iyimser bir tavır ortaya koymasalar da kötü bir amaç taşımayan, Kur’an ve sünnete uygun yöntemlerle devran zikri yapmanın câiz olduğunu söylemişlerdir.¹⁵⁴

Devran zikri uygulaması birçok tarikatla kullanılmıştır. Mahiyet itibari ile aynı olsa da çeşitli isimlerle o tarikatın usulü haline gelmiştir. Mevlevilikte ‘‘*semâ*’’, Kadirîlikte ‘‘*devran*’’, Rifâîlikte ‘‘*zîkr-i kıyâm*’’, Halvetîlikte ‘‘*darb-ı esmâ*’’, Nakşîbendilerde ‘‘*hatm-i hâcegân*’’ Yesevilikte ‘‘*zîkr-i erre*’’, Celvetîlikte ‘‘*nısf-ı kıyâm*’’ ve Şâzelîlikte ise ‘‘*hadra*’’ olarak isimlendirilmiştir.¹⁵⁵ Mevlevîlik’te, devran uygulaması en yaygın olarak kullanılan tarikat haline gelmiştir. Sultan Veled’den adını alan üç devir uygulaması vardır. Bu devir, sâlikin

¹⁴⁷ Çağbayır, 368.

¹⁴⁸ Süleyman Uludağ, ‘‘Devran’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 14 Temmuz 2025).

¹⁴⁹ Uludağ, ‘‘Devran’’.

¹⁵⁰ Kuşeyrî Abdulkerim, *Kuşeyrî Risâlesi*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021), 157.

¹⁵¹ Ebû’l-Hasen Alî b. Osmân b. Ebî Alî el-Cüllâbî el-Hücvîrî, *Hakikat Bilgisi*, çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), 463.

¹⁵² Uludağ, ‘‘Devran’’.

¹⁵³ Abdulkerim, *Kuşeyrî Risâlesi*, 166.

¹⁵⁴ Ebû Nasr Serrâc, *İslâm Tasavvufu*, çev. Kâmil Yıkmaz (İstanbul: Erkam Yayınları, 2019), 319.

¹⁵⁵ Özköse, *Tasavvuf*, 332.

semahanede üç defa dönerek dolaşmasıdır. Kendi ekseninde ve semahanede dolaşarak dönerler. Burada şeyh kutba, semâzenler de kutup etrafında dönen yıldızlara benzetilir.¹⁵⁶ Bundan dolayı Mevlevîlik ile devran zikri uygulama esasları itibari ile tam bir ayin haline gelmiştir.¹⁵⁷ Bilhassa Halvetiyye tarikatında da bu uygulamayı “darb-ı esmâ” ismiyle uygulamışlardır. Halvetîler, içten dışa doğru olan devre “devr-i suğra”, dıştan içe doğru yapılan devrede “devr-i kübra” demişlerdir.¹⁵⁸ Hatta sûfîler semanın yapılma niyetlerine göre sınıflara ayırmışlardır. Bazıları vardır ki devran zikrinde işittikleri musikiler Hakk’ın kendilerine yaptığı hitabı işitmiş gibidirler. Bazıları da vardır ki işittikleri şeyler o andaki hal ve makamına göre birer mana ifade eder. Başka birileri de vardır ki onlar kalbini her türlü dünyevi ve nefsi isteklerden temizlemiş, Hakka yönelmiş, mal biriktirmeyi bırakmış, her türlü manevi hastalıktan arınarak sadece kalplerinin sefası için sema edenlerin zikridir. Bunun dışında yapılan her türlü zikir dünyevi ve nefsi istekten ibarettir, bu da câiz değildir.¹⁵⁹

Tasavvuf tarihinde tarikatların teşekkülü olan hicri III. asırdan itibaren mutasavvıflar ve fıkıh âlimleri arasında musiki ile cezbe halinde döne döne devran zikri yapmanın Kur’an ve sünnete uygun olup, olmadığını tartışmışlardır.¹⁶⁰ Bu tartışmanın sebebi ise tasavvufî musiki ile teganni edenleri aynı çatı altında görmelerinden dolayı olmuştur.¹⁶¹ İlk dönem mutasavvıflarından Sulemî (öl. 412/1021), devran zikri hakkındaki fikrini şu sözler ile izah eder: “*İnsanlar sema konusunda muhtelif görüşler ileri sürmüşlerdir. Kimi semaya müritlere mekruh görmüş, kimi de bir hadde kadar bunu onlara mubah telakki etmiştir.*” bu sözlerinden anlaşılan devran zikri uygulanmaya başladığından itibaren tartışma konusu olmuştur.¹⁶² Yine ilk dönem mutasavvıflarında Kuşeyri (öl. 465/1072), bestesi hoş ve güfteli şiir dinlemenin mubâh lakin şeriat tarafından mezmûm olarak tanımlanan çalgı aletlerinden dinlenmemesi, oyun ve eğlence aracı haline getirilmemesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁶³ Serrâc ise yine devran zikrinin kişinin niyetine göre amel edileceğini ifade eder.¹⁶⁴ Sonuç olarak Allah’a yaklaştıran devran zikrinin câiz olacağını ifade eder.

¹⁵⁶ İsmail Rusuhi Ankaravi, *Minhacü'l Fukara*, çev. Safi Arpaguş (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2023), 122.

¹⁵⁷ Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 460.

¹⁵⁸ Uludağ, “Devran”.

¹⁵⁹ Abdülkerim, *Kuşeyrî Risâlesi*, 427; Serrâc, *İslam Tasavvufu*, 315-326; Şihâbuddîn Sühreverdî, *Gerçek Tasavvuf*, çev. Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Basım Yayın Dağıtım, 2010), 231; el-Hücvârî, *Hakikat Bilgisi*, 231.

¹⁶⁰ Reşat Öngören, “Tasavvuf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 16 Temmuz 2025).

¹⁶¹ Kemikli, “Türk Tasavvuf Edebiyatında Risâle-i Devran ve Semâ”, 445.

¹⁶² Ebû Abdîrrahman Muhammed b. el-Huseyn Sulemî, *Tasavvufun Ana İlkeleri*, çev. Süleyman Ateş (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981), 28.

¹⁶³ Abdülkerim, *Kuşeyrî Risâlesi*, 420.

¹⁶⁴ Serrâc, *İslam Tasavvufu*, 319.

Devran/semâ zikri, yıllarca dinen meşruiyeti konusu tartışmaları devam edegelmiştir. Gazzâlî (öl. 505/1111) devran/sema konusunu en detaylı şekilde ele alan mutasavvıflardan bir tanesidir. Bu konuyu “*sema ve vecdin adabı*” başlığı ile müstakil olarak devran zikrinin meşru olup olmadığı irdelemiştir. İlk olarak musiki dilenmenin dindeki yerini detaylı olarak ele almıştır. Sonuç kısmında ise sürekli ilimle meşgul olan birinin, haftanın bir günü ara vererek dinçlik kazanması veya sürekli nafilâ ibadet eden bir müminin bazen ara vermesi gerektiği gibi musiki dinlemenin de dinlenme niyetiyle yapılmasını mubâh sayılmıştır. Musikiyi günün her vakti değil, belirli aralıklarla dinlenmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Böyle bir niyetle yapılan uygulama Allah’a yaklaşmanın bir vesilesidir.¹⁶⁵ Ardından semânın insan vücudu üzerinde önemli etkileri olduğu belirtmektedir. Yapılan devran zikrinin insanın kalbinde vecd hali kapladığını, bu halden dolayı insanın iradesi dışında harekette bulunduğunu izah edip, meşruiyeti konusunda hadislerden deliller getirmiştir. Bunun sonucunda yapılan zikir esnasında nefsanî olarak kalpte kötü hasletleri doğuruyorsa bunu câiz olmadığını belirtmiştir.¹⁶⁶

Osmanlı Devleti’nde ilk olarak devran zikrinin câiz olup olmadığı tartışmaları İbn Battuta’nın, (öl.770/1368) Seyahatname eserinde geçmektedir.¹⁶⁷ Başka bir sebep olarak da Fatih Sultan Mehmet zamanında Zeyniyye tarikatının lideri Muslihiddin Mustafa’nın (öl. 896/1491) zikrettirirken devran zikri yaptırmasından dolayı dönemin Şeyhülislamı Molla Gürânî’nin (öl. 893/1488) bu zikre tepki göstermesi sonucunda tartışmalar yaşandığı ifade edilmektedir.¹⁶⁸ Halvetîlerin, Anadolu topraklarına gelip irşat faaliyetlerine başladığı zaman ise, Yahya Şirvânî’nin (öl. 869/1410) talebeleri tarafından olmuştur.¹⁶⁹ Osmanlı döneminde devran ve raks konusu tartışa gelmiş ve bu konu hakkında birçok eser telif edilmiştir. Devran zikrinin meşru olduğuna dair eserler şu şekildedir: “*Eşrefoğlu Rûmî’nin (öl. 874/1469) Sırru’d Deverân’ı (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, db.:1498, vr. 1-28), Muhammed b. Mahmud el-Aksarayî’nin (öl. 899/1494) Risâle fî Beyânî Deverânî’s-Sûfiyye’si (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu, db.: 438, vr. 1-35), Kınalızâde Alâeddin Ali Çelebi’nin (öl. 980/1572) Risâle fî Hakî’d-Deverân ve’r-Raks’ı (Süleymaniye Ktp., Harput, db.: 11, vr. 1-25), Aziz Mahmud el-Hüdâyî’nin (öl. 1038/1628) Keşfü’l-Kına’an Vechî’s-Semâ’ı (Millet Ktp., Ali Emiri Koleksiyonu, db.: 4349/12).*” Devran zikrinin meşru olmadığı dair eserler ise şu şekildedir: “*Hüsameddin Hüseyin b. Abdurrahman’ın (öl. 926/1520) Risâle fî Raksî’l-Mutasavvife’si (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, db.: 2818, vr. 39-41), Zenbilli Ali Cemâli’nin (öl. 932/1525) Risâle fî Deverânî’s-Sûfiyye ve Raksihim’i (Süleymaniye Ktp., Esaf Efendi, db.: 1456, 3601,*

¹⁶⁵ Gazzâlî, *İhyâ*, 2/410-411.

¹⁶⁶ Gazzâlî, *İhyâ*, 2/412-438.

¹⁶⁷ Ebu Abdillâh Şemseddin Muhammed b. Abdillâh İbn Battuta, *İbn Battuta Seyahatnamesi*, çev. A. Said Aykut (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004), 1/15.

¹⁶⁸ Recep Öngören, “Muslihiddin Mustafa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 17 Temmuz 2025).

¹⁶⁹ Yazıcı, “Fetih’ten Sonra İstanbul’da İlk Halveti Şeyhleri”, 87.

3612, 3783; Carullah Efendi, db.: 2086), Kemalpaşazâde'nin (öl. 940/1534) *Risâle fi Deverâni's-Sûfiyye ve Raksîhim'i* (Süleymaniye Ktp., Murad Buhârî, db.: 327, vr. 210-212), İbrahim b. Muhammed el Halebî'nin (öl. 956/1549) *er-Rahsu ve'l-Vaks li-Müstahilli'r-Raks'ı* (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, db.: 2074, vr. 20b-27a), Ebüssuûd'un (ö. 982/1574) *Deverân-ı Sûfiyyeye Dair Fetvâ'sı* (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, db.: 1036, vr. 52-53), Birgivî'nin (öl. 981/1573) *er-Risâle fi'z-Zikri'l-Cehrî'si* (İstanbul: Dersaadet Matbaası, 1988)" yazılan eserlerdir.¹⁷⁰ Bu bölümde, Osmanlı Devleti'ne kadar belirli mutasavvıflar çerçevesinde devran zikri tartışmalarındaki mahiyeti ortaya konmaya çalışıldı. Ardından Sünbül Sinan Efendi'nin yaşadığı döneme kadar ortaya çıkan tartışmalar zikredildi.

3.1.1. Sünbül Efendi Zamanında Deveran Zikri Tartışmaları

Raks ve devran üzerine yapılan tartışmalar çok eskiden dönemden beri gelmektedir. Bu konunun Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren dönemin ulemâsı tarafından da karşılıklı leh ve aleyhte tartışılmıştır. Bilhassa Doğu'da kurulan Şii Safevî Devleti'nin yürüttüğü Şîlik politikasına karşılık Anadolu'da Sünniliğin savunmak amacı ile Halvetî ve diğer Sünni tarikatları devlet tarafından desteklenmiştir.¹⁷¹

Sünbül Sinan Efendi, (öl. 936/1529) Halvetî tarikatında şeyhlik yaptığı zaman dilimi boyunca tarikatın temel usullerinden olan devran zikrini uyguladığı için dönemin tartışma konusu olan devran zikrinin câiz olup olmadığı konusunda kendisini tartışmaların merkezinde bulmuştur. Sünbül Sinan Efendi, devran zikrinin câiz olmadığını dile getirenlere karşı cevap niteliğinde "*Tasavvuf Risâlesi*" kaleme almıştır. Sünbül Sinan Efendi, döneminde tartıştığı isimlerin başında "Molla Arap" lakabıyla tanınan Muhammed b. Ömer (öl. 938/1531) gelmektedir. Yine başlıca Sarıgöz Nûreddin Efendi (öl. 928/1522) ve o zamanda devran zikrinin câiz olmadığına dair fetvası bulunan Kemalpaşazâde (öl. 940/1534) bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Sünbül Sinan'ı destekleyen âlimlerde olmuştur. Bunlardan en önemlisi devran zikrinin câiz olduğuna dair fetvası da bulunan Zenbilli Ali Cemâlî Efendi'dir. (öl. 932/1526)¹⁷² Sünbül Sinan Efendi'nin devran zikrini tartıştığı isimleri tek tek ele alacağız.

Sarıgöz Nûreddin Efendi, asıl adı "Hamza" lakabı "Nureddin Efendi" olarak tanınır. Osmanlı dönemi ulemâsından olup, tasavvuf, hadis ve fıkıh alanında uzman olduğu bilinmektedir. İlmi tahsilini yaptıktan sonra Bursa, Edirne, İstanbul'daki medreselerde

¹⁷⁰ Ferhat Koca, "Osmanlılar Dönemi Fıkıh-Tasavvuf İlişkisi: Fakırlar ile Sofular Mücadelesinin Tarihi Serüveni", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2002), 85-86.

¹⁷¹ Mustafa Aşkar, "Bir Türk Tarihi Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXXIX (1999), 546.

¹⁷² Ahmet İnanır, "Osmanlı'da Semâ, Raks ve Devrân Tartışmaları Bağlamında Şeyhülislâm Zenbilli Ali Cemâlî Efendi'ye İsnat Edilen 'Risale fi Hakkı'd-Devrân ve'r-Raks'ın Aidiyet Sorunu", *İslam Araştırmaları* 14 (Aralık 2010), 160.

müderislik yapmıştır. Osmanlı devletinde ilmiye sınıfa mensup olarak, müderislik yapmış hem de dönemin ilmi meseleleri konusunda tartışmalara katılmıştır. Bilhassa devran zikrinin câiz olup olmadığı konusunda tartışmaları ile öne çıkmıştır. Sünbül Sinan Efendi ile aynı dönemde yaşamış olan Sarıgöz Nûreddin Efendi, devran zikrinin câiz olmadığını savunmuştur. Hatta bazı kaynaklarda Sünbül Sinan Efendi, cuma günleri cuma vaazına çıkar ardında müritlerine zikir çektirirdi. Sarıgöz Nûreddin Efendi, bir cuma günü devran zikrine mâni olmak için bir grup ile Ayasofya Camiine geldi. Lakin yanında gelen grup devran zikrinden etkilenerek zikre dahil oldular. Sarıgöz Nûreddin Efendi, bu sefer Sünbül Sinan Efendi'yi soruları ile zor durumda bırakmak düşüncesiyle sorular sorar lakin Sünbül Sinan Efendi bu konu hakkında bir eser yazacağını ifade eder.¹⁷³ Sarıgöz Nûreddin Efendi, (öl. 928/1522) yılında İstanbul'da vefat etmiştir.¹⁷⁴

Molla Arap, (öl. 938/1531) asıl Muhyiddin Mehmed olup babasının adı Ömer ancak Molla Arap diye meşhur olmuştur. II. Bayezid döneminde şeyhülislamlık yapan Alâeddin Arabî Efendi de halk arasında Molla Arap diye meşhur olduğu için Muhyiddin Mehmed'e, Arap Vâiz diyerek ondan ayırt etmişlerdir. Küçükken Kur'an-ı Kerim hafızı olmuş dönemin önemli âlimlerinden dersler almıştır. Hayatının çoğu kısmını ilim yolculuğunda geçirmiştir. 903/1497 yılında Mısır'dan gelerek Bursa'ya yerleşmiştir. Molla Arap, vaaz verirken batıl fikirlere ve Şia'ya karşı halkı bilinçlendirmiştir.¹⁷⁵ Bu vaazların birinde Halvetîyye tarikatını da eleştirmiştir. Tarikatın uyguladığı devran zikrinin câiz olmadığı söylemiştir.¹⁷⁶ Vaazlarında bu fikrini dile getiren Molla Arap devran zikrinin haram olduğuna dair bir mektup yazmıştır. Yazdığı mektubu İstanbul'da bulunan Halvetî tarikatı dergâhlarına göndermiştir. Yazılan bu mektuba Halvetî tarikatı şeyhlerinden İshak Karamanî (Cemâl Halife) cevap vermiştir.¹⁷⁷ Daha sonrası İshak Karamanî, devran zikrinin helallliğini ele aldığı bir risâle yazmıştır.¹⁷⁸

Kemalpaşazâde'nin (öl. 940/1534) asıl adı Şemseddin Ahmet'dir. Dedesi Kemal Paşa, II. Beyazid'e lalalık yaptığı için "Kemalpaşazâde" ismiyle bilinir hale gelmiştir. Zenbilli Ali Efendi'den sonra şeyhülislam makamına geçerek onuncu şeyhülislam olmuştur. Osmanlı Devleti'nde üç padişahın döneminde şeyhülislamlık yaparak, onların da sevgi ve saygısını kazanmıştır.¹⁷⁹ Kemalpaşazâde, yaşadığı dönem de mutasavvıfların da bir hayli çok yaşadığı

¹⁷³ Koçsoy, *Menâkib-i Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarikat-i Aliyye-i Halvetiyye*, 131.

¹⁷⁴ Mehmet İpşirli, "Sarıgöz Nûreddin Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 19 Temmuz 2025).

¹⁷⁵ Tahsin Özcan, "Molla Arap", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 19 Temmuz 2025).

¹⁷⁶ Atâyî Nev'izâde, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fi Tekmileti's-Şakâ'ik*, çev. Suat Donuk (İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017), 2/1197.

¹⁷⁷ Mehmed Efendi Mecdî, *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*, çev. Alpaydın Bilal (İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2022), 2/1079.

¹⁷⁸ Mecdî, *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*, 2/1080.

¹⁷⁹ Şerafettin Turan, "Kemalpaşazâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 19 Temmuz 2025).

ve padişahlar ile yakın ilişkilerde bulunduğu bir dönemdir. Kendisi tasavvufa karşı olmasa da bazı uygulamalarına karşı eleştiride bulunmuştur.¹⁸⁰ Kemalpaşazâde, Devran ve sema konusunda devran zikri yapmanın caiz olmadığını savunan alimler gruba dahildi. Bununla ilgili ‘‘Risâletü’l-münîra’’ isimli eseri kaleme alarak dergâhta sûfîlerin ayağa kalkıp, kol kola girerek ve dönerek zikretmelerin bir ibadet değil aksine ‘‘raks’’ olarak tanımlamıştır. Raksın ise haram olduğunu hatta bunun ulema arasında ittifak ile icmâ derecesine geldiğini bu yüzden bu konuda devran zikrini helal diyerek zikri yapan kişinin dinden çıkaracağını belirtmiştir.¹⁸¹ Bu konu hakkında da müstakil bir eser telif etmiştir. ‘‘Risâle fî tahkîki’l-hak ve ibtilâi re’yi’s-sûfiyye fî’r-raksi ve’d-devran’’ isimli eserde devran ve semanın haram olduğunu vurguladıktan sonra, devran zikrinin belli şartlarla caiz olabileceğini ileri sürmüştür. Devran zikrini yapan salikte cezbe halini dışarı izhar etmesi, kibir ve maddi çıkar elde etmek gibi hasletlerin bulunmaması gerekir. Ayrıca üç grup insanın devran zikrine dahil edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunların birincisi; ‘‘emredler’’ yani henüz bıyık ve sakalı çıkmamış genç, ikincisi ‘‘fasıklar’’ yani günah işlemeyi alışkanlık haline getirenler, üçüncüsü de dünyevi çıkar ve menfaatçiler oluşturmaktadır. Bir başka şart ise musiki eşliğinde zikir yapılmamasıdır.¹⁸²

İlk başta bu kadar radikal bir duruşu olmasına rağmen Sünbül Sinan Efendi ile tanıştıktan sonra bu görüşlerini biraz daha yumuşatmıştır. Sema ve devran hakkında lehinde fetvalar vermeye başlamıştır. Kemalpaşazâde’nin devran zikri ile ilgili son kanaatini vefat etmeden önce Sünbül Sinan Efendi ile araları da geçen konuşmadan anlıyoruz. Sünbül Sinan Efendi, geçmiş olsun dileklerini sunduktan sonra geçen Kemalpaşazâde: ‘‘Efendim bizim fetvamız sizlere değil. Aslını bilmez sefihleredir’’ şeklindedir. Sünbül Sinan Efendi’nin öğrencisi Merkez Efendi’de ise Kemalpaşazâde hakkında şunları sözleri söylemektedir: ‘‘Onun burada karşı çıktığı devran değil, edepsiz hareketlerdir. Bu ise haramdır.’’¹⁸³ Hatta Şeyh Gülşenî’ye intisap ederek tasavvuf yoluna girmiştir.¹⁸⁴ Kemalpaşazâde’nin fikri yapısının değişmesi gibi durumlar, Sünbül Sinan Efendi’nin ilmi donanımının birçok tartışmanın üstesinden gelmiş olduğunun göstergesidir. Maneviyatı ile de karşı görüşte olan alimlerin daha sonradan tasavvufa ve devran zikrine karşı ılımlı hale getirmiştir.

¹⁸⁰ Reşat Öngören, *Osmanlılar’da Tasavvuf* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2021), 372.

¹⁸¹ Şemseddin Ahmed b. Süleymân Kemâlpaşazâde, *Risâletü’l-Münîre Müniratü’l-İslâm* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 297.4 İSC), 50.

¹⁸² Şemseddin Ahmed b. Süleyman b. Kemâl Kemâlpaşazâde (İbn Kemâl), *Risâle fî Tahkîki’l-Hak ve İbtali’r-Reyi’s-Sufiyye fî’r-Raks ve’d-Deveran* (İstanbul: Bursa İnebey Kütüphanesi, Genel, 28142).

¹⁸³ Reşat Öngören, ‘‘Osmanlılar Döneminde Sema ve Devran Tartışmaları’’, *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi* 25 (2010), 128-129.

¹⁸⁴ Öngören, *Osmanlılar’da Tasavvuf*, 344-348.

3.2. SÜNBÜL SİNAN'IN DEVERAN HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Halveti tarikatının Kocamustafapaşa külliyesi şeyhi Sünbül Sinan Efendi, devran zikrinin dindeki meşruiyetinin bir hayli fazlaca tartışıldığı bir dönemde, şifahî olarak her ne kadar cevaplar vermiş olsada bu tartışmalara bir son vermek ve meseleyi Kur'an ve sünnetten delilleriyle açıklayarak sorunu kökünden bitirmek için sema ve devranın dinde meşru olduğuna dair Türkçe "*Tasavvuf Risalesi*" eserini kaleme aldı. Bu eserinde devran zikrinin "raks" diye nitelenemeyeceğini, devran zikrinin haram olmadığını ve onu helal saymanın kişiyi küfre düşürmediğini Kur'an ve sünnetten delilleri ile açıklamıştır. Sünbül Sinan Efendi, eserini telif ederken ilk önce sûfîlerin yapmış olduğu devran zikrinin tanımını için ne lügatte ne de şeriatta "raks" kavramı kullanılmadığını ifade etmiştir. Sünbül Sinan Efendi, Gazzâlî'den alıntı yaparak devran zikrini yaparken sûfînin cezbe haliyle iradesiz bir şekilde hareketlerin olabileceği nakletmiştir.¹⁸⁵ Bu sebepten dolayı sûfîlerin yapmış olduğu raksın bilerek yapılan hareketler olmadığını ifade etmiştir. Sünbül Sinan Efendi, risalesi tartışmaların merkezindeki üç soru üzerinden şekillendirmiştir. Birincisi, devran zikri raks mıdır? İkincisi, devran zikri dört mezhebin icmâsı ile câiz midir? Üçüncüsü, cehri olarak devran zikri yapmak fazileti nedir? Bu soruları irdelemiş aleyhinde getirilen delillere cevap vermiştir. Verilen bu cevaplardaki delilleri tek tek ele alacağız. İlk olarak ayetlerden deliller getirerek risalesi başlar. Zümer Süresi 39/73-75 ayetleri delil getirir ve tefsirini yapar. Zümer süresi 75. ayette: '*Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır.*'¹⁸⁶ Sünbül Sinan Efendi, bu ayette geçen Mukarrab meleklerin arşın etrafında dönmesini, sûfîlerin devran zikrine benzetmiştir. Zemahşerî (öl. 538/1144), Begavî (öl. 516/1122), Fahreddîn er-Razî (öl. 606/1210), ve Kâdî Beyzâvi'den nakiller yaparak kendi görüşünü destekler nitelikte olduğunu ifade edip, kendi savunduğu düşüncesini kuvvetlendirmiştir.¹⁸⁷ Bunun ardında Sünbül Sinan Efendi, bu ayetleri destekler nitelikte olan Müslim ve İbn Mâce'de geçen iki hadis-i şerifi delil olarak getirmiştir. Bu eserlerde geçen hadis-i şeriflerin Türkçe manası şu şekildedir:

*"Allah'ı zikretmeye bir grup oturmaz ki, melekler onları kuşatır, rahmet onları kaplar, üzerlerine sekînet iner, Allah Teâlâ onları yanında olan kimselere söyler."*¹⁸⁸

"Allah Teâlâ'nın mescitlerinden bir mescitte bir grup Allah Teâlâ'nın kitabını okumaya ve aralarında ders yapmak için bir araya gelmezler ki; üzerlerine sekînet iner, rahmet onları kaplar, melekler onların etrafını kuşatır, Allah Teâlâ onları yanında olan kimselere zikreder."

¹⁸⁵ Gazzâlî, *İhyâ*, 2/410.

¹⁸⁶ Altuntaş, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*, ez-Zümer 39/75.

¹⁸⁷ Sünbül Sinan, *Tasavvuf Risâlesi* (İstanbul, 268873), 4-6.

¹⁸⁸ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-şâhîh*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: y.y., 1374-75/1955-56), "İstiğfar", 11.

Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi onu hızlandıramaz.”¹⁸⁹ Sünbül Sinan Efendi, bu hadis-i şerifleri de delil getirerek, ayet ve hadislerin ortak manada sūfilerin yapmış oldukları devran zikrinin caiz olduğunu göstermek istemiştir. Sünbül Sinan Efendi’nin, devran zikrinin meleklerin arşın çevresinde Allah’ı tesbih etmelerine benzetip ikinci olarak getirdiği ayet-i kerime ise Mü’min süresi 40/7 ayettir. Bu ayet meâlen řu şekildedir: “*Arř’ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler, O’na iman ederler.*”¹⁹⁰ Bu ayetin tefsirini ise Begâvî’nin, Mealimü’t-Tenzil adlı tefsir kitabından Vehb b. Münebbih’in ifade ettiği, Mukarrab meleklerin arşın etrafında yetmiş bin saf melek olduğu her saf meleğin arşın etrafında döndükten sonra ardından yetmiş bin saf meleğin arşı dolandığını ifade eder. Bu meleklerin bir saf sađa bir saf sola dönerek tekbirlerle, tahlillerle, tahmidlerle Allah’ı zikrettiklerini rivayet etmiştir.¹⁹¹ Vehb b. Münebbih’in, Mukarrab melekler hakkındaki açıklamalarını ve zikir şekillerini anlatan rivayeti naklederek devran zikri konusunda delil getirmiştir.

Sünbül Sinan Efendi’nin cevap verdiği bir başka mesele ise “Dört mezhepte de devran zikrinin haram olduğu konusunda icmâ vardır.” ifadesidir. Bu görüşün batıl bir söz olduğu kanıtlamak için çeşitli deliller getirerek açıklamıştır. Sünbül Sinan Efendi, bu sözün aksine haram olduğuna dair bir icmânın olmadığını savunmuştur. İcmanın olmadığına dair Gazzâlî’nin görüşünü nakletmiştir. Şafî mezhebi imamlarında olan Gazzâlî’nin İhya eserinden naklederek raksın bazı hallerde mubah sayılacağını söylemiştir. Mesela mutlu bir haber aldığında kişinin raks etmesi bu tür oynamalardır ki bu da mubâhtır.¹⁹² Sünbül Sinan Efendi, bu konu üzerine yine Peygamber’imiz hayatından örnek ile açıklamıştır. Peygamber’in bir gün Hz. Ali’ye “*Sen bendensin bende senden*” şeklinde güzel bir söz söylemesi üzerine Hz. Ali’nin sevinçten raks ettiği hatta bunu Cafer-i Tayyar’a söylediğinde o da raks ettiğini nakletmiştir.¹⁹³ Cezbe halinde yapılan raksın mubah, Allah için yapılan devranın ise ibadet haline geleceğini bildirmiştir.¹⁹⁴ Bu şekilde Sünbül Sinan Efendi raksın dört mezhep de haram sayılmadığını temellendirmeye çalışmıştır. Çalışmamız kapsamında Tasavvuf Risalesi incelerken eserin sonunda Zenbilli Ali Cemâlî’nin fetvasına yer vererek eserini destelemiştir.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Müslim, *Müslim*, “İstiğfar”, 11; Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *Sünen*, ed. Muhammed Fu’âd ‘Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi Kütübi’l-‘Arabiyye, ts.), “Mukaddime”, 17.

¹⁹⁰ Altuntaş, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, el-Mü’min 40/7.

¹⁹¹ Begavî, *Tefsîru’l-Begavî ev Meâlimu’t-Tenzil*, 7/140-141.

¹⁹² Gazzâlî, *İhyâ*, 2/437.

¹⁹³ Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, 1/“Sulh”, 53 (No. 1185).

¹⁹⁴ Sünbül Sinan, *Tasavvuf Risâlesi* (İstanbul, 268873), 16.

¹⁹⁵ Sünbül Sinan, *Tasavvuf Risâlesi* (İstanbul, 268873).

Üçüncü mesele ise devran zikri yaparken sesli (cehri) olarak zikir yapmak faziletli midir? Sünbül Sinan Efendi, zikretmek için bir araya gelen kişilerin de faziletlerini ifade eder. Zikir için bir araya gelen insanların üzerine Allah'ın rahmet ve merhametinin indiğine, bunun yanında meleklerinde o meclise iştirak ederek onlar ile zikre katıldıklarına dair hadisler zikreder. Sünbül Sinan Efendi'nin Risâlesi bu sorunun cevabını daha çok kudsî ve nebevî hadis-i şerifler üzerinden vermiştir. İlk delil olarak getirdiği Bezzâr'ın Müsned'inden naklettiği kudsî hadisi şerif şu şekildedir:

“ Allah Teâlâ buyurdu ki, Ey Âdemoğlu, Beni tek başına andığında, Ben de seni tek başına anarım. Eğer Beni bir mecliste anarsan, Ben de seni Beni zikredenlerden daha hayırlı bir mecliste anarım. ”¹⁹⁶

Bu hadisi nakletmesinin sebebi ise Allah Teâlâ tarafından açıktan zikrin tavsiye edilmesidir. İkinci olarak Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ'da geçen nebevî hadis-i şeriften rivayette bulunmuştur. Bu hadis ise şu şekildedir:

“Başkaları size deli (mecnun) deyinceye kadar Allah Teâlâ'yı çok zikredin.”¹⁹⁷

Diğer bir hadis-i şerifi ise Taberânî ve Beyhakî'den nakletmiştir. Bu hadis ise şu şekildedir:

“Münafıklar size gösterişçi (riyakâr) deyinceye kadar Allah'ı çokça zikredin.”¹⁹⁸

Bu hadis-i şerifler ile Sünbül Sinan Efendi, cehri zikrin müstehap olduğunu ifade etmek hem de başkaları tarafından riya ile itham edilse dahi yaptığı zikrin caiz olduğunu göstermek istemiştir. Sonuç olarak bu kısımda, cehrî olarak devran zikir yapmanın faziletini delillendirmeye çalışmıştır. Cehrî zikrin ise evleviyet bakımından daha üstün olduğunu çünkü Allah'ın kendisi mecliste anılmak istemesi ve Peygamberin ise dışarıdan insanların zikri yapanı görerek ona mecnun ve gösterişçi demesi kadar zikri çok yapmayı tavsiye etmiştir. Bu yüzden ihlas ve samimiyet ile cehrî zikir yapmak hafî zikir yapmaktan daha faziletlidir.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Ebû Bekr Ahmed b. 'Amr b. 'Abdilhâlik b. Hallâd b. 'Ubeydillah el Atekî el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr (el-Menşûr bi-ismi'l-Bahrü'z-zehhâr)*, ed. Maḥfûz er-Rahmân zeynillâh- Âdil b. Sa'd-Şabrî 'Abdû'l-Hâlîk eş-Şâfi' (Medine: Mektebetü'l-'Ulûm vel' ḥikem, 2009).

¹⁹⁷ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, nşr. Ebû Hâcîr Muhammed Saîd Besyûnî (Beyrut: y.y., 1405/1985), 11692; Ebû Ya'lâ Ahmed b. 'Alî b. el-Müsenâ b. Yahyâ b. İsâ b. Hilâl et-Temîmî El-Mevşilî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ*, thk. Hüseyin Selim Esed (Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, ts.), 13/1376.

¹⁹⁸ Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, 1/397.

¹⁹⁹ Sünbül Sinan, *Tasavvuf Risâlesi* (İstanbul, 268873).

SONUÇ

16 yy. Osmanlı toplumunda öne çıkan tarikatlar arasında Halvetî tarikatının Sünbülüyye kolu gelmektedir. Sünbülüyye tarikatı İstanbul'da manevi olarak insanlara eğitim vermiştir. Bu manevi eğitimi verenlerin başında tarikatın kurucusu olan Sünbül Sinan Efendi gelmektedir. Sünbül Sinan Efendi hem yaşadığı toplum ile hem de padişahlarla iyi ilişkiler kurmuştur. Bunun sebebi Sünbül Sinan Efendi'nin manevi kişiliğinin etkisi olsa da daha çok Doğuda kurulan Şîî Safevî Devleti'nin yürüttüğü Şîîlik politikası olmuştur. Padişahlar, Şîîlik tehlikesine karşı Sünnî ve Ehl-i Sünnet ve'l-cemâat tarikatlarına destek vermiştir. Bunların başında da Halvetî tarikatı gelmiştir.

Diğer taraftan Sünbül Sinan Efendi'nin yaşadığı dönem itibari ile ilmî tartışmaların çokça yapıldığı bir zaman dilimidir. Bu tartışmaların başında semâ/devran zikrinin meşruiyeti konusu gelmektedir. Sünbül Sinan, o dönemde Sarıgöz Nüreddin Efendi, Molla Arap, Kemalpaşazâde gibi isimlere karşı devran zikrinin dinen câiz olduğu savunmuştur. Bu tartışmalara bir son vermek için "*Tasavvuf Risalesi*" eserini kaleme almıştır. Bu eserini dönemin tartışılan üç konusu üzerine şekillendirmiştir. Bunlardan ilki devran zikri yapmak raks mıdır? İkincisi, devran zikri dört mezhebin görüşüyle câiz midir? Üçüncüsü ise sesli bir şekilde devran zikri yapmanın fazileti nedir? Bu sorular üzerinden devran zikrinin İslam düşüncesindeki yeri, tartışmalı hükümleri ve toplumsal-manevi fonksiyonu üzerine derinlemesine bir analiz sunulmuştur. Bu doğrultuda Sünbül Sinan Efendi'nin eserinde ileri sürdüğü deliller öne çıkarılmış; ayetler, hadisler, mezhep imamlarının görüşleri bir arada değerlendirilmiştir. Öncelikle, devran zikrinin kelime olarak raks ile aynı olmadığını lügatten deliller ile açıklanmıştır. Ardından devran zikrinin raks olmadığına dair Zümer süresi yetmiş üç ve yetmiş beşinci ayetleri ve Müslim, İbn Mace'den hadisleri delil olarak getirmiştir. Bu deliller bağlamında sûfilerin yapmış olduğu devran zikrinin benzer şekilde meleklerin arşın çevresinde Allah'ı tesbih etmelerine benzeterek câiz olduğunu ortaya koymuştur. Ek olarak bu görüşünü destekler nitelikte Mümin süresi yedinci ayeti ve Beğavî'nin, "*Meâlimü't Tenzîl*" kitabından rivayette bulunmuştur.

Devran zikrinin dört mezhepte haram olduğuna dair iddiaları karşı Sünbül Sinan Efendi, Şafii mezhebi imamlarında Gazzâlî'nin, insanın sevinçli anında raks etmesi nasıl mubâh ise devran anında cezbe ile dönmenin de mubâh olduğu görüşü nakletmiştir. Bunu da Peygamberimizin, Hz. Ali, Ca'fer-i Tayyâr ve Zeyd b. Hârise'ye övgü ile bahsetmesi üzerine onların da raks ettiği şeklindeki rivayet ile desteklemiştir. Sünbül Sinan Efendi, bu örneklerle dervan zikrinin yasaklanamayacağını, aksine niyet ve samimiyetle yapılan raks ve devranın ibadet hükmüne ulaşabileceğini temellendirmiştir.

Çalışmanın bir diğer önemli başlığı ise cehrî (sesli) zikir uygulamasının fazileti üzerinedir. Sünbül Sinan Efendi, ayet ve hadislerden hareketle, toplu halde sesli şekilde yapılan zikrin fazileti üzerinde durmuştur. Allah'ı toplu halde anılan meclislere rahmet ve mağfiret indirdiği; meleklerin de bu meclislere dahil olarak zikre eşlik ettiğine dair hadislerle desteklenmiştir. Özellikle Bezzâr'ın Müsned'inden ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetlerinden aktarılan kudsî ve nebevî hadisler, toplu halde sesli zikir yapmanın faziletini ortaya koymuştur. Tasavvuf Risalesi'nin sonunda yer verilen Zenbilli Ali Cemâlî'nin fetvası, devran zikrinin meşruiyetine pekiştirmiştir. Böylece hem geleneksel hem de entelektüel düzeyde, devran zikrinin İslam düşünce tarihinde yadsınamaz bir yeri olduğu ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, Sünbül Sinan Efendi'nin devran zikri ve cehrî zikir hakkındaki yaklaşımları, İslami uygulamaların niyet ve samimiyete dayalı yorumunun güçlü bir örneğidir. Sadece zahiri hükümlerle sınırlı kalınmayıp, ibadetlerin manevi boyutunun, toplumsal ve bireysel hayattaki etkisinin kapsamlı şekilde ele alındığı görülmüştür. Aynı şekilde ortaya koyduğu görüşleri ile sadece yaşadığı dönemin ilmî tartışmalarına cevap vermekle kalmamış, günümüzde de devran zikri konusunda yapılan tartışmalara kaynak haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdulkерim, Kuşeyrî. *Kuşeyrî Risâlesi*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 11. Basım, 2021.
- Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed. *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1988.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Ebû Hâcir Muhammed Saîd Besyûnî. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Altuntaş, Halil. *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.
- Amâsî, İbrahim b. Ahmed el-. *Tercüme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*. Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2021.
- Ankaravi, İsmail Rusuhi. *Minhacü'l Fukara*. çev. Safi Arpaguş. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2023.
- Araz, Nezihe. *Anadolu Evliyaları*. İstanbul: Atlas Kitapevi, 7. Basım, 1984.
- Arıcıoğlu, Dilek. *Tasavvuf-Mûsikî Münasebeti*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-. *et-Telhîsu'l-habîr*. Mısır: Muessesetu Kurtuba, 1996.
- Aşkar, Mustafa. "Bir Türk Tarihi Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXXIX* (1999), 535-565.
- Baran, Burhan. *Kitab-ı Tarikatname Dil İncelemesi-Metin-Aktarma-Bağlam Dizisi*. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2022.
- Baran, Burhan. *Yusuf Sünbül Sinan'ın Dinî-Tasavvufî Eseri*. İstanbul: Kriter Yayınevi, 2019.
- Begavî, Muhyissünne Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes'ud. *Tefsîru'l-Begavî ev Meâlimu't-Tenzîl*. Riyad: Dâru Taybe, 1414.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Alî. Şuabu'l-İman. *Şuabu'l-İman*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1421.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. 'Amr b. 'Abdilhâlik b. Hâllâd b. 'Ubeydillah el Atekî el-. *Müsnedü'l-Bezzâr(el-Menşûr bi-ismi'l-Bahrü'z-zehhâr)*. ed. Maḥfûz er-Rahmân zeynillâh- Âdil b. Sa'd-Şabrî 'Abdü'l-Hâlik eş-Şâfi'. Medine: Mektebetü'l-'Ulûm vel' hıkem, 2009.

- Bozbuğa, Yunus. *Bir Fetvâ Tercih ve Tahrîc Örneği Olarak Sünbül Sinan Efendi'nin Risâle-i Tahkîkiyye'si*. Yalova: Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *Sahîh-i Buhârî*. çev. Abdullah Feyzi Kocaer. 2 Cilt. Konya: Hüner Yayınları, 4. Basım, 2019.
- Ceyhan, Semih. *Üç Pîrin Mürşidi Halvetiyye, Ramazâniyye Kolu ve Köstendilli Ali Alâeddin Efendi*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.
- Çağbayır, Yaşar. *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.
- Çelebi, Evliya. *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 10 Cilt. İskenderiye: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 2. Basım, 2008.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. Beyrut: Daru İbn Kesir, 2017.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed. *İhyâ*. 4 Cilt. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Basım, 2022.
- Hindî, Alaaddin Ali el-Muttaki el-. *Kenzu'l-Ummal fî Suneni'l-Ekvâli ve'lEf'âl*. Halep: Dâru'l-Fikr, 2002.
- Hulvi, Mahmud Cemaleddin. *Lemezât-ı Hulviyye Ez Lemeât-ı Ulviyye*. İstanbul: Semerkand Basım Yayın Dağıtım, 2. Basım, 2013.
- Hücvîrî, Ebû'l-Hasen Alî b. Osmân b. Ebî Alî el-Cüllâbî el-. *Hakikat Bilgisi*. çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 7. Basım, 2020.
- İbn Battuta, Ebu Abdillâh Şemseddin Muhammed b. Abdillâh. *İbn Battuta Seyahatnamesi*. çev. A. Said Aykut. 2 Cilt. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *Sunen*. ed. Muhammed Fu'âd 'Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî'l-'Arabiyye, ts.
- İmam-ı Rabbânî, Ahmed-î Fârûkî Serhendî. *Mektûbât Tercemesi*. çev. Hüseyin Hilmi Işık. İstanbul: Hakikat Kitapevi, 2008.
- İnanır, Ahmet. "Osmanlı'da Semâ, Raks ve Devrân Tartışmaları Bağlamında Şeyhülislâm Zenbilli Ali Cemâlî Efendi'ye İsnat Edilen 'Risale fî Hakkı'd-Devrân ve'r-Raks'ın Aidiyet Sorunu". *İslam Araştırmaları* 14 (Aralık 2010), 155-178.
- İpşirli, Mehmet. "Sarigörez Nûreddin Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 19 Temmuz 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sarigorez-nureddin-efendi>
- Kara, Mustafa. *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1922.
- Karahan, Emine. *Yûsuf Bin Yâkub'un Menâkib-ı Şerîf ve Tarîkatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarîkat-ı Aliyye-i Halvetiyye Adli Eserinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

- Kemâlpâşazâde (İbn Kemâl), Şemseddin Ahmed b. Süleyman b. Kemâl. *Risâle fî Tahkîki'l-Hak ve İbtali'r-Reyi's-Suîye fî'r-Raks ve'd-Deveran*. Yazma Eser. İstanbul: Bursa İnebey Kütüphanesi, Genel, 28142.
- Kemâlpâşazâde, Şemseddîn Ahmed b. Süleymân. *Risâletü'l-Münîre Müniratü'l-İslâm*. Yazma Eser. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 297.4 İSC.
- Kemikli, Bilal. “Türk Tasavvuf Edebiyatında Risâle-i Devran ve Semâ Türü ve Gaybî'nin Konuya İlişkin Görüşleri”. *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXXVII (1997), 443-460.
- Koca, Ferhat. “Osmanlılar Dönemi Fıkıh-Tasavvuf İlişkisi: Fakırlar ile Sofular Mücadelesinin Tarihi Serüveni”. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2002), 73-131.
- Koçsoy, Rahime. “*Menâkıb-i Şerîf ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarikat-i Aliyye-i Halvetiyye*” İsimli Eser Çerçevesinde Bazı Halvetiyye Pirleri, Tasavvufî Görüşleri ve Halvetiyye Âdâb ve Erkânî. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Mecdî, Mehmed Efendi. *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*. çev. Alpaydın Bilal. 2 Cilt. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2022.
- Mervezî, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-. *Müsned*. Kahire: Müessesetü Kurtuba, ts.
- Mervezi, Ebu Abdullah Muhammed b. Nasr b. Yahya el-. *Kitabu Tazimu Kadris-Salat*. Mansure: Darül-Hedyin-Nebevi, 2011.
- Munâvî, Zeynuddîn Muhammed 'Abdirraûf b. Tâcu'l-Ârifin el-Haddâdî el-. *Feydu'l-Kadîr fî Şerhi'l-Câmi'i's-Şağîr*. Mısır: el-Mektebetu't-Ticâriyyetu'l-Kubrâ, 1937.
- Muslu, Ramazan. *Anadolu'da Tasavvuf Yolları*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2. Basım, 2017.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-şahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-şahîh*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Kahire: y.y., 1374-75/1955-56.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *Sahîh-i Müslim*. çev. Abdullah Feyzi Kocaer. 2 Cilt. Konya: Hüner Yayınları, 3. Basım, 2019.
- Nev'îzâde, Atâyî. *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*. çev. Suat Donuk. 2 Cilt. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017.
- Öngören, Recep. “Muslihuddin Mustafa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 17 Temmuz 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muslihuddin-mustafa>
- Öngören, Reşat. “Merkez Efendi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 05 Haziran 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/merkez-efendi>

- Öngören, Reşat. “Osmanlılar Döneminde Sema ve Devran Tartışmaları”. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 25 (2010), 123-132.
- Öngören, Reşat. *Osmanlılar’da Tasavvuf*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2021.
- Öngören, Reşat. “Tasavvuf”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 16 Temmuz 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf>
- Özcan, Tahsin. “Molla Arap”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 19 Temmuz 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/molla-arap>
- Özköse, Kadir (ed.). *Tasavvuf*. Ankara: Grafiker Yayınları, 7. Basım, 2020.
- Sarıkaya, Fatih. “Halvetiyye Tarikatının Kurucusu Meselesine Dair Yeni Bir Değerlendirme ve Revak Sultan”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3 (Eylül 2017), 2078-2095.
- Serin, Rahmi. *İslam Tasavvufunda Halvetilik ve Halvetiler*. İstanbul: Petek Yayınları, 1984.
- Serrâc, Ebû Nasr. *İslam Tasavvufu*. çev. Kâmil Yılmaz. İstanbul: Erkam Yayınları, 2019.
- Sırma, İhsan Süreyya. *Müslümanların Tarihi*. 5 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Sinan, Sünbül. *Risale-i Tahkikiye*. Yazma Eser. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Reşid Efendi, 634164.
- Sulemî, Ebû Abdîrrahman Muhammed b. el-Huseyn. *Tasavvufun Ana İlkeleri*. çev. Süleyman Ateş. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981.
- Sühreverdi, Şihâbüddîn. *Gerçek Tasavvuf*. çev. Dilaver Selvi. İstanbul: Semerkand Basım Yayın Dağıtım, 7. Basım, 2010.
- Sünbül Sinan, Sinâneddin Yusuf b. Ya’kûb el-Amâsî el-Halvetî. *Etvarü’s-Seb’a*. Yazma Eser. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 255615, 17.
- Sünbül Sinan, Sinâneddin Yusuf b. Ya’kûb el-Amâsî el-Halvetî. *Risâletü’t-Tahkikiyye*. Yazma Eser. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, 185740.
- Sünbül Sinan, Sinâneddin Yusuf b. Ya’kûb el-Amâsî el-Halvetî. *Tarîkatnâme*. Yazma Eser. İstanbul: Türk ve İslam Eserleri Müzesi, TİEM Yazma Eser Koleksiyonu, 04483, 45.
- Sünbül Sinan, Sinâneddin Yusuf b. Ya’kûb el-Amâsî el-Halvetî. *Tasavvuf Risâlesi*. Yazma Eser. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hayri-Abdullah Efendi, 268873, 29.
- Sünbül Sinan, Sinâneddin Yusuf b. Ya’kûb el-Amâsî el-Halvetî. *Vasiyetnâme*. Yazma Eser. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, 274899, 449.
- Tahir, Bursalı Memed. *Osmanlı Müellifleri*. 3 Cilt. Ankara: Türkiye Bilimsel Akademisi, 2016.
- Tanman, M. Baha. “Âsitâne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 16 Haziran 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/asitane--tekke>
- Tayşi, Mehmet Serhan. “Cemâl-i Halvetî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 15 Haziran 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cemal-i-halveti>

- Temîmî, Ahmed b. Ali El-Müsannâ et-. *Müsned-i Ebî Ya'lâ el-Mevsîlî*. Dîmeşk: Dâru'l-Me'mûn li't-turâs, 1410.
- Temîmî El-Mevsîlî, Ebû Ya'lâ Aḥmed b. 'Alî b. el-Müşennâ b. Yaḥyâ b. İsâ b. Hilâl et-. *Müsnedü Ebî Ya'lâ*. thk. Ḥüseyn Selim Esed. Dîmaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Türâs, ts.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd). *Sünen-i Tirmizî*. Beyrut: Daru İbn Kesir, 2016.
- Toker, Ali. *Sünbül Efendi Risale-i Tahkikiyye*. İstanbul: Buhara Yayınları, 2. Basım, 2011.
- Turan, Şerafettin. "Kemalpaşazâde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 19 Temmuz 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kemalpasazade#1>
- Ulu, Mahmut. "IX/XV. Asır Osmanlı Anadolu'sunda Öne Çıkan Tarikatlar ve Temsilcileri". *Araştırma ve İnceleme Dergisi* 3/32 (Eylül 2021), 798-815.
- Uludağ, Süleyman. "Devran". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Temmuz 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/devran#1>
- Uludağ, Süleyman. "Halvetiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 14 Haziran 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/halvetiyye>
- Vassâf, Osmânzâde Hüseyin. *Sefîne-i Evliyâ*. 5 Cilt. İstanbul: Kitabevi, 2006.
- Yazıcı, Tahsin. "Fetih'ten Sonra İstanbul'da İlk Halveti Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemaleddin, Sünbül Sinan ve Merkez Efendi". *İstanbul Enstitüsü Dergisi* 2 (1956), 28.
- Yıldırım, Ahmet. *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Basım, 2020.
- Yücer, Hür Mahmut. "Sünbül Sinan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 30 Nisan 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sunbul-sinan>
- Yücer, Hür Mahmut. "Sünbülüyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 11 Haziran 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sunbuliyye>
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-. *Keşşaf Tefsiri*. ed. Murat Sülün. çev. Alim Halim. 6 Cilt. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2. Basım, 2023.

ÖZ GEÇMİŞ

Adem HAN, ilk ve ortaöğretimini Kırşehir’de tamamlamıştır. Kırşehir Anadolu İmam Hatip Lisesi’nden 2016 yılında mezun olmuştur. Lisans eğitimine almak için 2016 yılında Bolu İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne başlayıp 2021 yılında mezun olmuştur. 2022 yılında Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı’nda yüksek lisansa başlamıştır. Evlidir. Arapça bilmektedir.

